

THE BILINGUAL MAGAZINE FOR THE IRREVERENT

WWWB

The Fourth Reich, 36.

VryeWeekblad

N° 186

7-13 AUGUSTUS 1992
R3,00 (BTW INGESLUIT)

**long live
the king!**

die leier,
sy ounooi
en die ounooi
se skuld

boipatong:
polisie het
toegekyk,
hoor goldstone

eldoradopark
hét 'n siel

DIE TRIOMF VAN MASSA-AKSIE:

PEOPLE'S POWER OP SY BESTE

5 Massa-optrede: die klimaks van die ANC se veldtog van massa-optrede dié week was 'n dramatiese sukses. Dit is deurgaans gekenmerk deur goeie dissipline, relatief min geweld en 'n reuse-propagandaveldtog deur die staat

18 - 22 Die siel van Eldo's. Die naam Eldoradopark wil sê dis 'n paradys of fabelland, maar dit is allermins die geval. Op dié bladsye volg 'n paar grepe uit die geskakeerde lewens van dié verdeelde township se mense

23 - 27 Elvis Presley died 15 years ago. But he is alive and well and living on postage stamps, he is licked until this very day as an American icon, the epitome of bloated middle-class dreams, writes Jeff Zerbst. But what if he had been born in Modderfontein?

VAN DIE REDAKTEUR SE LESSENAAR

Elvis Presley op die voorblad in dié week van massa-aksie? Nou ja, ons het besluit Suid-Afrikaners is 'n bietjie moeg van die alewige politiek en drama en geweld, en verdien 'n lekker lees storie. Ons by VWB glo die mense van Suid-Afrika moet voortgaan om te léwe en interessant te lewe, eerder as dat alles deur die politiek oorheers word.

Twee kollegas, Phillip van Niekerk van die Weekly Mail en Paul Taylor van die Washington Post, is dié week aangeval terwyl hulle in 'n township nuus ingesamel het. Dit is 'n ontstellende verwikeling wat ons nou al 'n paar weke lank sien kom het, dié aggressiwiteit jeens joernaliste. Dit is stommitheit, want die media is die primêre werktuig van demokrasie in enige land, maar veral in ons s'n waar mense nie stemreg het nie. Die PAC se waarskuwing dat SAUK-joernaliste nie veilig is in townships nie, was olie op die vuur vir jong wildewragtags wat nie van joernaliste hou nie, veral as hulle wit is.

Ons hoop dit is 'n tendens wat nie gaan voortduur nie, en ons wens Phillip en Paul 'n spoedige herstel toe.

Hier by VWB verwelkom ons dié week ons nuwe foto-redakteur, Sally Shorkend. Haar hand is al klaar op 'n paar bladsye te bespeur, soos die foto van Manie van Rensburg op bladsy 36. Met Sally as 'n deel van die span gaan ons van nou af heelwat meer aandag gee aan die gehalte van foto's.

AKTUEEL

- 6 From violent mob to peaceful protest - in three easy TV broadcasts
- 7 Massa-optrede en die geweld
- Die pad na onderhandeling is oop
- 8 Goldstone oor Boipatong
- Nobody claimed a victory for the brigadier
- 9 Stil, broers, daar gaan 'n march verby
- 12 'n Vlag is 'n vlag in Barcelona skryf Hazel Woodward

HUMOR

- 11 Die leier, sy minnares en die minnares se groot skuld

MENSE

- 13 Prostitusie: Vleis teen 'n prys
- 15 Die regse rebel - Andries Beyers
- 28 & 29 Sean Taylor sê die verhoog maak hom vry

INTERNASIONAAL

- 16 Saddam en Bush: Wie's die wenner?
- 17 In Sarajevo ry jy tot 'n koeël jou kaartjie knip

RUBRIEKE EN MENINGS

- 3 Vrydagoggend saam met Max du Preez
- 4 Briewe van ons lesers
- 14 Bittergal
- 30 Geselsrubriek & Sportrubriek
- 31 Learnedly saying ventilator - Ivor Powell on Tommy Motswai
- 32 Plant 'n boom & Nettie Pikeur
- 33 Elmari Rautenbach oor dié week se TV

BOEKE/BOOKS

- 34 Jeff Zerbst reviews Gods of the Earth
- 35 Libertyn oor Die Verdwaalde Land

KUNS EN VERMAAK

- Paul Slab's sentimental journey

FILM

- 36 Manie van Rensburg het 'n boer in sy bonnet

GIDSE

- 38 & 39 Watter movie wys waar
- 40 Vrye Keuse

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Beperk (Reg. No. 88/40168/06).

WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS:

Breestraat 153, Newtown, Johannesburg.
 POSADRES: Posbus 177, Newtown 2113.
 TELEFOON: (011) 836-2151
 FAKS: 838-5901.

PRETORIA-KANTOOR (012) 83-4879.

REDAKTEUR: Max du Preez

ASSISTENT-REDAKTEURS: Andrea Vinassa,

Ina van der Linde, Ivor Powell

SUB-REDAKTEUR: Ryk Hattingh

KOPIEREDAKTEUR: Johannes Bruwer

KULTURELE MEDEWERKER: Kathy Berman

ONTWERP: Anton Sassenberg

VERSLAGGEWERS: Christelle Terreblanche, Pearlle Joubert, Esma Anderson

REDAKSE-ASSISTENT: Christl van der Westhuizen

FOTOREDAKTEUR: Sally Shorkend

FOTOGRAAF: Sarah Prall

FINANSIËLE BESTUURDER: Mark Beare

BESTUURDER (BEMARKING EN ADVERTENSIES): Lille van der Walt

ASSISTENT FINANSIËLE BESTUURDER: Louwrens Potgieter

ONTVANGS: Irene Zulu

KANTOOR-ASSISTENTE: Joseph Moetasi, Vernon Zulu

Vrye Weekblad word gedruk deur Caxton Beperk, Kommandoweg, Industria.

Vrye Weekblad kos R3,00 (BTW ingesluit). Dit kos R150 (BTW en aflewering ingesluit) om vir 'n jaar in te teken, en R80 (BTW ingesluit) vir ses maande. In Namibia, Swaziland, Lesotho en Botswana kos die tydskrif R2,20 plus verkoopsbelasting. Tariewe vir buitelandse intekenare is by navraag by (011) 497-2911 beskikbaar. Probleme met verspreiding moet gerig word aan Lille van der Walt of Irene Zulu by (011) 836-2151.

so sê hulle

"Een mens, een stem is ware demokrasie. En dit is nie die einde van die wêreld nie. Dit gaan honderd maal beter in Namibia as wat ek ver wag het."
DIRK MUDGE in 'n toespraak in Kaapstad.

"Massastryd is die masjien wat ons land sal demokratiseer."
CHRIS HANI, Sekretaris-Generaal van die SAKP, Sondag in Port Elizabeth tydens die herdenking van dié party se 71e bestaansjaar.

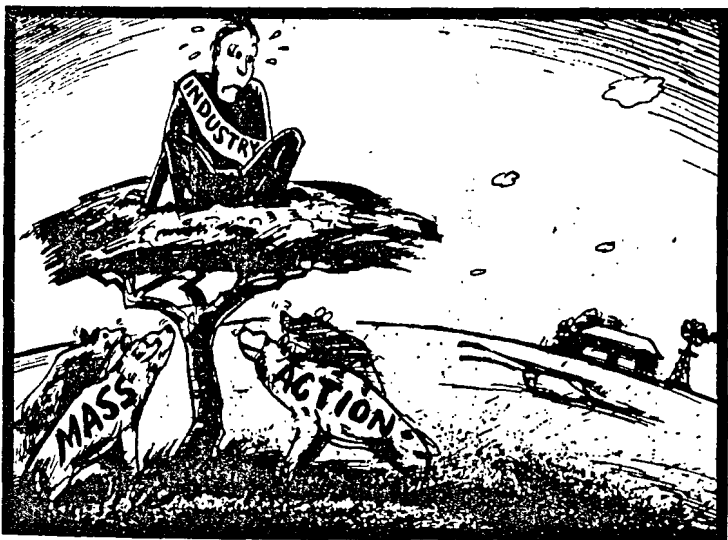
"We are not asking them to join the ANC, we are just asking them to act like a police force."
GILL MARCUS, ANC spokesperson and executive committee member, contemplating the possibility that the majority of policemen would serve under an ANC government.

"Daar is nie beginselverskille tussen ons nie, en daar is geen rede dat 'n wig tussen ons gedryf word nie."
DR ANDRIES TREURNICHT oor die verwagte skeuring van die KP.

"Ek is nie bekommerd oor die ekonomie nie en gee nie om of môre se regering die ANC of AWB is nie. Ek kan net nie langer met die misdaad en geweld saamleef nie."
PROF DEMETRI DEMETRIADES, hoogleraar in chirurgie by die Baragwanath-hospitaal en lektor by Wits, oor sy plan om in Kalifornië te gaan woon

"You could even put a dog on a horse and it would do just as well."
DICK POUND, an Influential Olympics Committee member from Canada who disclosed that showjumping could be thrown out of future Games.

"Ons wou hom laat paar met die koeie wat ons reeds het, maar hy wil nie."
GERHARD GEORGE, bestuurder van die Mguza-natuurreservaat in Zimbabwe, oor die kameelperdbul wat gevlug het voor die vooruitsig om drie kameelperdkoeie te dek en nou llets op 'n plaas wel saam met koedoos en beeste.

Alistair Findlay in City Press

het jy geweet?

Die eerste staking in die opgetekende geskiedenis was dié van Aristos, 'n Griekse orkesleier in Rome. Hy het sy orkes in 309 vC laat staak omdat hulle nie genoeg etenstye gekry het nie.

Van 1945 tot 1990 het die VSA 929 kernwapentoeuse uitgevoer; die voormalige Sowjet-Unie 715; Brittanje 43; Frankryk 186 en China 35 - 'n totaal van 1 908 kernontploffings wêreldwyd.

Die aarde weeg sowat 5 880 000 000 000 000 000 000 ton. Dit het 'n oppervlakte van 510 065 600 vk km. Die aarde se omtrek by die ewenaar is 40 075,02 km.

VRYDAGOGGEND MET MAX DU PREEZ

ONS VERLOOR NOU KOSBARE TYD

DIE wuif van die oranje, wit en blou vlag, steeds die amptelike vlag van die RSA, was die laaste tyd erg omstrede.

Dit is veral by die Olimpiese Spele en met die aankoms van die All Blacks waar dit aanstoot gegee het.

Soos ons toenemend in die internasionale gemeenskap toegelaat word, gaan dit 'n al groter probleem word.

Want mense het simbole nodig, iets om jou land en jou lojaliteit daaraan te simboliseer. Kyk maar hoe waai die mense van verskillende nasionaliteite hul vlage met groot trots by die Spele; kyk maar hoe aandoenlik is dit as 'n atleet 'n medalje wen en dan met tranes na sy/haar vlag kyk met die medaljereemonie.

Ons mense is niks anders nie. Ek kan verstaan hoe die Suid-Afrikane in Barcelona gevoel het toe hulle Elana Meyer en die ander wou aanmoedig - lees ook op bladsy 12 hoe ons korrespondent dit ervaar het.

Die probleem is dat ons tans in 'n niemandsland is voordat ons by nasiedom kan uitkom, en dié periode duur te lank. Dit gáán tot frustrasie lei.

Boonop is gemeenskaplike simbole soos 'n landsvlag en 'n nasionale lied noodsaaklike hulpmiddels om nasionale versoening in ons land te bou, en daarmee durf ons ook nie lank wag nie.

MAAR DIE ORANJE, Blanje, Blou kan nie ons vlag wees nie, en Die Stem nie meer ons nasionale lied nie. Dit is simbole van die ou orde, simbole van apartheid, van Afrikaner-nasionalisme. Ons swart landgenote wil nie en gaan dit nooit as hul simbole aanvaar nie, en behoort ook nie. Ons moet nuwe simbole kry wat ons nuwe bestel verteenwoordig en wat kolonialisme en wit oorheersing afgeskud het.

Dit is juis die onwilligheid van selfs die Nasionale Party, die regering, die Afrikaanse kultuurorganisasies en -media om die vlag en die volkslied te laat vaar wat die sekerste teken is dat hulle diep in hulle harte nog nie aanvaar het nie dat die Werklike Nuwe Suid-Afrika 'n land gaan wees waar die meerderheid sal regeer en die gemeenskap tot in sy fundamente getransformeer is.

Dan praat ek nie eens van die regses nie. Hulle maak oorlogspraatjies oor die vlag, want vir hulle het dit 'n simbool van wit mag geword wat staande moet bly teen die swart meerderheid. Dit was juis so interessant toe blanke kantoorwerkers van Pretoria Woensdag hul misnoeë met die ANC-opmars te kenne wou gee, het hulle die Oranje, Blanje, Blou vertoon.

Ek persoonlik vind dit aanstootlik. Ek respekteer glad nie meer die vlag en die volkslied nie - ek staan ook nie meer daarvoor op nie. En ek kan verstaan as jong swartmense dit by protesgeleenthede wil verbrand.

Terselfdertyd is die konkoksie wat nou by die Olimpiese Spele vir ons wapper, ook nie bevredigend nie, want dit staan vir niks.

ONS MOET NOU 'n nuwe vlag en volkslied kry. Ons kan nie wag tot al die verkiesings en oorgangsregerings eers afgehandel is nie.

Die onderhandelinge gaan sekerlik binne enkele weke weer hervat word. Ek hoop die Nuwe Kodesa stel 'n simbolekomitee aan en maak vir ons 'n vlag en volkslied. Dit behoort nie te moeilik te wees nie: die nasionale lied kan tog niks anders wees as Nkosi Sikelel i'Afrika nie, maar dan vertaal ons hom in al die land se tale en elkeen sing hom in sy/haar moedertaal. Dit klink terloops pragtig in Afrikaans.

En kan die vlag nie maar regaf strepe van groen, swart, geel, rooi, wit, blou en oranje wees nie? Dan is die ANC, Inkatha en wit Suid-Afrika almal verteenwoordig.

Ook met ander sake behoort ons nie te wag in ons moeisame pad na nasiebou nie. Soos die verandering van plekname.

Ek dink die nie-amptelike verandering van die HF Verwoerd-lughawe na die Matthew Goniwe-lughawe dié week is gepas en behoort deur ons almal aanvaar te word. Dieselfde geld lughawens, geboue en plekke wat na DF Malan, SG Strijdom, John Vorster, PW Botha en ander apartheidseiers vernoem is. (Kan Verwoerdburg nie sommer dadelik weer Lyttelton word nie?)

HOPELIK GAAN ONS nie weer lewende politici vernoem nie, want ons het genoeg ander helde wat vir almal aanvaarbaar behoort te wees: mense soos Albert Luthuli, Shaka, Moshoeshoe, Steve Biko, Sol Plaatje, Robert Sobukwe, ens. (Bram Fischer kan die Afrikaners se token nuwe naam wees...)

En ons kan gerus begin om 'n standbeeld van Luthuli voor die Uniegebou op te rig.

Hoe wonderlik sal dit nie wees nie as dié goed geïnisieer kan word deur die huidige regering as verteenwoordigers van witmense en Afrikaners!

Maar ek vermoed daar gaan eerder 'n vasskop en vasklou aan die ou simbole en name wees.

En dan gaan dit bloot deur die meerderheid afgedwing word, en daarmee saam gaan 'n klomp goed ook seker verdwyn wat eintlik sou kon gebly het.

Hoe lank gaan dit vir wit Suid-Afrikane vat om te besef die verandering na 'n behoorlike demokrasie en nuwe samelewing bedreig hulle nie?

BRIEWE KORTER AS 300 WOORDE GENIET VOORKEUR.
Rig briewe aan: Die Brieweredakteur WVW Posbus 177 Newtown 2113

was dit nou die moeite werd?

Chris Verster van Ladybrand skryf:
Dit lyk darem of die Nehawu-staking stadigaan einde se kant toe staan. Maar was dit nou alles die moeite werd?

Persoonlik het ek nogal 'n gevoel van déjà vu ondervind toe alles so breedvoerig oortelevisie gebeeldsaai is. Ek en my vrou het 'n soortgelyke ondervinding in 1990 beleef. In daardie stadium het albei van ons in QwaQwa in die plaaslike hospitaal gewerk.

Op 'n dag het die plaaslike "civil servants" besluit hulle staak. Die redes: min of meer dieselfde as waaroor Nehawu nou staak, naamlik belaglike lae salarisse, skoonmakers wat na jare se diens steeds as tydelike personeel beskou is...

Dit was dus geen verrassing vir ons dat daar tans ook sekere 'tydelike' amptenare is wat nie heeltemal tevrede is met hul salarisse van minders as R600 per maand nie.

Die betrokke staking in QwaQwa het die media nou nie heeltemal so op hol gehad soos wat tans die geval is nie, maar dit was geen grap nie. Ek wens Philip Dexter van Nehawu kon daar wees om ook onder die omstandighede wat daar geheers het, te moes werk. Of nog erger - siek te geword het!

Vir 'n maand lank, in die middel van die Oos-Vrystaatse winter, was daar geen verhitting in die hospitaal nie. In 'n stadium is die watertoevoer na die hospitaal afgesny. (In die woorde van die suster in die kraamsaal: "Everything just kept piling up!") Die ambulansmanne is met die dood gedreig indien hulle sou werk. Vroue in kraam moes agter in polisievangwaens na die hospitaal vervoer word.

En ons, die professionele hospitaalpersoneel, moes maar onder dié omstandighede werk. QwaQwa se "minister" van Gesondheid was ten tyde van die staking met vakansie, die Sekretaris van Gesondheid het in ek geval die hospitaal omtrent noot besoek nie en die superintendent was te bang om van Bethlehem af in te kom.

Ek wil dit net graag aan Dexter en sy selfvoldane trawante stel: julle gaan miskien die genoegdoening ervaar dat daar aan sommige van julle eise voldoen is, en aan die ander kant gaan die betrokke owerhede voel dat hulle hul man teen die "klomp linkses" gestaan het. Maar op die einde is die enigste mense wat verloor, dié vir wie dit regtig saak maak: die arme pasiënte en die mense wat hulle onder haglike toestande moet probeer help. Heilig die doel dan werklik die middele? Of maak dit nie saak solank jy nie werklik daardeur geraak word nie?

shelley speaks to south africans

Alan Weinberg of Verwoerdburg writes:

Percy Bysshe Shelley, the English Romantic poet, was born two hundred years ago, on 4 August 1792. South Africans may like to take note of this memorable event. Shelley was an inspired revolutionary thinker whose views are particularly pertinent to the South Africa of 1992. He lived at a time when England was in great need of reform, but change in society was obstructed by a sense of despondency following the failure of the French Revolution. Shelley's situation is thus not unlike our own, in the light of the disappointing outcome of decolonization in Africa. Fear that our country will not escape the ills of the African continent has created a climate of cynicism and insecurity.

Shelley's aim (much the same as yours) was to inspire his countrymen not to lose faith in the ideals of liberty, equality and fraternity. Radical political change is both necessary and desirable, because privilege and its institutionalization bedevil society: privilege dependent on wealth, class, race, sex or religion. No one, he believed, has a right to lord it over another. But Shelley recognized that politicians themselves - of whatever persuasion - will not ensure the peace and cultural enrichment of society. Their interests are too strongly bound to make a personal contribution to the genuine amelioration of society: by ensuring that the politicians do bring

about a just dispensation for all, and by working towards personal self-government rather than relying passively on any external authority, be it custom, tradition, ideology, or political movement. In the disquieting atmosphere of the present, it is worth recalling these words of promise, from a writer who knew only too well the difficulty of the way forward:

"Let us believe in a kind of optimism in which we are our own gods ... It is best that we should think all this for the best even though it be not, because hope... is a solemn duty which we owe alike to ourselves & to the world - a worship to the spirit of good within, which requires ... devoted and disinterested homage." (Letter to Maria Gisborne, October 13/14 1819)

vulgar newspaper

Anonymous of Pretoria writes:

I bought your magazine/newspaper for the first time (VWB 24-30 July) - I wanted to read about "Jani and Eugene". After reading the article, I thought to myself: it just goes to show what type of people are allowed to write for newspapers and magazines - people like Jani.

Then I perused the rest of your magazine/newspaper and to tell you the truth I think you are vulgar. I hope that your boss stays in Australia, and the rest of you should go with him.

lift in spirits

Pat Sidley of Johannesburg writes:
Jeff Zerbst's wonderfully disgusting mind and beautiful use of language has managed to outdo Jani Allan, Linda Shaw and ET in lifting spirits around here - even if they lifted nothing else (VWB 24-30 July)

Perhaps they should all do a re-run of the "pomographic" play in London in the early 70s called *Oh! Calcutta* and let Jeff write the script.

Meanwhile if Zerbst is off to Bosnia-Herzegovina so am I - for the laughs if nothing else - although Orania could do with a lift in spirits and a heave over the hump of life every now and then.

ja baas se voet!

Muzikawubongwa Khumalo van Grahamstad skryf:

Die bohaal rondom die hele kwessie van die ANC/Cosatu/SAKP-alliansie se voortgesette massa-optrede is verstommend en wel uiters waansinnig.

Sakelui sê massa-optrede sal die ekonomie vernietig, en daarom is dit verkeerd. Die regering sê dis die ANC se poging tot 'n magsgreep.

Dis stompsinnig en 'n kortsigtige reaksie, veral omdat dit dieselfde mense is wat 'n jaar of twee gelede hande geklap het toe massa-optrede in Oos-Europa gebruik is om diktators en onvertegenwoordigende regimes omver te werp.

Almal weet die Nasionale Party sit agter die grondwetlike doelepunt by Kodesa. Die NP stel nie in onderhandelinge belang nie. Almal weet hulle was verantwoordelik vir die dood en verdwyning van onder andere Anton Lubowski, Bheki Mlangeni, David Webster, Ruth First... dié dodelys is sonder einde. Vreemd genoeg, die ANC word verwag om "Ja baas" te sê. Se voet!

Ek steun die ANC se besluit om massa-optrede te gebruik ten volle. Dit is in der waarheid ons enigste uitweg. Demokrasie, vrede, stabiliteit en 'n sterk ekonomie - vry van wanbestuur, bedrog en manipulering - moet in ons land bereik word, en ons hoop om dit te bereik, lê by die ANC.

Swartmense het tot dusver geen stemreg nie, hul pensioene is hopeloos laer as wittes s'n. Die NP is hiervoor verantwoordelik deur hulle afskuwelike beleid van apartheid. Die belastingbetalers se geld word steeds deur NP-burokrate misbruik.

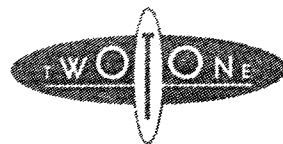
Of dit Buthelezi, Mangope, De Klerk of Gqozo is wat die oorgang na demokrasie en vrede in ons land wil vertraag en frustreer, moedig ek die ANC aan om ferm te staan en seker te maak dat apartheid finaal verdwyn en dat dié korrupte en moordagtige NP-regering verwyder moet word - die enigste middel tot dié doel is massa aksie.

(Brief verkort - Red)

gee ons meer bylaes

Ronald Woods van Johannesburg skryf:

Dis al 'n geruime tyd dat ek aan julle wou skrywe - ek is pas sewe maande terug in Suid-Afrika, na byna nege jaar se afskeid, en WVW kom voor as die één aspek van die sogenaamde Suid-Afrika wat my laat dink dat dit

TWO TONE JAZZ LEGENDS

MALLO JORDAN

DYANI

regtig die moeite werd was om terug te kom.

Die NP wat bly vassit met die politieke mag, die aaklige geweld, die apartheid wat maar voortduur omdat dit so sterk in mense se gewetens vasgelê is - dié laat my soms dink dat dit beter sou gewees het om 'n rukkie langer in Hongarye, waar ek vier jaar lank woonagtig was, te bly. Maar nee wat, dis tog ook goed om hier terug te wees, en die genot wat ek weekliks uit die blaai van julle koerant kry, is beslis een van die hoogtepunte van my nuwe roetine.

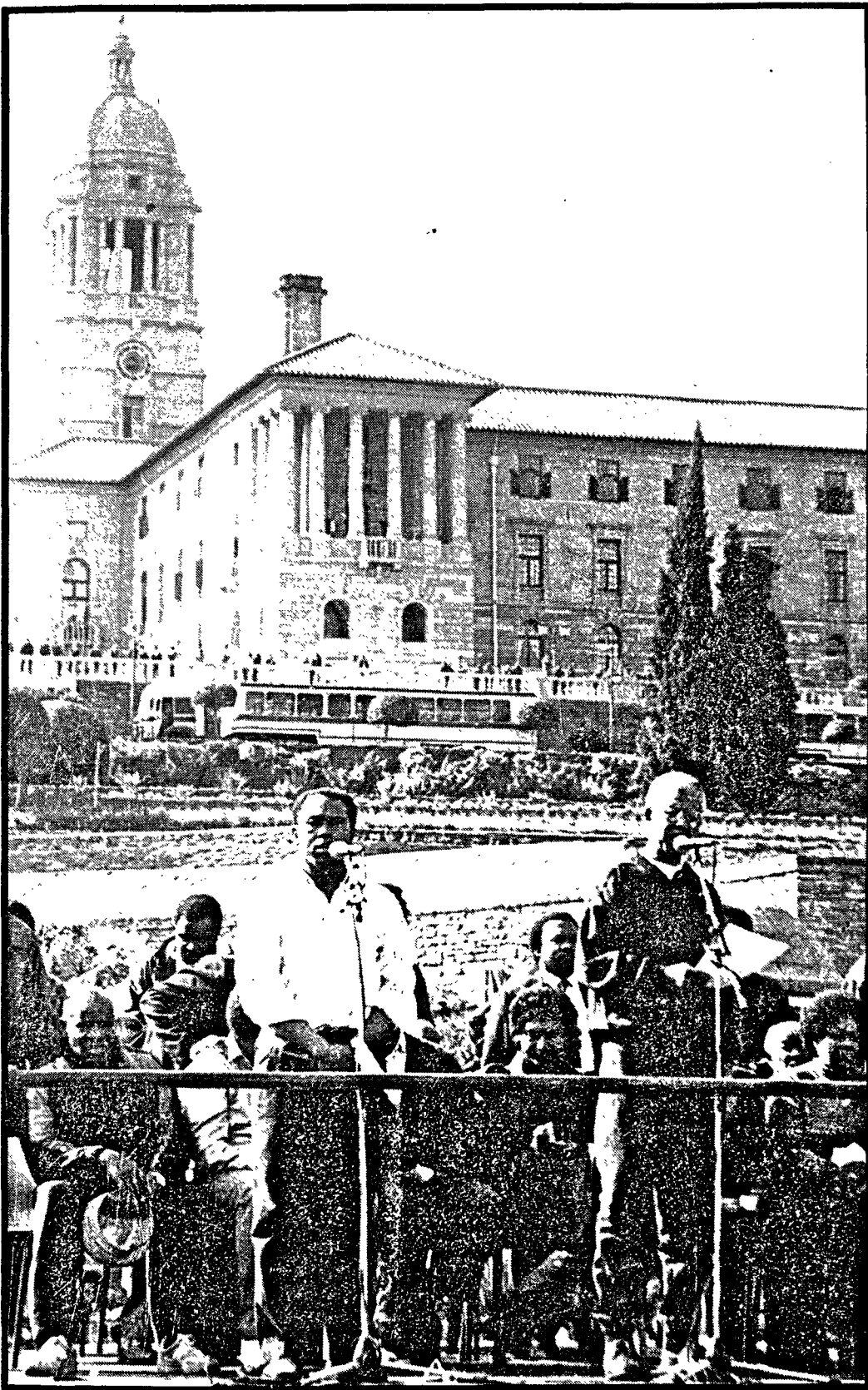
Ek wou graag 'n idee vir WVW met julle deel. Dit het by my opgekom toe ek weer met plesier die *Two Tone* vandeeweek gelees het. Ek dagtoe, sou dit nie puik gewees het as daar elke week so 'n "koerant-binne-in-die-koerant" was nie! En nie net omdat dit meer leesstof sou verskaf nie, maar ook weens die feit dat baie lesers wat nie soseer in byvoorbeeld jazz belangstel nie, tog in *Two Tone* loer, met die gevolg dat hul kennis van die jazzkultuur groei, en, wie weet, dalk por dit een of twee aan om self 'n bietjie te gaan luister na van ons land se opwindendste kunstenaars.

Dit gee dus vir mense die geleentheid om breër kennis te maak met lewenstyle, sienswyses en affêres waarin hulle normaalweg nie deelneem nie, terwyl dit verhoed dat die koerant self gebrandmerk word as "'n voorstander van dit-of-dat" of as "oorheers deur so-en-so", want die binne-koerantjie is dan tog nie deel van die koerant self nie.

WVW, wat in Suid-Afrika die enigste gereelde publikasie blyk te wees met 'n egte breë progressiewe standpunt - waar anders kry jy terselfdertyd 'n kritiek op magspolitiek en op liberalisme! - sou die ideale forum wees vir dié soort openheid. Noem dit maar 'n uitbeelding van "anarchistiese demokrasie" soos ek dit ondersteun. En, wat ook al gebeur, hou aan met julle blad!

(Brief heelwat verkort. Ons neem kennis - Red)

Die boodskap was klokhelder: die meerderheid Suid-Afrikaners eis dat die beloofde transformering van die gemeenskap en die politieke en ekonomiese bestel nou moet gebeur, en dat die geweldpleging gesmoor moet word (Foto: SALLY SHORKEND)

EN NOU VIR DIE NUWE POLITIEK

PEOPLE'S POWER OP SY HEEL BESTE

Die klimaks van die ANC se veldtog van massa-optrede dié week was 'n dramatiese sukses. Die nasionale politiek kan nie weer dieselfde wees nie, en nou is die pad gebaan vir werklike, realistiese onderhandelinge - maar dan moet die ANC nou sy retoriek afskaal en strategies meer gesofistikeerd begin optree, meen MAX DU PREEZ

DIE SKEWE MEDIA-VELDTOG - 6
ONDERHANDELPAD NOU OOP - 7
DIE CISKEI-DRAMA - 8
MANDELA IN PRETORIA - 9

DIE ANC het drie populêre persepsies wat deur sy opponente geskep is, dié week as vals bewys: dat die ANC nie die meerderheid steun in die land geniet nie; dat die ANC geen beheer oor sy ondersteuners het nie; en dat die stille meerderheid swartmense eintlik tevrede is met hul lot en moeg is vir weerstand bied.

Die landwye optogte Woensdag, veral die een in Pretoria, was indrukwekkend in terme van getalle en dissipline. Nie een ander party in Suid-Afrika kan die ANC dit nadoen nie.

Met die staking van Maandag en Dinsdag kon 'n mens nog wonder hoeveel mense weens vrees en intimidasie nie gaan werk het nie, maar niemand kan 'n honderdduisend mense intimideer om aan 'n optog deel te neem nie.

Die boodskap was klokhelder: die meerderheid Suid-Afrikaners eis dat die beloofde transformering van die gemeenskap en die politieke en ekonomiese bestel nou moet gebeur, en dat die geweldpleging gesmoor moet word.

DIT WAS PEOPLE'S POWER op sy heel beste. Die nasionale en internasionale veldtog teen die ANC oor sy massa aksie-veldtog het nou geboemerang.

Selvs Staatspresident FW de Klerk kon nie anders nie as om sy waardering uit te spreek vir die goeie dissipline wat die ANC gehandhaaf het.

Wit Suid-Afrikaners wat weke lank anargie en bloed in die strate gevrees het, dink nou ook anders oor die ANC en sal waarskynlik die regering se propaganda in die toekoms met 'n groter knippie sout neem.

'n Kenmerk van die week se gebeure was die SAUK se TV- en radio-kanale wat saam met talle groot koerante die veldtog afgemaak en gesê het dit was swak ondersteun, dat daar wye intimidasie was, dat dit uiters gewelddadig was en dat dit die ekonomie 'n groot knou gegee het.

Dit was alles kennelik onwaar, en die SAUK kan verwag om voortaan onder heelwat skerper druk van die ANC te kom.

Diplomate en politieke ontleders meen die seine wat die ANC se Nelson Mandela en die Staatspresident Woensdagmiddag vanaf die Uniegebou uitgestuur het, voorspel 'n nuwe gees van toenadering wat binnekort tot 'n hervatting van onderhandelinge kan lei.

Dié toenadering kan versterk word wanneer die regering die oorblywende politieke gevangenes van die ANC binnekort vrylaat.

DIE ANC HOU VOL dat selfs dié nie genoeg gaan wees om die dooiepunt op te los nie, en eis 'n betekenisvolle gebaar oor die bekamping van geweld voordat hulle weer om 'n tafel sal gaan sit.

Die regering op sy beurt wag vir die spesiale VVO-gesant, Cyrus Vance, se verslag wat binne dae uitgereik behoort te word voordat hulle só 'n spesiale gebaar kan oorweeg.

Die getuienis wat in die volgende dae oor die Boipatong-slagting voor die Goldstone-kommissie gelewer gaan word, kan die regering en die veiligheidsmagte onder verdere druk plaas - maar miskien kan dit vir die regering ook die geleentheid gee om meer daadwerklik teen probleem-elemente in die polisie en weermag op te tree.

Selvs wat die veiligheidsmagte betref, was dit 'n goeie week: daar is konsensus dat hulle hul meestal korrek en met goeie dissipline tydens die drie dae van massa-aksie gedra het.

DAAR WAS 'N ANDER verwickeling dié week wat aangedui het dat die Suid-Afrikaanse onderhandelingspolitiek besig is om 'n nuwe, meer realistiese fase binne te gaan: die wegbreek van die Nuwe Regses wat deel wil wees van Kodesa. Dit kan selfs daartoe lei dat die KP self ook by die ronde tafel gaan aansit.

'n Ander faset wat dié week sterk na vore gekom het, is die onhoudbaarheid van die diktators in die tuislande, en veral Ciskei en Bophuthatswana. Dit is ironies dat Pretoria heelwat meer verdraagsaam en akkommoderend was oor protesoptogte as die regerings van dié twee tuislande.

Oupa Gqozo se fanatiese reaksie op die ANC se veldtog in Ciskei gaan hom nog duur te staan kom.

The picture says more than a thousand words... Soweto station, peak hour Wednesday morning (Pic: AP)

FROM VIOLENT MOB TO PEACEFUL PROTEST

- IN THREE EASY TV BROADCASTS

Only three days ago the ANC alliance's mass action campaign was responsible, if one watched the TV or read the newspapers, for all sorts of violence and intimidation. Suddenly it is praised for its restraint and peaceful organisational style. IVOR POWELL explains why

VWB has information that during the middle of last week a top-level crisis meeting was called between the government - at cabinet level - and the management of the SABC.

And between them they framed what at the time appeared an ingenious propaganda strategy in dealing with this week's general strike: for government spokespeople and SABC news teams to collaborate in downplaying as far as possible whatever success the strike might have enjoyed, and at the same time to ride as hard as ever they could the dark horse of intimidation and the darker horse of mass action leading to violence.

Thus, should the stayaway prove substantial as a show of ANC alliance strength, this would be perceived as being the result of widespread intimidation on the part of a relatively small number of ANC-connected (or, even better, not ANC-connected, simply unruly) township activists.

Hardly a new strategy, but in this case it could well work, largely because up to this point the ANC alliance's much publicised mass action campaign had failed dismally to live up to projected support levels. Sit-ins and till jammings and takeovers of government buildings, etc, etc - all the mass action games the ANC had organised since the inception of the campaign - had failed to either receive significant media attention or

to spark the imagination of the masses to fire. Now there was only the strike to deal with. And while some of the more optimistic media commentators were blithely predicting that it too would fizzle out, those with memories stretching at least as far as last November, were aware that Cosatu, with its more developed organisational infrastructures could well pull it off. Perhaps they also had some information about the fervour with which the strike had been taken up within the grassroots of the ANC.

WHATEVER, ON THE first day of the strike the strategy was pursued with an almost relentless vigour on the SABC's airwaves - and, equally, in the print media. *Beeld* for instance led for two days in a row with headlines drawing attention to blood and violence and the cost to SA.

Throughout - and here again the SABC led the field - prominence was given to a bizarrely disingenuous Law and Order Minister, Hernus Kriel. Kriel at seemingly regular intervals throughout every day would get up and reveal the latest violence statistics relating to the mass action, thus suggesting very strongly that the mass action was directly responsible for them.

The truth of the matter, however, is that in the vast majority of cases, the victims and not the aggressors were the protesting supporters of the ANC. Kriel's own police force in fact accounted for more attributable

deaths than strikers, and the vast majority overall were Natal massacres where it was ANC supporters who were killed in incidents not necessarily connected to the strike.

But well, Kriel didn't seem perturbed by such details and neither did the mainstream media, and they jogged along passing the violence/intimidation baton from hand to hand. In between they talked about the enormous cost to the economy (without drawing too much attention to the fact that most of this cost was accountable to lost wages); they authoritatively claimed to have evidence of widespread intimidation, but never somehow got around to producing it, and nor were they really asked.

THEN CAME the ANC's day of marches on Wednesday and vast, almost preternaturally well behaved crowds turning out at nearly every centre throughout the country. Now it would be hard to suggest that such a turnout and such restrained militancy was merely the result of intimidation, and however hard the Deputy Minister of Law and Order (not Kriel himself, note) tried to create it on Wednesday's SATV coverage, there was no associated climate of violence.

The gameplan had fallen apart. Worse, State President FW de Klerk was faced with two serious problems: one was that foreign governments (not buying the notion that mass action was inherently illegitimate in the Codesa circumstances, and increasingly

concerned about the continuing violence) were placing enormous pressure on him and his government to make the transition to democracy happen in the near future. (Hence the projected November elections.)

The second was that the ANC alliance's show of strength had been truly awesome. With the IFP, Azapo, the PAC, Nactu and various other groupings openly opposed to the strike and in many cases offering protection to those wanting to go to work, the huge stayaway established beyond any doubt the ANC alliance's stature, and the Wednesday marches merely confirmed it. Even in Natal, supposedly the stronghold of Chief Mangosuthu Buthelezi - who had vociferously opposed the strike - and his Inkatha Freedom Party, levels of 80 percent stayaway were reported. It would not be possible any more to brazen it out.

Thirdly, and perhaps most importantly, there was US government representative Hank Cohen. And Cohen was threatening a withdrawal of International Monetary Fund monies unless an election was seen to be organised.

Adding it all up, there was no alternative but to back down. Hence De Klerk's humility on the steps of the Union Buildings on Wednesday, his protestations that his door remained open - and his declaration, in the face of all previous government pronouncements on the subject, that in fact the ANC had done all in its power to avoid violence in its mass action campaigning.

DIE ONDERHANDELPAD LÊ OOP

Met die hoogtepunt van massa-optrede en die nasionale staking iets van die verlede, lê die weg na die hervatting van amptelike gesprekke tussen die ANC en die regering nou wawyd oop, sê HENNIE SERFONTEIN

DIE voorspel tot 'n nuwe ronde onderhandelinge kan 'n verdere hupstoot kry wanneer die regering die oorblywende politieke gevangenes vrylaat, wat dalk binnekort gaan gebeur, en met die verslag van die spesiale VVO-gesant, Cyrus Vance, wat ook binne enkele dae verwag word.

Die gematigde, pragmatiese toespraak van Nelson Mandela, die president van die ANC, Woensdag in sy historiese optrede vanaf die trappe van die Uniegebou, en die onmiddellike positiewe reaksie van staatspresident FW de Klerk 'n paar uur later, word wyd gelees as die begin van 'n nuwe, versoenende houding tussen die twee partye.

De Klerk het gesê hy sien uit na die dag wanneer Mandela hom weer in sy kantoor kom besoek en ook na 'n tweedaagse beraad tussen die ANC en die regering.

Maar dis ewe duidelik dat dit nie sommer vanself gaan gebeur nie en dat daar nog 'n taai pad vorentoe is. Volgens bronne aan beide kante wat nou betrokke is by die onderhandelingsproses, kan dit nog 'n hele paar weke duur voordat die ANC en die regering mekaar weer om 'n konferensietafel ontmoet - nie voor die einde van Augustus nie, word gesê.

DIT WORD ALLERWEE aanvaar dat vanweë die groot wantroue tussen die twee partye, 'n deurtastende gesprek om die lug te suiwer, 'n absolute voorvereiste is vir die hervatting van Kodesa, of 'n aanpassing daarvan. "Daar is nog te veel kwade bloed tussen ons," sê 'n kabinetsminister aan VWB.

Maar volgens Mandela se toespraak en uit gesprekke met ander ANC-leiers, is dit baie duidelik dat die bal in die baan van die regering is. Die onus rus op hulle om 'n belangrike stap te neem, of 'n gebaar te maak wat 'n ANC-regeringsgesprek moontlik sal maak.

ANC-leiers beklemtoon dat die regering se hantering van die geweld vir hulle nog steeds die belangrikste struikelblok is, want by Kodesa het die regering homself in wese reeds verbind tot 'n tussentydse regering en 'n grondwetgewende liggaam.

Die ANC sê hoewel die regering reeds 'n aantal stappe geneem het om geweld te bekamp, dit beslis nie voldoende is nie. Dit geld veral die kwessies van hostelle, beëindiging van kovert operasies en die afskaffing van sekere spesiale magte.

Vall Moosa, hoof van die ANC se onderhandelingsdepartement, sê tensy die regering "substantieel" aan dié eise voldoen, onderhandelings nie hervat kan word nie. Hy bevestig dat sou die regering 'n dramatiese stap neem, soos die vrylating van alle politieke gevangenes, "dit 'n belangrike stap in die regte rigting sal wees. Maar dit sal egter nie genoeg wees om die onderhandelinge weer op dreef te bring nie."

SENIOR REGERINGSBRONNE sê daar is beslis 'n groot moontlikheid dat die sowat 300 politieke gevangenes van die ANC binne 'n paar weke vrygelaat sal word, waarskynlik voor die einde van Augustus. Daar was in die afgelope tien dae indringende gesprekke tussen die ANC en die regering in dié verband.

Die regering is van mening dat spoedig opgetree moet word "om die lei van die verlede skoon te vee". Daarom het die regering dan ook die ANC op sy beurt versoek dat so 'n vrylatingstap gekoppel moet word aan 'n gelyktydige stap deur die ANC oor die uitwys van ammunisie-opslagplekke en die beëindiging van die gewapende stryd. Die regering glo so 'n gesamentlike aankondiging sal 'n nuwe atmosfeer van wedersydse vertroue skep.

IN REGERINGSKRINGE word met groot verwagting uitgesien na Vance se verslag aan die Veiligheidsraad van die VVO oor sy besoek aan Suid-Afrika. Hulle meen sy verslag oor geweld en die doelpunt in die onderhandelinge sal die hervatting daarvan vergemaklik.

Hy gaan waarskynlik ook voorstelle maak dat die strukture van die Goldstone-kommissie en die Nasionale Veiligheidssekretariaat aansienlik versterk moet word, asook aanbevelings oor kwessies soos die hostelle, waaraan die regering sonder veel moeite sal kan voldoen, word gesê.

Dit kan dit dan vir die regering moontlik maak om te sê hulle doen stappe ter uitvoering van 'n versoek van die Veiligheidsraad en nie as gevolg van druk van die kant van die ANC nie.

nie aan 'n spesifieke politieke organisasie behoort nie. In Natal sterf vier mense en dit is onbekend wie hulle doodgemaak het en hoekom. 'n Man word deur die polisie in Beaufort-Wes doodgeskiet, en vier mense in Ratanda word doodgeskiet op pad na 'n ANC-begrafnis. Dit is nie bekend wie die aanvallers was nie, maar die polisie sê dit kan Inkatha-lede wees.

Minstens tien mense word dié dag beseer - minstens sewe weens polisie-optrede. Uit die drie voorvalle van intimidasie wat aangemeld is, kan twee moontlik aan Inkatha verbind word. In die een voorval skiet onbekende mense op die ANC-voorsitter van Midlands, Harry Gwala. Dinsdag is nege voorvalle van saakbeskadiging ook aangemeld, onder meer vyf op polisie-voertuie.

Maandag 3 Augustus - Die man het gesterf in gevegte tussen die polisie en stakers (Foto: AP)

BAIE DOOD, MAAR MIN WEENS MASSA-AKSIE

Merkwaardig min voorvalle van geweld oor die afgelope week kan regstreeks aan die ANC se veldtog van massa-optrede gekoppel word, bevind PEARLIE JOUBERT ná deeglike navorsing van alle aangemelde voorvalle

SOWAT 85 mense is sedert verlede Sondag in politiek-vernante geweld dood. Maar net enkele van dié sterfgevallen kan regstreeks aan gebeure rondom die veldtog van massa-optrede gekoppel word. Die sterftesyfer het die hoogte ingeskiet ná 'n aanval op 'n sjebeen in Natal waar 11 mense deur 'n onbekende groep mans vermoor is.

Tydens die drie dae wat as die klimaks van die veldtog beskou word, was daar so te sê geen voorvalle van geweld nie, ondanks die tienduizende mense wat daaraan deelgeneem het.

Waar lede van 'n optog wél eiendom beskadig het (soos die geval Woensdag in Kaapstad) is die oortreder deur ANC-ampsdraers aan die polisie oorhandig.

Hier volg 'n paar voorbeelde van voorvalle van geweld en intimidasie wat Maandag en Dinsdag aangemeld is:

Op die eerste dag van die staking, Maandag, is minstens 18 mense in Natal dood. Die polisie sê dié sterftes hou nie regstreeks verband met die veldtog nie. Sterftes wat regstreeks verband hou met die veldtog, is die drie mense wat deur die polisie in Dobsonville, Soweto, doodgeskiet

is. Nog 10 mense is landwyd dood waarvan een deur die KwaZulu-polisie doodgeskiet en nog twee deur die Suid-Afrikaanse polisie doodgeskiet is.

Nog ses voorvalle van geweld is aangemeld waarvan drie aan Inkatha-optrede gekoppel kan word: In Alexandra het 'n onbekende man vanuit die KwaMadala-hostel op die Sky-televisiespan geskiet. Inwoners van Ezakheni in Natal het ook uit die gebied gevlug nadat 'n bus vol Inkatha-lede opgedaag het om "mense wat wil gaan werk, te vergesel". Dieselfde dag is minstens ses mense ook beseer - waarvan twee mense deur die KwaZulu-polisie raakgeskiet is, 'n Inkatha-lid aangeval en 'n ANC-lid deur 'n Inkatha-lid verwond is. Die Ciskeise veiligheidsmagte het twee mense verwond.

Daar was minstens tien voorvalle van saakbeskadiging waarvan net een regstreeks aan die veldtog gekoppel kan word. Twee wit motoriste wat ligweg beseer is toe hulle met klippe bestook is by 'n padblokkade in die Transkei, kan waarskynlik aan die veldtog gekoppel word, want dié versperring is glo deur ANC-lede beman.

TYDENS DIE TWEDE dag van die veldtog, Dinsdag, is 17 mense dood, waarvan sewe in Alexandra. Dit is nie bekend wie die aanvallers was nie en die slagoffers het ook

BOIPATONG: 'POLISIE HET TOEGEKYK'

Ná ses weke van aantygings en teenaantygings oor die Boipatong-slagting in die nag van 17 Junie, lyk dit of die feite nou uiteindelik op die tafel kom. Dit kan wye implikasies vir Suid-Afrika se veiligheidstrukture hê, berig **CHRISTELLE TERREBLANCHE**, wat die Goldstone-kommissie se ondersoek na die voorval op Vereeniging bywoon

BEWYSE en getuïenis dat lede van die veiligheidsmagte in die omgewing was toe die vreesaanjaende mense-slagting plaasgevind het, maar niks gedoen het om dit te keer nie, dat daar onder die sowat 800 aanvallers ook "witmense" was, en dat vervoer vir die aanvallers deur 'n "pantservoertuig" verskaf is, gaan tot volgende Vrydag aan die kommissie voorgelê en aan kruisverhoor onderwerp word.

Diplomatiese en ander waarnemers by die kommissie meen die getuïenis, indien geloofwaardig en standhoudend, sal verdere stukrag kan gee aan bestaande persepsies dat die veiligheidstrukture in die Vaaldriehoek ondoeltreffend is.

Adv Arthur Chaskalsen, vir die ANC en SA Raad van Kerke, wys in sy openingsverklaring daarop dat getuïenis by die aanvangsverhoor van die kommissie oor Boipatong in Julie onteenseglik bewys dat inwoners van die KwaMadala-hostel by die township vir die slagting verantwoordelik was.

Hysê dat die hostel, wataan Iscor behoort, maar geruime tyd gelede "geprivatiseer" en ontruim is, bewoon is deur Inkatha-gesinde mense. Inkhata, wat soos die SAP, SAW en Iscor sy eie regsplanne by die kommissie het,

weier egter om hom op regsgronde met die hostel-inwoners te vereenselwig. Regslui vir Menseregte het dié week inderhaas 'n advokaat vir die bewoners aangestel.

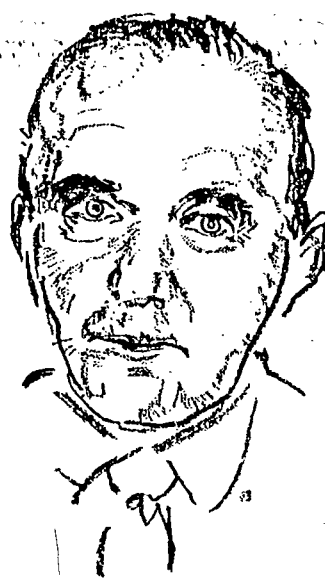
Chaskalsen het aan die kommissie gesê ooggetuies sal getuig dat die polisie niks gedoen het om die aanval te keer nie, dat die meeste van die sowat 800 aanvallers te voet was, en dat daar witmense onder hulle was.

Hy sê volgens aantekeninge van die munisipale polisie kantoor suid van Boipatong was daar teen 11:45 die aand polisie- en weermag-pantservoertuie voor die hostel en dat hulle die polisie meegedeel het dat opdrag van "Victor zero" ontvang is dat hulle moet omdraai.

Chaskalsen sê dit is onseker wat dié kode beteken.

"Boipatong was geen geïsoleerde voorval nie," sê hy. "Ons weet almal dit vorm deel van 'n patroon van geweld oor twee jaar en moet heel bo-aan die agenda geplaas word.

"Was die polisiëring van Boipatong effektief? En waarom is die hele polisie-ondersoek so ondoeltreffend hanteer? As daar redes buiten medepligtigheid of teësinne ondersoek is, wat is dit? En wat kan daaraan gedoen word?"

In hul openingsverklaring ontken die SAP-span, onder adv AP Hattingh, dat die polisie betrokke was by die vervoer van aanvallers of op enige manier die aanval gefasiliteer het. "Ons sal die feitelike aantygings in die dokument (van die ANC) as op grond van hoorsê aanvaar, soos onderworpe aan kruisverhoor," sê Hattingh. Hy sal in die volgende week aantoon dat aanvalle van ander hostelle in die Vaaldriehoek tot geweld gelei het.

Adv AW Mostert, vir die SAW, sê die pantser- en ander weermag-voertuie teenwoordig in die omgewing is inderdaad dié van Vaal Kommando, 'n eenheid wat hom sonder uitsondering toespits op die beskerming van Iscor se eiendom en werkers, omdat die aanleg as " 'n sleutelpunt" geklassifiseer is.

Meshack Theoane, 'n petroljoggie by 'n motorhawe in Frikkie Meyer Boulevard tussen Boipatong en die hostel, getuig hy het omstreeks halftien die aand 'n "groot groep mans" (tussen 300 en 400) oor die pad sien beweeg, terwyl twee SAP hippo's op 'n oop veld by die township geparkeer was.

Toehy sien die insittendes van die voertuie

doen niks omtrent die mans in hul sig nie, het hy bekommerd geraak het en die veiligheid-alarms gedruk om die polisie te ontbied. Ná tien tot twintig minute het twee Afrikaanse polisiemanne in uniform met 'n geel vangwa opgedaag, ná Theoane se waarskuwing 'n radio-oproep gemaak en toe weggeroep.

Theoane sê polisiemanne in uniform het later met 'n wit sedanmotor aangekom en lede van die veiligheidsmaatskappy beveel om hom en die veiligheidswag by die motorhawe na 'n ander perseel te bring. In dié stadium was skote glo al uit die township hoorbaar. Theoane het later teruggehoor omdat hy talle ambulanses van en na Boipatong sien ry het.

Theoane is twee dae ná die voorval deur sy baas ontslaan en glo aangesê om nie verklarings aan die ANC te doen nie. Theoane het kort daarna sy huis in Boipatong verlaat en kruip steeds weg omdat "polisiemanne" glo "op aggressiewe manier" na hom gesoek het.

Nog 'n getuie, Temba Koti, 'n inwoner van Boipatong, sê hy het tussen 9 en 10nm dieselfde aand skote en brekende glas gehoor, waarna 'n groep mans buite sy huis gaan staan het. Twee van hulle was wit in kamoefleerdrag en drie was swart in burgerlike drag. Die wit mans het "lang gewere" by hulle gehad.

Daarna het 'n groep van sowat 60 mans na hulle aangestap gekom. Van hulle het sy bure se huis aangeval en vernietig, sê hy.

Koti sê hy het later gesien hoe 'n hippo 15 mans met wit kopbande aflaa.

Regter Goldstone word bygestaan deur die internasionale assessor regter PN Bhagwati, 'n voormalige hoofregter van Indië.

NOBODY CLAIMED A VICTORY FOR THE BRIGADIER

Brigadier Oupa Gqozo's threats of crushing the ANC came to nothing on Tuesday as a long line of marchers ignored the raised rifles of his soldiers and police and marched into Bisho stadium, writes **CLAIRE KEETON**

AROUND 50 000 ANC supporters inched their way into the Ciskei on Tuesday - in the face of security forces armed to their teeth and dire threats from military ruler Brigadier Oupa Gqozo if they "put a foot in my country".

Later, waving flags and leafy branches against the backdrop of the setting sun, the jubilant marchers toyi-toyed into Bisho stadium.

Earlier, the stadium had been surrounded by hundreds of soldiers and lines of tripod-mounted machine guns.

The potentially bloody day started in a King William's Town stadium, under the watchful eyes of South African police and soldiers. During virtually a 100 percent Border stayaway, ANC, SACP and Cosatu supporters from all over the Ciskei streamed into the Victoria Grounds from early in the morning in spite of many roadblocks on main routes.

The mood was defiant. For days before

Gqozo had been warning people over Radio Ciskei - in PW Botha-style rhetoric - that he would prevent the ANC from entering the homeland. He denounced the organisation as rabble intent on destroying the Ciskei. Towards midday the marchers left the Victoria Grounds, led by the ANC NEC members Rev Arnold Stofile, Saki Macazoma, Raymond Suttner and Marion Sparg, SACP leader Chris Hani and Cosatu leader Sam Shilowa. They were flanked by prominent ministers from the Border Council of Churches.

At the Ciskei border the marchers were halted by the SAP, who advised them not to proceed. Hani said their purpose was "to reach the so-called parliament buildings and hand over a memorandum", and the leaders advanced across the border a few metres into the Ciskei.

Ciskei police and soldiers armed with teargas, shotguns, R4's and hundreds of light machine-guns waited along the road-

side. Members of the National Peace Secretariat, Dr Antonie Gildenhuys and Jay Naidoo, and United Nations observer Jose Campino intervened to prevent what could have been a costly confrontation.

Gildenhuys told Hani of a request from SA Foreign Affairs Minister Pik Botha that he telephone him. Hani consulted the crowd and went to a phone with Shilowa and Naidoo.

For hours the tightly-packed crowd waited in the sun, without food or water, unable to sit down. After consultation between Hani and ANC secretary general Cyril Ramaphosa it was decided the march should go ahead.

In desperation the South Africa ambassador to the Transkei phoned Maj-Genl Bantu Holomisa to ask him to talk to Hani. Hani told him the people were determined to march to Ciskei. Holomisa warned South African officials that King William's Town would be in flames if the marchers were

forced to turn back.

More than three hours later, protracted negotiations had failed to find a solution. Botha had told Hani he couldn't get hold of Gqozo.

It was suggested the marchers be allowed into the nearby Bisho stadium, but the Ciskei Council of State said it was "no go".

The crowd surged forward and the soldiers levelled their rifles to fire. Then Ciskei authorities agreed the marchers could enter the stadium - but from the back, not the front.

But the marchers pushed forward, forcing the remaining soldiers into retreat. The stadium was occupied. No shot was fired. Col William Henna, representing the Ciskei commissioner of police, accepted the memorandum from Hani.

The crowd was ecstatic. Hani claimed a "victory for the people". Gildenhuys claimed a victory for negotiations. Nobody claimed a victory for the brigadier. -Elnews

Dinge het letwat verander sedert Paul Kruger se tyd toe swartmense nie eens op die sypaadjies mog loop nie (Foto: SALLY SHORKEND)

STIL, BROERS, DAAR GAAN 'N MARCH VERBY

Nelson Mandela is toe Woensdag behoorlik aan Pretoria voorgestel. En dit was nie sommer enige voorstelling nie: aan die voet van die Uniegebou, heilige Boeregrond en dié simbool van regeringsmag, met 'n goeie 100 000 ondersteuners wat soos golwe oor die kilometer-wye grasperke spoel. En asof die simboliek van die geleentheid nie genoeg was nie, het Staatspresident FW de Klerk 'n uur of wat later op byna dieselfde plek op Mandela se toespraak gereageer, skryf INA VAN DER LINDE, self 'n Pretorianer

DIE "Groot Baas van die ANC", het Cyril Ramaphosa vir Mandela op Afrikaans aan die skare voorgestel onder die vlag van die ANC wat gehys is teen 'n tydelike vlagpaal, met die Oranje, Blanje, Blou wat hoër op wapper.

Comrade Madiba was versoenend op die trappies van die Uniegebou. In sy toespraak het hy selfs voorsien dat opposisieleiers in 'n toekomstige ANC-regering opgeneem sal word, en het hy die ANC en sy bondgenote weer eens verbind tot 'n onderhandelde oplossing in die land.

Dis die eerste keer dat Mandela 'n ANC-gehoor in onse dorp toespreek. En dit was of selfs hy van byna drie dekades gelede, Desember 1963, vergeet het. Van die Pretoriase Hooggeregshof, net so drie kilometer verder op Kerkplein in Kerkstraat af, die roete waarlangs die groot ANC-opmars gelei is. Dis hiër waar hy en ander ANC-leiers soos Walter Sisulu - wat vroeg die oggend by die opmars aangesluit het - Ahmed Kathrada en Govan Mbeki, met die Rivonia-verhoor tronk toe gestuur is.

En so 'n paar tree suid van die Hooggeregshof op Kerkplein staan die standbeeld van Oom Paul - emosioneel en histories - in die middestad. So 'n blok van die Uniegebou af is daar so 'n ligte opdraande in Kerkstraat. Van hier af kon 'n mens terugkyk oor die stad en die mensemasse wat soos 'n rivier sy walle oorstroom, tot doer onder waar Oom Paul se rysige gestalte duidelik in die verte bo die massas uittron.

IN SY DAE WAS daar wetgewing dat geen swarte op 'n sypaadjie mog loop nie...

Ja-nee, die opmars het 'n duidelike Pretoria-stempel. Wit winkeliers wat summier hul deure sluit, wit vroue met gepermd hare wat beangs uit winkelvesters na buite staar, skoolkinders in een van die baie swart private skole in die middestad wat huiwerig vuisies in die lug "viva Nelson Mandela" skree, blou-gedrinkte boemelaars wat uit verwaarloosde woonstelle hang, studente wat stilswyend op mure sit en netjiese sakemanne wat so vinnig as moontlik voor die skare padgee.

En in Pretoria praat mens Afrikaans. "Hallo, hoe gaan dit?" roep vrolike vroue uit die opmars as mens verbyloop. "Ja sissy, we have composed an Afrikaans song for the march." Glo die Mabopane-tak van die ANC. Dit gaan so: "Hier kom die dag van Nelson Mandela. Oe, Oe, Oe. Ons gaan Pretoria toe (4x)". Die wysie klink iets soos Sarie Marais. Soos 'n rimpeling versprei dit deur die skare.

"I'Afrika", groet iemand uit die skare, wat summier vir my vertaal word met "New South Africa!".

Die opmars sou tien-uur begin, maar ons begin eers teen twaalf-uur beweeg. Daar is gewag vir Mandela, wat aanvanklik die optog sou lei. Dié sluit hom eers by die Uniegebou by die skare aan. Van agtuur af al stroom dié mense uit alle rigtings na die stadsentrum. Die skare staan twee kilometer diep. Daar's 'n kadetorkes wat tromme slaan en trompoppies wat met besemstokke en bont verestoffers - die soort wat hulle deesdae op TV adverteer - passies maak.

Daar's 'n banier vir elke ANC-tak, en verskeie SAKP-baniere. GLOW, 'n Gay en Lesbian-organisasie, spog met 'n rooi en swart ontwerpers-banier. En daar's 'n banier met 'n goue kruis bo-aan wat lui: "Thank God for mass-action".

'n Kunstenaar vertoon 'n houtbeeld op en af langs die skare. Dis 'n reuse arm met 'n gebalde vuus, byna 'n meter hoog.

Prof Willem Kleyhans, bekende gesig by alle byeenkomste op die dorp, beduie met gebruiklike ywer aan 'n klomp joernaliste: "Hierdie mass-action is 'n reuse-sukses. Dit het buite proporsie geëskaleer en gesneeuwal. Die ANC gaan nie terug onderhandelingsstafel toe nie. Hulle gaan geen konsessies meer maak nie. Hulle gaan net vir De Klerk sê: 'Mr De Klerk, sign on the dotted line.'"

HONDERDE MARSHALLS VORM 'n menseketting wat veronderstel is om die skare binne te hou. Dit help nie veel nie, want die skare stroom eenvoudig saam buite die ketting om. Die hoofmaarskalke in kakie-uniforms is hees geskreeu.

Maar die atmosfeer bly dié van 'n reuse-piekniek. Almal is gemoedelik en dans en lag. Behalwe vir die etlike MK-manne wat met keurig-gepoetste hout-AK-47's met streng gesigte op en af langs die ketting marsjeer. Oor TV-nuus die aand sê adj-min Scheepers die organiseerders het die voorwaardes vir die opmars verontagsaam: daar was AK-47's in die skare!

En dan is daar die professionele marchers. Soos die man met die staalhoed wat soos 'n beeldhouwerk lyk. Die hoed in ANC-kleure het 'n draad-konstruksie bo-op met netjies-geraamde portrette en slagspreuke reg rondom. En daar is Levy Moalusi van Pretoria-Wes met 'n groot dennehoutkruis in ANC-kleure. Nee, dis nie "ANC for Christ" nie. Dis 'n wonderwerk wat met hom gebeur het, sê hy. Die kruis is soos Moses se staf. Hy het dit op die fabrieksvloer opgetel. Sy baas wou hom daarmee slaan, maar toe slaan hy mis. En die wonderwerk is dat die kruis nie gebreek het nie, maar net so 'n duik aan die voorkant weg het. Hy het dit gevef en van toe af neem hy deel aan elke denkbare opmars.

TEEN EEN-URBEREIK die skare die grasperke voor die Uniegebou. Die standbeeld van genl Louis Botha te perd aan die onderkant kry 'n ANC-vlag om vas te hou.

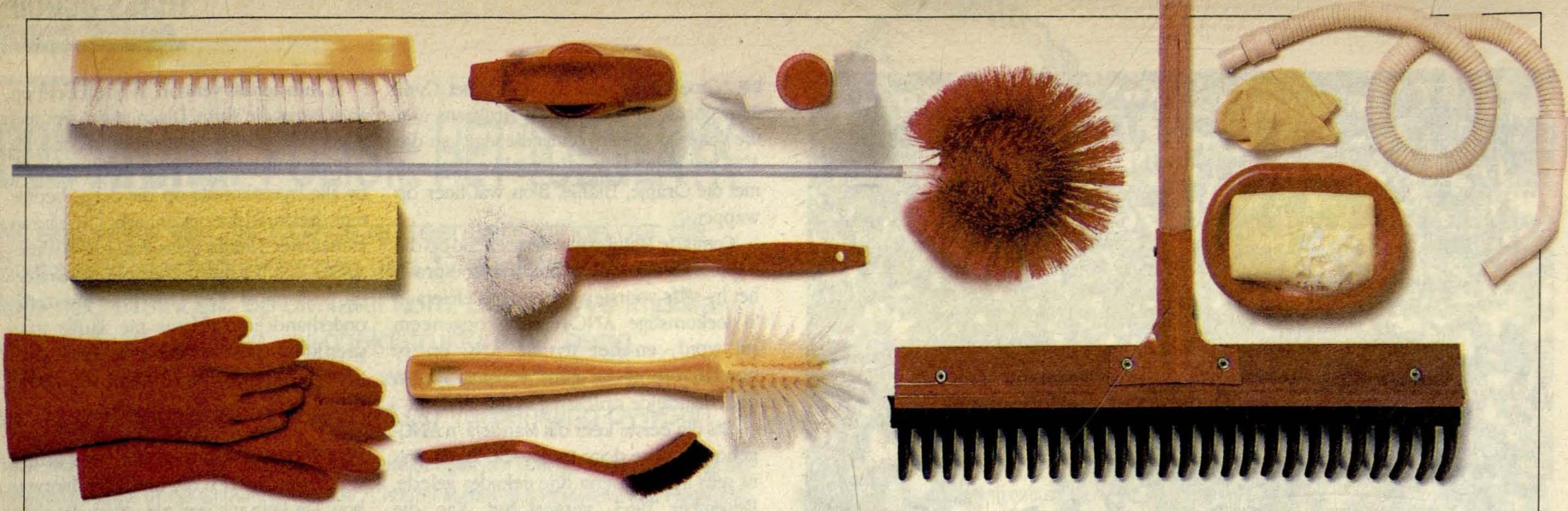
"Look, he's waving the ANC-flag," sê iemand. 'n Ander sê asof verwonderd: "We are marching to freedom." Sug 'n jong ding van lekkerkry toe die massas soos miere oor die grasperke stroom: "Ai, Jissis!"

Die skare is uitbundig, maar bly goed-gedisiplineerd. Joernaliste en fotograwe word op die hande gedra. 'n Ou oom kom tik my op 'n slag aan die arm: "Hulle gaan jou hier vasdruk," sê hy. "Jy moet daar voor gaan staan." Hyself word byna papgedruk.

Teen drie-uur is die lang dag verby. Meteens is daar 'n geringe bui-verandering. Die skare is haastig huis toe en die jonges is rammetjie-uitnek. Die optog stroom nou teen 'n vaart terug op die roete waarlangs hulle gekom het. Honderde polisiemanne vorm 'n kordon rondom die opmars. 'n Paar jonges stamp voetgangers uit die pad. "FW se gat! FW se gat!" dreunsing 'n ander groepie ritmies en kyk 'n ry poliesmanne uit. Een konstabel brom onderlangs dat net sy kollegas hom kan hoor: "Ek bliksem jou. Jy het al klaar nie tande in jou mond nie."

Die winter-son gooi stofstrale oor die stad wat nou vinnig leegloop, en die koue slaan op uit die teerstrate.

“Vandat my pa sy diensbelofte geteken het, vind ek en Albert dit moeilik om hier rond vuil te word.”

“Mooi skoon. Dis die woorde wat jy baie hoor van die dag af toe my pa daardie belofte geteken het om sy diens aan klante beter te maak.

Ek het al gedink dis selfs skoner as by ons huis. En as jy my ma ken, sal jy weet sy's gebore met 'n skropborsel in die hand. Selfs die voorplein is mooi skoon. Miskien is dit waarom my ma nie omgee dat ek en Albert daar gesien word nie.

Albert is my vriend. Hy's mnr. Mabuse se seun. Mnr. Mabuse is die Ultra Service Koördineerder in beheer van die voorplein.

Hy het my eendag al sy skoonmaakgeheimpies gewys. Hier's so 'n klompie daarvan.”

Uiteindelik kan jy iets doen om beter diens te kry.

By Shell, streef ons daarna om seker te maak alles gaan wel, waar jy ook al gaan. Een vir een ontvang ons handelaars en hul spanne op die voorplein dus 'n uitgebreide opleidingsprogram by ons Kleinhandel Diensakademie, en hulle onderneem om 'n nuwe maatstaf van puik diens aan klante te bring.

Oral waar jy hierdie nuwe Ultra Service-teken sien, kan jy seker wees dis 'n handelaar wat sy garage verbind het tot die hoë standaard wat ons stel.

As jy om enige rede voel dat ons spesiale Ultra Service-handelaars en Shell nie hierdie belofte getrou nakom nie, kry jy by al ons Ultra Service-garages kaartjies wat jy met jou kommentaar aan Shell kan pos. En ons gee beslis aandag aan jou klagtes.

Waarom probeer jy Ultra Service nie sommer dadelik nie?

Alles wel. Op pad met Shell.

DIE LEIER, SY MINNARES EN DIE MINNARES SE GROOT SKULD

Jani Allan het toe haar lastersaak teen Channel 4 verloor en haar meer as R1 miljoen regskoste op die lyf geloop. Sy het gesê die TV-stasie se dokumentêr, *The Leader, His Driver and the Driver's Wife*, het haar uitgebeeld as 'n "tert" wat 'n verhouding met AWB-leier Eugene Terre'Blanche gehad het. Die jurie het haar saak uitgegooi. Die jurie het egter nie 'n gedetailleerde uitspraak gegee oor watter dele van die getuienis waar is en wat nie, maar daar bestaan nou 'n ernstige vermoede dat die twee wel 'n verhouding gehad het en dat dit wel Eugene se groot wit boude was wat Linda Shaw deur die sleutelgat oor Jani se naakte liggaam sien toorn het - met die bekakiede lyfwagte wat toekyk. Maar selfs ná die uitspraak hou albei vol dat dit 'n boel leuens is

'N BEESBOER EET NIE T-BEEN NIE, EN 'N BOER DRINK NIE BLACK LABEL NIE

Hy is nie die leier van 'n Sondagskool nie, sê Eugene Terre'Blanche Dinsdagaand aan Kelly Long van TV1 se Agenda oor sy verhouding met Jani Allan. Hier is 'n transkripsie van 'n gedeelte van dié onderhoud

When age started catching up with me, I didn't have to look far for advice.

Sometimes I don't know what I would have done without my mother. She never failed to come up with the right advice just when I needed it most.

In the early days of marriage it was often my mother who would be called on when I had a problem. She would always give me the best advice. I remember her saying, "Don't worry, I'll be there for you."

When I was a child, I was always a bit of a troublemaker. My mother would always be there to help me. She would always say, "Don't worry, I'll be there for you."

LONG: Wanneer iemand 'n openbare of 'n leiersfiguur word, sluit hy as 't ware 'n kontrak met sy volgelinge om as 'n man van sy woord erken te word. Nou wanneer dit voorkom asof dié persoon nie sy woord gestand doen nie, kan die mense 'n verduideliking eis van hierdie persoon?

As ek oor myself kan praat, het ek 'n verantwoordelikheid teenoor my beweging en my verantwoordelikheid is om die grond wat van my vervreem word op hierdie stadium, terug te kry. Ek is 'n weerstandsbeweging, ons is nie 'n Sondagskool nie, maar ek is ook verantwoordelik en die grootste verantwoordelikheid is die verantwoordelikheid teenoor my God. Teenoor my skepper moet ek sekere goed verantwoord. Teenoor my ondersteuners moet ek dit ook verantwoord. Maar ek is nie op 'n kultuurreis deur die land... of daar om moralistiese redes nie. Ek is hier in die nood van die omstandigheid omdat daar oorlog dreig.

U staan bekend as iemand wat tradisioneel baie konserwatief is en wat betref morele standaarde usef op 'n baie hoë platform geplaas het...

Ja, mmm

Die beweringe wat nou gemaak word, as leier van 'n beweging, tas dit dalk nie u geloofwaardigheid aan nie? As leier van u mense.

Wel, ek kan nie sien dat die beweringe wat so ooglopend rondom geld gaan, waarin miljoene rande ter sprake is en waar die hofspraak alleen R2,5 miljoen blykbaar kos, waar daar eise van miljoene rande is en dan non-entiteite kan getuig en sê net wat hulle wil my dade en my aksies, my totale lewe. Ek het my lewe gegee aan my volk, aan hierdie beweging vir 19 jaar lank, dat dit skade kan lei omdat kelnerinne en mense wie ons nie ken nie, verklarings gaan maak wat so belaglik en so afstootlik vieslik is, dat my mense vir 'n oomblik dit kan glo nie. Ek dink my volk ken my... dat ek in 'n paar situasies pas en 'n paar nie pas nie en ek pas die vader weet nie in 'n rooi sportmotortjie in Johannesburg, in Sandton nie. Ek dink dat dit goed is dat sulke dinge gebeur omdat die individu wat bereid was om leier te wees gebrei en vertaai en gehard moet word vir die stryd, want sy stryd uiteindelik is groter as die stryd teen leuenagtige getuienis.

U verwys spesifiek na beweerde aktywiteite in 'n rooi sportmotor. Die gedragstielkundige Maslow het 'n studie gemaak waarin hy bewys het dat politieke leiers, suksesvolle mense, openbare figure, dikwels 'n baie aktiewe sekslewe het en dat vrouens dikwels tot mans in gesagsposities aangetrek word.

Dis goed as vroue hom aantrek, hy moet net nie vrouens uitrek nie.

Kan dit nie tot uitbuiting lei nie?

Niemand is perfek nie, daarvoor het die Groot Meester eendag afgebuk en met sy vinger in die grond geskrywe en gesê: "Julle wat geen sonde het nie, gooi die eerste klip." Enige mens in enige omstandigheid, in die perfekste omstandighede, is nog sonbaar. Ek dink wat die geval is, is dat leiers staan meer onder die spervuur tot verleiding en uitlokking.

Ek dink 'n vraag wat baie mense wil vra, is of al hierdie beweringe u huwelik skade berokken het.

Nee, dit is die grootste voordeel wat ek uit hierdie moeras kon vind, is die onwaarhede wat verkondig is waarvan my vrou kennis kan dra. U sien, daar is so intiem te kere gegaan dat daar tot oor my klerre gepraat is. Ek koop nooit 'n draad klerre nie. My vrou... ek weet dat ek in my lewe nog nooit groen gedra het nie. My eetgewoontes, 'n dame het onder eed gaan getuig dat ek sou dan T-been eet met 'n hoendereier daarop en dan drink ek Black Label agterna. Almal wat my ken, en die meeste my vrou en my kind weet dat ek nog nooit in my lewe Black Label-bier gedrink het nie, dat ek nie T-been eet nie. Ek is 'n beesboer, ek eet die béste uit 'n bees, ek eet kruisskyf en ek het nog nooit in 'n restaurant T-been geëet nie... Dit is.. alles word... Die mense wat die naaste aan my is, het gedurende die getuienis in hierdie hofspraak tot die diepste oortuiging gekom van watter ongelooflike bedrog daar was en hoe mense gelieg het omdat hulle my nie ken nie.

So as leier staan u nog baie sterk?

Ek het net geen ander keuse as om voor te loop as die verguising teenoor my volk dawerend klink, as die koeëls klap rondom my mense, dan loop ek, en as ek toevallig eerste is en ek moet lei, dan sal ek lei, met die hulp en genade van my God.

Jani Allan in 'n Oil of Olay-advertensie in 1976

TERRE'BLANCHE: Dit is 'n bietjie gewaag om te sê dat jy verantwoordbaar is oor jou totale privaatlewe. Daar is sekere dinge wat heilig en dierbaar is vir enige individu en vir enige huisgesin wat jy maar koester as jou eiendomlike en wat jy nooit sal prysgee nie. Dit is een van die redes waarom ek nog nooit my digbundel uitgegee het nie. Omdat 'n mens voel dat elkeen wat R15 of R20 kan betaal, dié koop jou privaatlewe en dié koop die diepere siel in jou.

'N VLAG IS 'N VLAG IN BARCELONA

HAZEL WOODWARD het drie seuns wat aan kanker ly na Barcelona vergesel namens die TV1 se program *Reik na 'n Droom*, wat hul wens vervul het om die Olimpiese Spele te sien. Daar beleef sy toe 'n samehorigheid onder die Suid-Afrikaanse toeskouers wat die Spaanse veiligheidsbeamptes verstom het...

'N MENS moet darem die standpunt van die Suid-Afrika vlagwaaiers by die Olympics op Saterdag kan insien. 'n Simbool is nie 'n ding wat aangeplak kan word nie. En daardie mengmoesvlag met sy grys kombersje en sulke groen, oranje en blou vlamvêre wat van 'n kant af êrens uitspring met die Olimpiese ringe ook iewers by is eenmaal te erg.

Hy't bokant ons koppe in die stadion gewapper - en nie een liewe siel het geweet wat hy is nie. Daar sit ons toe, nameless wonders. Donderdag spring die bemerkingsmanne toe natuurlik in. (As daar 'n gaping is, vat hulle dit.) Hulle't 'n Castle-handdoek lekker begin rondflap toe ons tennisspelertjie Amanda Coetzee die Amerikaner Zena Garrison klop. Zena is natuurlik die nommer 12 gekeurde wat die Wimbledon-eindronde bereik het. (Amanda moes toe juis die enigste swart speler trek - 'n racial conflict in miniature! Oh no!)

"Kill, China!" skree iemand vir haar - en toe klink die om en by tien Suid-Afrikaners by die tennis soos honderde. Maar dis toe dat die besef ook begin deurdring: dit maak nie saak watter ander dinge daardie oranje-

blanje-blues verteenwoordig nie, hulle is ook ons almal se simbool - om te haat of om lief te hê.

By die atletiek op Saterdag, dus, piekel sowat 5 persent (dws 14 mense) uit die sowat 300 Suid-Afrikaners in die stadion hul tradisionele vlaggies saam. Die ander probeer alles: ANC-kleure op hul gesigte, die Suiderkruis-helfte van die groen en goue Australiese vlag (die kangaroo-helfte kon maar wegval). Ander dink weer dis fancy-dress tyd en kom opgetooi as "Nuwe Suid-Afrikaners". Net voor Elana wegspring, so half-elf se kant, toe baie van die skare al huis se kant toe begin staan, begin ons mense saamtrek. Die vlae lok hulle. (En dramatiese handseine). Van oral in die stadion begin hulle saamdrom voor aan die kant.

Barcelona se veiligheidsbeamptes skrik wakker. Manne in swart uniforms begin woes op hul radio's praat en gaan hul pistole na. Toe ons almal soos bye om 'n nes dreun, spring veiligheidsmanne in en boor paadjies tussen ons deur.

Hulle skree iets soos "Sente! Sente!" (Sit?) Onmiddellik begin al die Suid-Afrikaners

Hulle't 'n Castle-handdoek lekker begin rondflap toe ons tennisspelertjie Amanda Coetzee die Amerikaner Zena Garrison klop

Dit maak nie saak watter ander dinge daardie oranje-blanje-blues verteenwoordig nie, hulle is ook ons almal se simbool - om te haat of om lief te hê (Foto's: Hazel Woodward)

LAWYERS FOR HUMAN RIGHTS PARA-LEGAL TRAINING PROJECT

As a result of growth, Lawyers for Human Rights, an organisation of human rights lawyers and activists striving for the attainment of equal human rights for all in South Africa with links to the national and international human rights movement is urgently seeking to appoint three

REGIONAL CO-ORDINATORS OF PARA-LEGAL TRAINING

to be based at our regional offices in Stellenbosch, Umtata and Pietersburg. The incumbents duties will include:

- Conducting research into the availability and effectiveness of legal and para-legal services in the region.
- Identifying appropriate target communities, projects, organisations and persons for training and development.
- Taking the lead in the organisation and co-ordination of regional non-formal training and development programmes.
- Conducting field visits to our trainees and providing back-up support and assistance.
- Liaising on behalf of PLTP with other organisations and persons involved in para-legal work and community development.

The successful incumbent will preferably have training and/or experience with the training of adults and the management of development processes, as well as experience with para-legal work and related issues.

Salary will commensurate with qualifications and experience and the usual fringe benefits, ie medical aid, pension fund and transportation are offered.

Applications should be forwarded, together with CVs, to:

The Director, Para-Legal Training Project, 713 Van Erkom Building, 217 Pretorius Street, Pretoria 0002
tel: (012) 21-2135, fax: (012) 325-6318

hul eie bevele in Afrikaans skree: "Ignoreer hulle!" "Kom julle mense, dis nou tyd om bietjie te sit!"

AFRIKAANS WORD skielik die lingua franca toe ons bedreig voel. Op die ou end luister niemand na die veiligheidsmanne nie. Ons sit nog toe Elana aan die ver kant van die baan hardloop - maar toe sy in sig kom, staan ons op en skree ons longe uit. Onthou, om 10 000 meter te hardloop moet mens 25 keer om die baan hardloop.

Elana lyk verleë, maar trots - en elke keer wanneer sy verby ons nael, glimlag sy breed.

Intussen pla die veiligheidsmanne se senuwees hulle kwaai, want teen dié tyd weet hulle al die Suid-Afrikaanse vlag 'n vlag non grata is. Hulle dink daarom seker ons is die Boere-ekwivalent van Brittanje se sokker-bullebakke. Die fyner besonderhede van ANC-kleure op mense se gesigte ontglip hulle.

Toe die laaste ronde begin, sien ons almal Elana kan maklik in die eindstryd

wees. Tevere tel ons almal ons rommel op, vou ons vlaggies netjies op, en verlaat die stadion. Die veiligheidsmanne is regtig verbaas: hulle het definitief Mass Action of the Rightwing Kind verwag.

Barcelona bars met goedhartigheid. En as bonus is die strand vol bruin en blonde borsies. Saans is dit nie minder warm nie, maar ten minste is die son weg. Dis wonderlik om weer 'n burger van die aardbol te wees. Almal, Maleisiërs, Nieu-Seelanders, Chinese, Yslanders, wens jou hartlik welkom. Nie één mens vra maar was julle nie laaskeer hier nie, hulle weet.

Maar ons kan minstens een Britse kommentator 'n les gee in goeie maniere. Hy het die rassistiese check om oor 'n deelnemer te sê: "There he goes, in typical African style, shooting away too fast!" Genoeg om jou hare te laat orent staan.

O ja, en dan is daar ook die advertensies orals in die stad van die Industrial de la Piel. 'n Mens wonder eers presies hoe industrious kan dit alles wees, maar dan sien jy, o, dis leerwinkels.

VLEIS TEEN 'N PRYS

Prostitusie is nie 'n klein, marginale bedryf in Johannesburg nie. Kyk maar net na die kleinadvertensies in die koerante, die geelbladsye of Teledata - daar's 'n groot verskeidenheid van uiteenlopende ondernemings: masseersalonne, gesellinagentskappe, bordele, straatprostitute, private entrepreneurs, afspraakdienste, private ontklee-vertonings, eksklusiewe klubs, weelderige spa's... Dis 'n op-en-wakker bedryf wat na alle smake en voorkeure omsien

Foto's: SALLY SHORKEND

MASSEERSALONNE

Daar is twee soorte in Johannesburg - skoonheids- en masseersalonne wat heel wettig opereer - en dié soort wat hulself voorhou as masseersalonne vir sakemanne, maar in der waarheid onder die kometers opereer. Laasgenoemde beskik gewoonlik oor masseergeriewe, 'n jacuzzi en 'n sauna, en sommige het 'n kroeg en 'n sitkamer. Die vroue wat hier werk, is gewoonlik gekwalifiseer om 'n basiese massering te gee wat die klant sowat R70 uit die sak sal jaag. Dié geld behoort aan die onderneming.

Wanneer die massering afgehandel is, bied die masseuse "ekstras" aan - wat 'n bekkenmassering of 'n bostuklose bekkenmassering kan insluit. Dié geld behoort aan die masseuse - enigiets van R50 tot R80. Die werknemers betaal 'n heffing om by dié ondernemings te werk - enigiets van R100 per week tot R500 per skof.

ESCORT AGENCIES

Die klant betaal R90 by ontvangs voordat hy 'n vrou in die agentskap se sitkamer kies. Hy mag haar dan vir twee uur uitneem. Dié metgesellinne vra omtrent R200 om seks met hul klante te hê.

sakemanne - raak hulle van al hul kleren ontslae. Dit gebeur gewoonlik in private huise of ná werktyd op kantoor. Ná die vertoning kan van die danseresse en bostuklose kelnerinne ekstras aangebied - dit doen hulle op eie inisiatief.

BORDELE

Dis die enigste opset waar die eienaars die risiko loop dat van hul werknemers "besigheid doen" op die perseel. Dis die veiligste vir die werknemers. Die vroue betaal 'n heffing per skof - tussen R200 en R600 per skof van ses uur. As hulle 'n kleiner heffing betaal, gee hulle gewoonlik 25 persent van hul inkomste aan die onderneming.

'n Klant betaal tot R1 000 om toegang tot die perseel te verkry. Daarna kan hy met die "girls" gesels en 'n drankie drink. As hy sy keuse gedoen het, vergesel hy die vrou na 'n slaapkamer, waar hy tot R300 kan betaal vir wat se diens sy ook al verskaf.

STRAATPROSTITUSIE

Die graad van wanhoop bepaal die prys. Daar is gewoonlik 'n koppelaar (pimp) êrens op die agtergrond, gewoonlik die prostituut se kêrel of man.

Besigheid word gewoonlik gedoen in 'n hotelkamer, die agterste sitplek van 'n motor, of sommer in 'n agterstraat. Dié metode van prostitusie word gewoonlik deur minder aantreklike en swart prostitute "verkies".

PRIVATE ENTREPRENEURS

Dis klaarblyklik die slimste manier van sake doen. 'n Advertensie in die geklassifiseerde advertensies: "Tel. Cheryl for a good time; travels." Die vrou werk óf vanuit haar huis, óf ry na die klant se huis. Sy betaal nie kommissie aan enigiemand nie en kies haar eie klante. Daar is gewoonlik 'n man wat beskerming bied - meestal haar man of kêrel, maar soms 'n huurling.

In alle gevalle waar 'n koppelaar betrokke is, is die volgende gewoonlik waar:

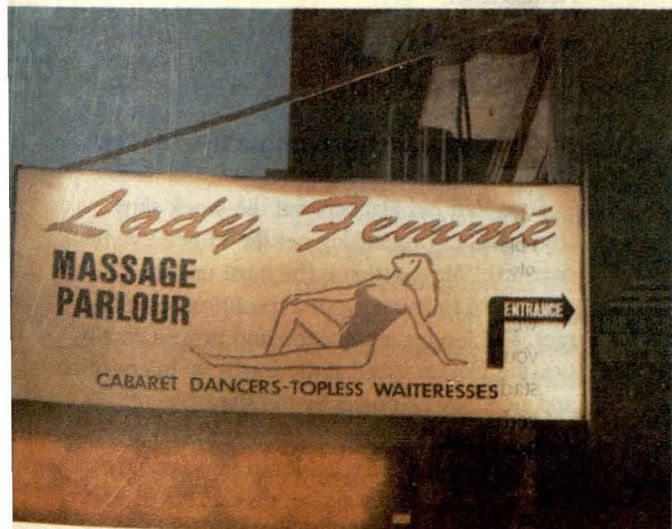
Baie groot kommissies word van die vroue gevat, groot heffings word deur die vroue betaal en intimidasie word gebruik om dié betalings af te dwing. Daarvoor ontvang dié vroue min of geen beskerming nie.

RAW DEAL

Prostitute beskik nie oor 'n vakbond nie, hulle kan nie klagte by die polisie gaan indien nie en hul sake sal in elk geval nie die hof geval nie. Ons samelewing beskou hulle as kriminele en die wet bevoorreg die koppelaar ten koste van die prostituut. Fight the law - not the whore.

(Dié artikel het oorspronklik in die eerste uitgawe van die tydskrif *Damn New Thing* verskyn.)

Escort agencies is die algemeenste prostitusie-ondernemings in Johannesburg. Die belangrikste rede hiervoor is dat die eienaars nie vervolgd kan word nie: as 'n vrou seks het met haar klant is dit skynbaar haar eie saak, maar dit is te betwyfel of hulle in diens geneem sal word as hulle sou weier om dit te doen.

Die enigste manier waarop die polisie 'n agentskap kan sluit, is om die werknemers te betrap - die werkgewers is onaantasbaar omdat daar nie seks op die perseel plaasvind nie.

ONTKLEEVERTONINGS

Kabaret-ontkleevertonings is wettig. Dit vind plaas in kroeg, restaurante en nagklubs en die vroue trek gewoonlik hul kleren uit tot hul net nipple caps en 'n deurtrekkertjie aan het. Tydens private ontkleevertonings - gewoonlik vir

Bittergal

DIE REPUBLIEK VAN PARRA-BOEREGOVINA

DIT was lank 'n mite onder swart en Afrikaanssprekende Suid-Afrikanders: Engels-sprekende landgenote het almal paspoorte in hul gatsakke en gaan hol net wanneer dit te veel raak.

Maar nou lyk dit of Afrikaners maar net vas was aan die land solank hulle kon baasspeel.

Hoor hoe lui 'n berig in daardie Hoogs Patriotiese lyfblad van Verligte Noordelike Afrikaners, *Beeld*: "Avontuurlustige Suid-Afrikanders wat moeg is vir massa-optrede en droogtes, kan nou hul tassies pak en in die voetspore van hul voorgeslagte die lang pad na Suid-Amerika aanpak." En dan vertel die berig van ene Frans Steenkamp wat mense hier werf om plase in die noorde van Paraguay te koop, waar grond maar R41 per hektaar kos.

Maar skielik het Bittergal 'n blink idee gekry: kom ons skraap 'n klompie belastingbetalersgeld bymekaar, koop 'n paar duisend hektaar in die noorde van Paraguay en skenk dit aan die Horde Boerevolk, die Orania Mania, die Jani Allen Fênklub, die Genootskap van Varke in Safaripakke, die Boerestootparty, die Verloorkommando en die Ef Aa Kaa Aa Kaa. En ons sit hulle almal op 'n skip (die Oceanos se kaptein kom glo deesdae met 'n discount) en laat hulle uiteindelik hul volkstaat of Boere-tuisland kry. (Die nasionale vlak van intelligensie alhier sal daarmee ook sommer met tien punte styg.)

Dan kan hulle hulself die Volksrepubliek van Parra-Boeregovina noem en safaripakke en grys skoene na die res van die wêreld uitvoer.

KAMERAAD GELDGAT

SO tipies van Suid-Afrikaanse politici, dié Moses Mayekiso. Groot leier van die Arme Onderdrukte Werkers en van die civics, maar hy besit twee huise en 'n woonstel in Hillbrow wat deur buitelanders betaal word. En dis die man wat wil hê swartmense moet ophou om dié maandelikse paaielemente op hul huise te betaal.

Nasionaliseer die valse bliksem se twee huise en gee dit aan die huisloses, sê Bittergal.

DIE ALLIANSIE

DIE SAUK se omroepers en aanbieders het die unieke vermoë om hul geliefkoosde term vir die ANC, die "ANC/Kommunistiese Party/Cosatu-alliansie" te laat klink soos 'n mediese term vir die mens se private dele.

Is dit nie ook tyd dat ons begin praat van die "NP/Broederbond/NG Kerk-alliansie" nie?

Maaand you, "die regime" soos die ANC dit deesdae al meer gebruik, klink net so lekker gelaa.

AANSTOOTLIK

DIE wonderlikste ding van die lastersaak tussen

Jani Allen en Channel 4 is hoe Djynie en haar advokaat self almal links en regs belaster. Djynie sê die MGWWB, ofte wel die Man met die Groot Wit Wippende Boude (het Linda Shaw ooit gesê of hy puieties op sy boude het?) is 'n "vark in 'n safaripak", en haar advokaat sê hy is 'n "besonder aanstootlike mens" (as hy Afrikaans gepraat het, sou 'n mens kon dink hy het 'n pun ge-intend).

Bittergal hoor feite is ook maar verdraai tydens die hofsak. Die MGWWB, hoor Bittergal, kon wel daarin slaag om dié veelbesproke aap in Krugersdorp saam met Djynie in die agtersitplek van haar Lancia in te squeeze. Dis eers toe die gekafoefel te warm geword het dat daar te min plek vir altwee (aldrie?) was.

'n Mens sou nuwe respek vir Eugene die Formidabele kon gekry het, as dit net nie was vir die getuienes-deur-die-sleutelgat dat hy ondanks al sy avontuurlustigheid en ervaring steeds die sendelingposisie gebruik nie.

(Daar is glo 'n nuwe stukkie wysheid wat tydens die sekonderrig by die skool in Orania aan jong dames gegee word: lê terug en dink aan 'n volkstaat.)

KAPOKHAANTJIE

SJOE, is dié Oupa Gqozo van Ciskei 'n kapokhaantjie! 'n Vriend van Bittergal wat hom dié week op TV sien dreig en stoom het, sê die Oupa met sy klein lyfie lyk soos 'n regte prema-ture ejaculator.

Vir Bittergal lyk hy meer na die Arm Man se Hemus Kriel.

TWAKPRAAT

NIEMAND is ooit bo twakpraat verhewe nie, het Bittergal al geleer.

Soos Van Zyl Slabbert wat dié week skryf (Bittergal het ongelukkig net die Engelse vertaling daaryn): "Mass action is the most unsuitable instrument to bring about a transition to democracy. The longer mass action and protest continues, the clearer it is that there will be intervention and a display of power by the state."

Wel, liewe Van, mass action het kláár gewerk. Die regering het klaar 'n klomp noodsaaklike toegewings gemaak, die wit massas het klaar die les geleer dat hul swart landgenote nie tevrede gaan wees om met vinnige voetwerk gekul te word nie, die polisie is skielik baie meer op hul tone, internasionale monitors het reeds aangekom, en die volgende rondte onderhandelinge gaan sonder twyfel baie meer realisties wees as by Kodesa 1.

Dit was bitter medisyne, maar dit het gewerk.

PARANOIA

DIE nuusagentskap Sapa kom Dinsdag met 'n flitsberig deur: *Beeld* en die Nasionale Pers se administratiewe kantore is met 'n vuurpylgranaat aangeval.

'n Rukkie later kom 'n regstelling: dit was net die weerlig...

Paranoia, of het dit net so lanklaas gereën?

Al op 'n Vrydag of Saterdag na Vrye Weekblad gaan soek net om te hoor dit is uitverkoop?

Hier is die oplossing: laat dit elke Vrydagoggend op jou voorstoep aflewer.

dis net jou skuld as jy iets mis

Ons doen huisaflewering op die volgende plekke:

Die PWV-gebied, wat insluit Johannesburg, Pretoria, Verwoerdburg, Midrand, Sandton, Randburg, Roodepoort, Randfontein, Krugersdorp, Florida, Germiston, Alberton, Bedfordview, Kemptonpark, Benoni, Boksburg, Springs, Brakpan, Vereeniging en Vanderbijlpark. In Transvaal is ons ook beskikbaar in die sentrale dele van Witbank en Nelspruit, en in die Vrystaat ook in sekere dele van Bloemfontein. In die Kaapse Skiereiland lewer ons af in Woodstock, Rosebank, Observatory, Mowbray, Claremont, Newlands, Bishopscourt, Wynberg, Kenilworth, Constantia, Tuine, Oranjzigt, Vredehoek, Higgovale en Bellville (slegs sekere dele). WVB word ook in Stellenbosch en Somerset-wes afgelewer.

En as jy buite een van die streke val, stuur ons WVB teen dieselfde koste per pos aan. So moenie elke Vrydag skarrel om jou gunsteling nuustydskrif in die hande te kry nie, stuur liever nou R150 en ontvang WVB vir 'n jaar of R80 vir ses maande (BTW en aflewering ingesluit)

Vul dié vorm vandag nog in en stuur saam met jou tjek of poswissel aan: WVB Verspreiding Posbus 177, Newtown 2113.

Stuur WVB vir my per pos/tuisaflewering aan vir

1 jaar

6 maande

Naam .....

Adres (aflewering) .....

Adres (korrespondensie) .....

.....Poskode .....

Telefoonnommer .....

DIE REGSE REBEL

HENNIE SERFONTEIN gesels met **Andries Beyers**, die man wat vandeeweek die stok in die wiel van die KP-wa gestee het

Andries Beyers... "Ek hou ongelukkig te veel van alles, veral van skaapboud"

ANDRIES BEYERS staan vandeeweek aan die spits van die "Nuwe Regse" rebellie teen die verstarde KP-leierskap.

Dié historiese stigting van 'n nuwe "Afrikaner" politieke party, wat 'n radikaal verkleinde volkstaat deur onderhandeling voorstaan, sal belangrike gevolge vir sowel die wit politiek as die breë onderhandelingsproses hê.

Ironies verskyn die 45-jarige Beyers se naam glad nie eens onder die 137 name in die 1990-uitgawe van *Who's Who in South African Politics* deur Sheilagh Gastrow nie. Toe is hy nog nie as 'n toekomstige leiersfiguur beskou nie - maar dié week het hy 'n dramatiese nuwe dimensie aan die politieke toneel gegee.

Maandag dié week gesels ons in sy huis in Parktown, 'n gemiddelde voorstad in Pretoria. Beyers het in 1987 as nuwe hoofsekretaris van die KP daarheen verhuis van sy geboortedorp, Lichtenburg in Wes-Transvaal, waar hy geboer het. Sy boerdery was van die baan weens die knellende droogtes en gevolglike geldlaste.

Die gelui van die telefoon onderbreek telkens ons gesprek. Joernaliste vra onderhoude, ondersteuners wens hom sterkte toe.

Maar vroeër die dag was daar ook talle beledigende en dreigende oproepe van ultra-regses. Hulle sê hy dien die Antichris omdat hy bereid is om met die ANC en die SAKP te praat.

Beyers bly rustig en kalm. Hy het kláár besluit: Woensdag kondig hy en sy kollegas die stigting van 'n nuwe Afrikaner politieke party aan. Die sielewroeging is verby. Die verskille in die KP is te

diep: hy was al in te veel nuttelose gesprekke om kunsmatig die eenheid te probeer behou.

Nou kyk hy na die toekoms.

SY POLITIEKE WORTELS lê in Wes-Transvaal, sê Beyers.

"My vader het 'n geweldige invloed op my denke en vorming gehad. Hy was 'n boer, maar ook 'n leier met groot wysheid, aktief in politieke, kulturele en kerklike sake. Ek het daarom van kleins af in politiek en landsake belanggestel."

Beyers het sy vriendelike vrou, Martie, op skool in Lichtenburg ontmoet. "Ons het gekys - en hier is ons vandag met vyf seuns."

Hy glimlag wanneer sy die koffie inbring.

In die laat sestigerjare behaal hy aan die Universiteit van Pretoria 'n BA met Staatsleer en Wysbegeerte en 'n BA Honneurs in Staatsleer. "Ek het geglo dit is die rigting om die pad na die politiek oop te maak."

Op universiteit neem hy aktief aan die verenigingslewe deel - "Ek het tot alles wat heel suiwer was, behoort," sê hy.

Sy politieke aktivisme lei reeds in sy derde jaar op universiteit daartoe het dat hy in 1970 op 24 jaar as die jongste LPR in die geskiedenis tot die Transvaalse Provinsiale Raad verkies word. Dit gebeur só:

"Daar was 'n openbare dispuut in Lichtenburg oor die bedreiging van die internasionale organisasies - een van die groot twispunte destyds. In 'n reeks briewe in die plaaslike koerant trek ek teen hulle te velde. Dit was 'n helse argument, 'n oorlog tussen ons in die Broederbond, die Ruiterswag en die Rapportryers teen die Tafelrondes en Vrymesselaars," vertel hy met smaak.

Die voortvarende jong student daag toe die plaaslike prokureur Arrie Oberholzer - destyds nasionale president van die Tafelrondes en vandag bestuurder van die Rugbyraad - tot 'n openbare debat in die stadsaal uit.

Oberholzer weier - en die plaaslike NP-voorbokke dink Beyers is 'n held. Daar wen hy toe met 'n oorweldigende meerderheid die benoemingstryd teen twee gesoute en baie ouer teenstanders.

VAN MEET AF AAN is Beyers met omstrede en ultra-regse uitlatings in die kalklig, binne en buite die Provinsiale Raad. Dis in die bitter jare kort ná die wegbreek van die Hertzoggroep en die stigting van die HNP.

Binne die NP gis en gons dit oor hoe die HNP-geesgenote in die regtervleuel van die NP hulle verset teen John Vorster se verligte stappe in sport en die begin van die afskaffing van klein apartheid.

Beyers spreek hom uit teen 'n toespraak van Dawie de Villiers, vandag in die kabinet, wat "meriete"-sportspanne, die oopstelling van die Nico Malan-teater en so meer voorstaan.

"Toe laat oom John Vorster my kom. Met baie ervaring agter die rug van jong regse nasionaliste, praat hy met my soos 'n vader. Hy maan en kalm me my. Ek het 'n gevoel van lojaliteit teen hom gehad, en het hom vertrou."

In 1976 verlaat Beyers die openbare politiek en verhuis na Natal om na familie-sakebelange om te

sien. Hy dien in die Natalse Hoofraad van die NP.

Met die algemene verkiesing van 1981 breek Beyers finaal met die NP en sluit hom aan by die HNP, wat 'n verrassende byna 40 000 stemme behaal het - en dit vir regse rebelle moontlik gemaak het om in Maart 1982 weg te breek om die KP te stig.

Vroeg al tree Beyers na vore as 'n sterk figuur. Maar met sy "kragdadige" toesprake oor 'n aantal jare word sy openbare beeld dié van 'n kompromislose bittereinder - 'n beeld wat in stryd is met sy huidige optrede as pragmatiese realis, wat onder alle omstandighede die beste vir die Afrikaner wil beding.

Verlede jaar het Beyers veertien dae gevangenisstraf uitgedien, want hy wou nie die veiligheidsbron openbaar wat hom meegedeel het dat getuies in die Winnie Mandela-saak met die polisie se hulp die land uit ontvoer is nie. Dié stap het hom groot aansien onder grassroots-ondersteuners besorg.

DIE HUIDIGE KP-breek het 'n lang aanloop, sê Beyers.

"Reeds ná die uitslag van algemene verkiesing van 1989 het ek en andere aan die partyleiding gesê die mense steun ons nie omdat ons beleid nie uitvoerbaar is nie."

Die groot faktor wat alle KP-planne omvergegooi en die Nuwe Regses tot optrede gedwing het, was egter die referendum in Maart vanjaar.

"Die situasie het oornag verander," sê Beyers. "Dit was absoluut duidelik daar kom nooit weer 'n blanke verkiesing of referendum nie."

"Nou moet jy in die lig van die nuwe realiteite die beste vir jou mense doen. Die politieke speelveld het heeltemal verander. Tot die referendum was dit 'n geveg tussen die KP en NP. Maar nou is die hoofgeveg tussen die ANC en sy bondgenote en die NP en alle volksgerigte partye - waaronder ook die KP."

Beyers meen sy nuwe beweging gaan 'n politieke party vir Afrikanerbelange word, 'bestaande uit ondersteuners van sowel die NP as die KP. Die NP vorm op sy beurt 'n front oor etniese grense heen, wat beteken dat die nuwe party en die NP in sekere omstandighede kan saamwerk.

BEYERS PRAAT MET geesdrif oor sy helde in die geskiedenis: Christiaan de Wet en Hans Strijdom - en wat hulle alles vir die Afrikanersaak gedoen het.

Van sy politieke teenstanders sonder hy Harry Schwarz uit as 'n "bedrewe politikus en 'n sterk figuur" met wie hy swaarde in die Provinsiale Raad gekruis het.

Hy lees graag boeke oor die Suid-Afrikaanse geskiedenis, "maar nie genoeg nie", en oor persoonlikhede. "Ek hou van mense."

Hy bewonder politieke figure soos Bismarck, Churchill en De Gaulle "omdat hulle naby hul mense beweeg het en hul ding gedoen het".

Beyers hou van ligte klassieke musiek, maar nie van die "snaakse goed van Bach en Beethoven nie. Ek hou van dramatiese goed."

Hy speel graag tennis met sy kinders.

En kos? "Ek hou ongelukkig te veel van alles, veral van skaapboud." En hy's self nogal bedrewe in die kombuis.

SADDAM EN BUSH: WIE'S DIE WENNER?

Twee jaar nadat Irak Koeweit ingeval het, lag Saddam Hussein nog breed - terwyl George Bush harde bene kou, skryf JEAN-EUDES BARBIER en EMMANUEL SEROT

George Bush - sy gewildheid van 90 persent tydens die Golfoorlog het getaan (Foto: AP)

Saddam Hussein - Die Moeder van alle oorloë teen imperialisme sal voortduur (Foto: AP)

MANAMA - Twee jaar nadat Saddam Hussein die Golf-oorlog ontken het deur op 2 Augustus 1990 Koeweit binne te val, is die 53-jarige Irakiese leier nog stewig in die saal en so strydlystig soos altyd.

Al het die Geallieerde magte onder aansporing van pres George Bush Irak sewe maande ná die inval uit Koeweit verdryf, het Hussein nog nooit erken dat hy die oorlog verloor het nie - intendeel, hy het gesweer dat die "Moeder van alle oorloë" teen imperialisme sal voortduur.

Ondanks al die voorspellings dat hy tot 'n val sou kom, het hy die oorlog, binnelandse opstande deur die Koerde in die noorde en die Sjiiëse Moslems in die suide, en die ekonomiese sanksies van die laaste twee jaar oorleef.

En hy bly hardekwas. Verlede week moes die VVO swig

voor sy eis dat geen wapeninspekteurs uit Brittanje of die VSA in Irak toegelaat mag word nie. En die laaste maande het hy sy militêre aanvalle teen die Koerde en die Sjiiëte verskerp - onlangs die VVO se resoluë 688, wat sy onderdrukking van dié groepe verbied. Hy het onlangs groot troepemagte na die noorde en die suide gestuur.

Die VSA se hernieuë militêre teenwoordigheid in die Golf en dreigemente van 'n nuwe oorlog skrik Hussein blykbaar geensins af nie.

Is Hussein onvernietigbaar?

Washington - waar Bush se groot gewildheid met 90 persent steun tydens die Golf-oorlog nou getaan het tot steun van minder as 30 persent in die aanloop tot die presidensiële verkiesing - en Londen sê nee, Hussein is

geensins onkwesbaar nie.

Maar Washington voorspel nou al meer as 'n jaar lank dat die sanksies Hussein gaan onttron. Daarvan is daar geen teken nie.

Hussein se greep op die magsleisels word steeds beskerm deur die militêre en veiligheidspolisie-netwerk wat hy kort ná die Golf-oorlog herstel het.

Die sanksies, wat kospryse opgestoot het tot bó die gewone Irakiese se vermoëns, het sy mag nie aangetas nie.

Deurdat hy 'n toestand van permanente oorlog verklaar het, kan Hussein boonop elke twis met die VVO in 'n propaganda-oorwinning tuis omskep.

Terwyl Westerse ontleders meen die tyd en sanksies sal Hussein tot 'n val bring, glo Hussein die teenoorgestelde: dat die verloop van tyd sedert die Golf-oorlog die mag van die VSA "gedemistifiseer" het.

Ironies is dit wat die laaste tyd in die VSA self gebeur en Bush se kans in die verkiesing beduiwel: die Amerikaners meen die Golf-oorlog was "onvoltooi" en het misluk omdat Hussein nog aan bewind is.

"Almal was destyds bly dat die oorlog nie langer uitgerek het nie," sê een Amerikaanse kommentator. "Maar nou dat mense terugkyk, wens hulle dat die taak permanent afgehandel was."

Die RESESSIE in die VSA het ook die "glorie" van die Golf-oorlog laat taan. Boonop het die besnoeiing van die VSA se verdedigingsbegroting ná die einde van die Koue Oorlog daartoe gelei dat baie weermagde wat in die Golf-oorlog geveg het en baie werknemers van wapenfabrieke nou sonder werk sit.

Dis vir Bush ook problematies om 'n te strydlystige houding jeens Bagdad in te slaan oor Irak se weerstand teen die voorwaardes vir 'n skietstilstand wat die VVO destyds in 'n resoluë neergelê het, want dit kan hom laat lyk na 'n siniese opportunist wat die situasie uitbuit omdat hy harde bene kou in sy verkiesingsveldtog.

Die uiteinde kan selfs wees dat Hussein nog in die saal sit terwyl Bush deur die Amerikaanse kiesers "verslaan" word. Tensy Hussein se aanvalle teen die Koerde en Sjiiëte die VVO en die Geallieerdes oorreed om wêr militêr op te tree. - AFP

Afrikaner - Quo Vadis?

'n IDASA-seminaar in PRETORIA

'n Histories-kontemporêre analise van die rol van die Afrikaner in Afrika, met 'n debat oor die politieke opsies wat oorweeg kan word vir die toekoms.

PROGRAM

- Die Afrikaner - historiese perspektiewe
- André du Toit, Piet van der Schyff
- Die Afrikaner - vandag en in die toekoms: 'n Analise
- F Van Zyl Slabbert, ZB du Toit, Piet Muller, Max du Preez
- Opsies vir die Afrikaner
Die skepping van 'n beloofde land - Andries Raadt
Onderhandeling: bedinging vir die toekoms - Koos Botha
Haalbaarheid van die eise van die konserwatiewe Afrikaner - Pieter Mulder
Solidariteit met die breë demokratiese beweging - Jan van Eck
Magsdeling as 'n praktiese moontlikheid - Piet Coetzer
Weerstand - hoe en teen watter prys - te bevestig

DATUM

13 Augustus 1992

PLEK

Pretoria Holiday Inn

TYD

08h00 - 16h00

KOSTE

R20 per persoon.

Bespreek asseblief telefonies by Ethel Ranamane, (012) 342-1477/8 of faks - (012) 43-3387 teen 10 Augustus om u deelname te bevestig.

ALMAL WELKOM

ROTTE NEEM STAD IN

ST PETERSBURG - Rotte dreig nou om Rusland se tweede grootste stad, St Petersburg, te oorval weens die berge vullis wat in die Russiese somer in die strate opgehoop het.

"As St Petersburg se strate nie gou opgeruim word nie, kan die inwoners deur siektes geteister word," berig die Russiese televisie.

"Die aantal rotte het nou 'n kritieke vlak bereik en as hulle verder aanteel, kan daar massiewe epidemies van aansteeklike siektes uitbreek."

Die toestand is "ideaal" vir die rotte - veral omdat die rottegif waarmee hulle voorheen uitgeroei is, peperduur geword het. Daar's nou so baie rotte dat hulle nie eens meer bang is vir mense nie. Hulle krioel oral in die kelders. - AFP

JY RY TOT 'N KOEËL JOU KAARTJIE KNIP

CHRISTIAN MILLET haal 'n bus in Sarajevo en oorleef

SARAJEVO - Die lewe van busbestuurders in die beleërde hoofstad van Bosnië is hel - daagliks moet hul 'n vuurdoop van kanonkoeëls, masjiengeweevuur en die skote van skerpskutters deurmaak.

Maar al kan hul loopbaan enige oomblik in die knal van 'n mortierbom-ontploffing eindig, bly busbestuurders soos Nedžad Hajdarevio daagliks getrou agter die stuur sedert die busdiens op 5 Junie hervat is. Ondanks die burgeroorlog tussen Serbiërs, Bosniërs en Moslems gaan die openbare vervoerstelsel voort.

"Dis 'n werk," sê Hajdarevio in sy rooi en roomkleurige bus - al voos van die gate soos dit onder koeëls en skrapnel deurgeloopt het op sy daaglikse roete.

Dié roete voer hom sewe keer per dag deur ses van die dodelikste sones in wat vandag een van die gevaarlikste stede ter wêreld is.

Elke dag ry hy verby 84 van die geliefkoosde teikens van die Serbiese skerpskutters, wat in die heuwels rondom die stad skuil.

DIS ELFUUR die oggend by die bushalte voor die Katolieke katedraal in Maarskalk Tito-straat.

Die oggend is betreklik kalm. Die kanonvuur is sporadies en die kartetse val ver weg. Af en toe hoor 'n mens masjiengewere knetter in die middestad.

Die sowat twintig mense wat by die bushalte wag, gesels oor koeitjies en kalfies - maar hulle hou hul ore senuagtig oop vir die waarskuwende gefluit van inkomende kanonkoeëls.

Die bus kom aan, met Hajdarevio agter die stuur. Die mense klim op en gee hul bruin en wit kaartjies aan die kondukteur. Bo-oor die ou prys - 70 dinar - wat voor die oorlog gegeld het, is die nuwe prys gestempel: 200 dinar.

Soos ons ry, raak die bus al voller - 24 mense sit en 60 staan.

Almal is skrikkerig.

Weens die oorlog is sekere veranderinge aan die bus aangebring. Die bestuurder se sitplek word aan die linker-, regter- en agterkant beskerm deur staalplate van 8 mm dik.

'n Tweede bestuurder ry saam - om die pad te help dophou deur die windskeerm vol koeëlgate en op die drie spieëls; en om oorte vat as die bestuurder dalk geskiet word.

DIE PRIVATE motorbestuurders oorkom hul vrees vir vallende voorwerpe deur vinnig - tot 140 km/h - oor kruisings te jaag.

Die busse kan dit nie doen nie - hul topspoed is

'n Ongeïdentifiseerde man dra vir Sanela Memić, wat in die kop getref is, na 'n mediese sentrum in Sarajevo. Sanela se suster, Eldina, is ook verwond (Foto: AP)

maar sowat 80 km/h.

Naby die Presidensiële Paleis begin dinge gevaarlik raak. Op die gewone roete na die lughawe, 'n reguit lyn deur Vojvode Radomira Putnika-straat, waag niemand dit meer nie.

Die laaste bus wat dié roete gevolg het, is met masjiengeweevuur besproei - vyf mense is dood en 14 verwond.

Die troepe van die VSA in Sarajevo noem dié straat "Sniper's Alley".

Om dié pad van die dood te vermy, draai Hajdarevio uit na 'n minder blootgestelde straat wat parallel daarmee loop en nou die alternatiewe roete geword het.

Maar eers moet hy 'n groot kruising oorsteek en om gevaarlike S-draai kom wat elke dag 'n paar keer met mortierbomme bestook word.

HAJDAREVIO RY net 'n bietjie stadiger en swenk eers regs, dan links.

Die passasiers klou angsbevangen aan hul sitplekke vas.

'n Masjiengeweer brand los. 'n Halfdosyn koeëls tref die kant van die bus.

'n Venster spat aan skerwe en glasstukke vlieg deur die bus.

Die passasiers gil.

Hajdarevio raak egter nie paniekbevangen nie. Hy trap die petrolpedaal plat op die vloer en jaag uit die gevaarkol weg voor hy stilhou om na die skade te kyk.

Twee passasiers is verwond. Een van hulle, 'n vrou, is in die heup getref. Die wond lyk sleg - die koeël is misvorm toe dit deur die bus se metaalbak gedring het.

Hajdarevio wyk met 'n ompad af van sy roete om die vrou by die naaste hospitaal te gaan aflaai.

"Dit gaan maar elke dag so," sê hy. Hy kan nie eens meer onthou hoeveel van sy passasiers al verwond is sedert die busdiens hervat is nie.

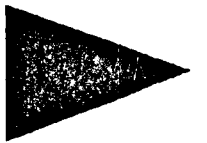
Net een-statistiek bly in sy kop vassteek.

Sedert die hervatting van die busdiens is vier van die 42 busbestuurders al doodgeskiet en vyf ernstig verwond. - AFP.

DIE SIEL VAN ELDO'S

Eldoradopark is 'n bruin township buite Johannesburg. Net 'n hoofweg skei dit van Soweto. Die naam Eldorado wil sê dit is 'n paradys of fabelland. Eldo's is dit allermins: dit het een van die hoogste moordsyfers in die PWV-gebied. Die gemeenskap is verdeel langs lyne van klas, taal en velskakering. Maar die plek hét 'n siel. Dit is ryk aan aangrypende ware verhale - soms humoristies, soms avontuurlik, soms wreed onmenslik, soos die verskrikking van bende-geweld. PEARLIE JOURBERT en fotograaf SARAH PRALL gee op die volgende bladsye 'n paar grepe weer uit die geskakeerde lewens van Eldo's se mense...

ELDORADOPARK: DIE GESKIEDENIS LÉÉF IN DIE MOND

DIE Inwoners van Eldorado Park, in samewerking met die Eldorado Park Oral History Group, is besig om hul dorp se mondelinge geskiedenis te versamel. Hulle beoog om dié vertellinge vroeg volgende jaar in boekvorm uit te gee.

Die Eldorado Park Oral History Group sê Eldo's lyk miskien na 'n vaal plek, maar dié township buitekant Johannesburg het 'n kleurrike geskiedenis en 'n lewendige kulturele en sosiale lewe.

In die sewentigerjare was Eldo's vir baie mense ná donker 'n no-go-gebied weens bende-aktiwiteite. Groot, magtige bendes het handel op die swartmark gedryf en dit selfs in groot mate beheer.

Maar vandag het dinge letwat verander en is dit nie meer so maklik om te bepaal wie teen wie baklei nie. Vroeër jare was daar geen onduidelikheid hieroor nie: die Pangamane het teen die Outlaws baklei, of die DK's teen die Mau-Mau's. Of so iets.

Dié optekening van die mondelinge geskiedenis van Eldorado Park is een van die projekte van die Eldorado Park Violence Prevention Programme. Dié projek is begin deur die Eenheid Gesondheidslekkunde van Unisa. Unisa het Eldorado Park uitgesonder omdat dié township een van die gebiede in PWV-gebied met die hoogste geweld- en moordsyfers is.

Navorsing vir dié boek word hoofsaaklik deur inwoners van Eldorado Park self gedoen en die afgelopen paar maande is onderhoude met meer as 60

Uncle Reuben Brown van Extension Seven van Eldo's. Uncle Brown is vandag 80 jaar oud. Dié foto is in sy jong dae geneem... die dag toe hy van Durban af Johannesburg toe gekom het.

(Foto: Eldorado Park Oral History Group)

mense gedoen en 'n klomp ou foto's versamel. 'n Ander wêreld word deur dié transkripsies en foto's opgeroep: Parravlei, Tamatievlei, Geelkamers, Pangamane, Mau-Mau's, die Sans Souci bioscope, die Grand...

Daar is ook stories oor struggles met die Council, met Peri-Urban en die GG's (Government Garage -ofte wel die regering).

Behalwe vir die optekening van die mondelinge geskiedenis van Eldo's, het die Violence Prevention Programme ook drie ander groot projekte in Eldorado Park aan die gang: Vroue-, Kleinsake-, en Familie en Jeug-programme - programme wat daarop gemik is om geweld in dié gemeenskap te bekamp en die slagoffers daarvan by te staan.

Die navorsing vir die boek word gedoen deur bekende gesigte in Eldo's: Gail Smith, Lucky Peterson, Lance Ferreira, Martin Louis, Nicola Maynard, Gerald Williamson, Martin Terre Blanche en Desmond Moses.

dan is jou storie maar uit

Miriam Virginia Watkins, 48, van Fonteinstraat, Eldoradopark, sal een aand in 1973 nooit vergeet nie. Danksy die Eldorado Park Oral History Group sal haar verhaal nou ook vir die nageslag bewaar bly...

Miriam Watkins:
"Waar ek so kyk,
toe hang die
handjie, toe
hang hy so af..."

DAAR was die probleem met die Panga-mense van Kliptown: - dit was terwyl mense nog besig was om oor te trek Eldo's toe. In 1973. Dit was die 9e Junie, so nine o'clock toe half past nine, wat ek gesit het met vriende - dit was nie vriende wat gaan loop nie. Die ene was my ma se grootmaak-seun, Simon Michaels. En daar was 'n vroumens saam met my wat ok maar bietjie haar probleemies gehad het - haar man het haar net so gelos en Kaap toe vertrek.

Nou aangesien lat ek vrou-alleen gewees het in die huis in, het ek al daai mense nodig gehad. Want ons het maar gelewe in vrees. As jy alleen is, en die mense vind uit jy's alleen, presies gaan hulle inkom.

So dit was so nine to half past nine, dink ek, en die plek was maar donker. Die straatligte was nog nie aan by daai tyd nie, maar ons het al ligte gehad by die huis. Ons was net op tyd om klaar te maak om te gaan slaap, en dié twee moes maar hier geslaap het. En die arme vroultjie was nogal swanger - ek dink twee of drie maande - haar man het net so weggeloop. Sy was 'n ma van drie kinders.

Man, ek ken dit nou nog nie sê hoeveel seuns of manne of jonkies, wat ek hulle kan noem, wat buitekant gestaan het in dieselfde jaart in. Toe ek net so kyk toe's daar 'n klop by dié venster, 'n klop by dié venster, en 'n klop by dié venster. By elke venster of deur was daar 'n klop. En ek is vrou, en die arme broertjie van my nou, die grootmaak-kind van my ma. Jy weet as jy nou nie so grootgemaak is nie... as 'n tsotsi of 'n gangster, ons roep hulle maar só... dan, jy weet nie van 'n mes nie, jy weet nie om iemand te kap of wat nie. Dan is jou storie maar uit. Jy wag maar vir die dood.

Ek het die gordyn net so oopgemaak toe hoor ek net hier's 'n klip wat inkom, daar's 'n klip. Maar die ding wat ek gesien het inkom, was glad 'n petrolbom. 'n Petrolbom. En toe daai petrolbom dáár val, begin die gordyn vuur vang. Toe's die huis ok al klaar aan die brand.

Nou gelukkig, ek dank die jirre, ek het so groot geskrik, ek het toe gehardloop na die kinders se kamer toe, ek het 'n kombes gevat, en nog my beste ding wat die jirre my gegee het, toe ek net in die huis

in kom toe sit ek die water in - ons het nie water in zinks en goeters soos daai nie - toe gooi ek daai kombes nou daarso in die zink in.

EN EK DEFUSE TOE DAAI petrolbom. Maar ek het nie geweet hoe lyk 'n petrolbom nie, maar ek het geweet daai is die ding wat die huis so aan die brand kan kry. Toe gooi ek dit by die vensters, al die kombes - dit was net water en alles. Tot daarso in die kinders se kamer in. Ek dink toe hulle sien hier is nie vuur wat aangaan nie, toe seg hulle: "Nee jong, die vroumens is nou te slim vir ons - nou kom ons in." Toe gaan ek na die kombuis toe. Die seuntjie nou wat saam met my gewees het, ek weet nie hoe het hy yt die venster yt gegaan nie - en dit is geburglar proof - maar hy was yt.

Ek dink toe hy ytgaan, toe is daar iemand wat daarso nog beginne klop het, jy weet, dit is nou in my kamer se kant. Toe hy glo nog ytgaan, toe meet hy nou met daai een. Steek hy hom hier in die hart in, soyt, maar ek dink hy het net gesê: "Mylewe, ek gaan nie net so doodgaan en staan nie." Maar toe gaan ek en die arme vroultjie wat in die huis in was, nogal drie maande swanger. Toe ek hardloop na die kombuis toe, want die's nog al gekappery, ek is net deurmekaar, en ek skreeu, ek vra: "Wat het ek julle gedoen? Wat soek julle? Soek julle geld? Ek sal julle dit gee. Soek julle miskien 'n radio?"

Wat ek in die kombuis inkom, toe kom hulle met die kombuisdeur in - hulle het hom so... Hulle het ingekom met hom en hom eenkant gesit. Toe begin hulle my kap. My hele lyf was vol wonde. Ek het nege en-veertig stiches gehad. Forty nine stiches. En soos hulle my kap, is die ander die hele huis vol, hulle vat net wat hulle kan kry. Wat hulle nê kan kry.

EK SAL NIE VERGEET NIE, ek het jaste gehad - ek dink drie. Jy weet toe kom die leather coats nog in. En daai het 'n vriend van my gekoop in Germany in. Die een het dit glad aangehad, ek het dit gesien, hy het dit klaar aan - hy was so haastig hy kon nie gewag het nie. Hulle het net gevat soos hulle wil vat. Hulle het glad vleis geëet op die stoof. Terwyl die anders my kap, die anders eet.

Want dit was mos winter, dit was in Junie-maand in, toe's daar so 'n groot pot sop. Ek het daai gewoonte gehad, want ek het 'n kole stoof gehad. Toe hulle nou daai sop sien, toe's die anders besig om te eet en die anders is net besig om my te kap. Hulle het my so gekap lat ek teen die fridge so gaan staan, rondomtalie so gedraai, soos ek draai, so kap hulle om.

Maar op die laaste, toe haal die ene, ek weet nie wat was hulle motief op my nie. Want daar was nie verkragting of wat nie. Die verkragting kom by die ander vrou, ek sal nou die storie van haar vertel. Die ene haal toe 'n mes uit en hy ruk my maag oop. Oop. En ek val nie. Maar ek was mos fris gebou, jy weet, ek is 'n baie groot geboude mens. Sny my maag oop. Nou my hare was lank gewees. Ek dink soos hulle nou kap, nou gaan my hande mos nou só om te keer. Nou die bloed, jy sien, is mos nou om my hare en om

my gesig, toe dink hulle, hulle hét my gesteek op die kop. Dit was nou my geluk.

In the meantime hulle het my nie gesteek op die kop nie. Toe hulle by dié hand kom, die's nou van keer, kan jy sien? Ek het drie operasies gehad, die hand was verlam. Hulle het die main aar raakgesny. Toe ek nou weer só keer, toe voel ek nee man, hier is mos iets fout. Waar ek so kyk, toe hang die handjie, toe hang hy so af, toe's daar net so wit dingetjie wat hom hou, jy weet soos 'n draadjie. En ek dink, daai hele besering en my maag wat oop is, dit was nie so belangrik vir my nie - maar toe ek die hand sien - ek het nog nooit so iets gesien nie. En toe val ek. Verstaan jy?

EK DINK MY HART kon dit nie vat nie, toe val ek. En van die baie bloeiery en alles. Maar iewers, ek was nie so heeltemal weg nie. Ek kon nog gehoor het as hulle praat. Toe hoor ek die ene sê: "Kom ons brand die bitch op die stoof." Ja. En toe tel hulle my op, toe sit hulle... ek kan jou die merke wys, as jy my lyf kan sien, jy sal skrik. Toe tel hulle my op, toe sit hulle my op die stoof. Ek weet nie wat het daar agter daarvan geword nie... haal hulle my weer af van die stoof af. Nou soos ek so geskreeu het "Help! Help!" en tekere gaan, jy weet, die mense langsaan kyk, dié sit daar net. Die way waai mense daai mense gevrees het, niemand het ytgekom nie. Almal se ligte was seker af. En daar is nie getye nie, en daar is niks nie. Dit is jou dag, en dit is niks te doene met niemand nie. Hier langsaan was daar 'n man gewees - ek het glad sy naam geroep: "Kom help my asseblief, die mense maak my dood."

Niks nie.

Right, ek dink hulle het my nou van die stoof af afgehaal, en buitekant gegooi. Of was dit vir 'n doel om my te verkrag, of het hulle gedink ek is dood? Dit weet ek nie. Maar my tweede geluk is lat my een broer, kyk daai mense bly so ver nê, maar daai geskreeuery van my het hulle gehoor, wat nou my broers is. En die ene hy't so bakkie gehad, jy weet soos die ou poliesvên, hy was nou nie gechange of wat nie, hy't net so gelyk soos 'n poliesvên. En hy't glo vir sy vrou gesê, "Man, daai geskreeuery is by my suster se huis." En die gekappery. Hulle kap nie dat niemand moet hoor nie - niemand gaan hulle raak nie. Hulle kap net soos hulle wil - niemand sal kom nie.

Hulle weet as hulle daai ding doen, niemand kom nie. As die Panga-mense hulle is daar, niemand gaan hulle keer nie, verstaan? En toe't my broer nou aangekom met die vên, sonder ligte. Dit was nou sy storie nou. Want ek was nou out, ek was nou buite die huis, iewers sommer hier. Daar's nie meer vensters nie, daar's nie meer gordyne nie, daar's niks nie. Dit was net miskien meubels wat staan wat ok gekap is, net vir lekkergeit.

En wat hulle nou dié vên... ek dink die anders het sekere buitekant gestaan of wag of... want hulle't glad 'n seentjie gehad van dertien, twaalf jaar wat hulle nou recruiet, jy weet om wag te hou en te kyk wie kom aan, of is dit

► poliese. Hulle was net seker net bang vir poliese, maar nie verder nie. 'n Mens wat kom dan maak hulle jou maar ok dood. As jy net sien hulle is besig met 'n huis - maak maar 'n u-turn en gaan maar terug daar waar jy vandaan kom, otherwise, jy's ok dood.

Toe kom nou die mannetjie nou met die vën. Ek dink die's wat buitekant gestaan het, toe sien hulle die poliesvën. Toe's dit fluit-fluit-fluit-fluit, toe's hulle nou almal uit.

IN THE MEANTIME, my tweelingbroer, hy't ok 'n kar gehad en hy kom ok. En die twee nou kom ontmoet hierso, hulle kom kry my huis is deurmekaar, ek lê in bloed in. Ek weet nie eens wie's ek en van waar af kom ek nie. Ek ken nie eens praat nie. Nou die vroumens wat hier gewees het... terwyl hulle vir my so kap en te kere gaan het, daar nog 'n ene wat vir haar vat, vat haar horlosie af van die hand af. En dit was nog broeke, onthou jy daai woeps-broeke, daai hippie-soort broeke? Dit was maar die fashion van daai tyd. Sy het só 'n broek aangehad. En die mannetjie's net hier deur vir haar: "Ja sulke hippies soos diés, word gerape." Hy rape toe die vroumens. Ek het nie dit gesien nie, maar hy rape haar reg hier in die huis in. Wat hy klaar is met haar, hy vat haar, ek het al die hoë fencetjie, nie so watse oulike fencetjie nie, maar dit was hoog. Hy gooi haar oor die fence en hy spring oor saam met haar. Ek weet nie wat toe wil hy haar toe nog verder geskep het nie, nadat hy haar hier verkrag het nie. Hy gooi haar oor die fence, en hy sleep haar, maar toe hy nou hoor hier is nou iets, hier het nou mense gekom, hulle gaan net so aan, hy gooi haar weer terug. Sy het ok in die hospitaal gelê - ribbetjies verloor en alles, en nog die baba verloor. Toe's dit nou op die manier nou wat wat my broers aankom, toe vat hulle my Baragwanath toe. Van Baragwanath toe gaan ek Coronation toe...

Ek was toe ontslaan. Daar was 'n saak gemaak, June 1973. Het mense gevang - gaan vang toe ook vir Zakes. Hofsaak vir ses maande. Toe's nou die Zakes nou, wat nou almal nou gaan uithaal - jy was saam, jy was saam, en jy was saam. Ons was saam, ons was saam, ons was saam. Die anders wil sê "nee, ek was nie saam nie" - dan moet hulle gaan op identity parade gaan - en ek het tot een uitgeken. Saak ses maande Orlando, dorp toe - hof was in West Straat.

HULLE HET VIR hulle 'n advocate gekry. Hulle ouers was baie snaaks met my. Ek het eerste hulle ouers geken nadat ek nou seergekry het, het hulle nou hier ingekom. Hulle't kom soebat. Hulle't vir my gesê van geld. As ek die saak kan los, hulle sal vir my soveel geld gee en alles. Toe sê ek: "Nee, ek is dan die ene wat seergekry het. Daai mense het my seergemaak. En ek weet nie vir watse doel nie." Ek soek nou nog die rede...

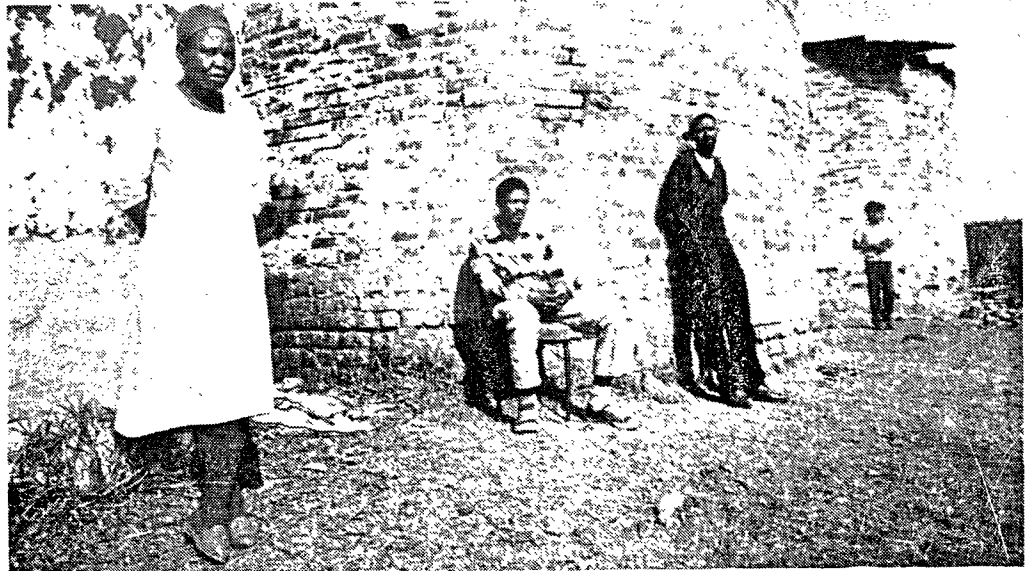
Maar ek wil jou nie leuens vertel nie. Daai mense, hulle was agt in die hof, hulle het vry ytkom. Vry. Vry. Ek sal nie vergeet nie, die dag wat hulle vry ytkom, het ek en my ma saam met hulle dieselfde bus gery. En hulle het agter seats gesit en gecelebrate met hulle ouers. Toe drink hulle lang wyne.

Toe sit ek daar voor. Met my hand wat nog nie werk nie. En ek ly nou nog aan pyne.

Maar toe gebeur dit dat die Panga-mense nie daar geëindig het nie. Nee, vir my nou na die saak het ek nie probleme met hulle gehad nie. Hul 't weer ander nuwe mense beginne pla, verstaan? Maar ek sal nog nooit daardie magistraat vergeet nie wat hulle vry lat lat nie. Hy't vir hulle gesê: "Julle hét die vroumens seergemaak. En vir geen rede nie. En hierso gaan julle terugkom. Hier gaan julle nog weer terugkom. Dit is nie die laaste nie." Dieselfde leier, ek sal nie sê van die res nie wat saam met hom gewees het nie, daar is 'n paarietjies van hulle wat nou dood is, en meeste van hulle is ok maar dood die way wat hulle ok mense doodgemaak het. Maar die leier van hulle, ek dink hy's Zakes. Ek dink dis nou ses of sewe jaar wat hy hangpaal gekry het. Toe kry hy hangpaal. Vir ander sake. Hy't tronk toe gegaan, en as hy terugkom dan maak hy dood. Maar toe gaan maak hy iemand dood in die tronk in, ook van die gangsters. Toe op die manier toe kry hy hangpaal.

VAN KLIPTOWN TOT UITBREIDING 3

Die inwoners van Eldoradopark sê hulle weet nie waar kom die "goue" naam van hul dorp vandaan nie. "Seker een of ander counsellor wat 'n bad dream gehad het," sê een van Teroogstraat se sypaadjie-uthangers. IRENE LOUW, 'n inwoner van dié township, vertel van die eiesoortige (en verdeelde) kultuur van die plek

Daar woon mense daar... In dié ou graansuiers woon van die plakkers van Eldo's

ELDORADOPARK is 'n klipgool van Soweto af - en die inwoners is maar alte bewus van die "swart gevaar" so aan die randjie van hul dorp. Net 'n hoofpad skel dié woonbuurt van Soweto.

Op die oog af is Eldo's - soos almal dit noem - 'n stil dorp. Daar's nie politieke geweld nie en die mense sê ook dat hulle nie veel omgee vir politiek solank dit buite hul dorp gebeur nie. Soggens haal die inwoners taxi's werk toe, die kinders speel Emmie en Skoeloele onder die wasgoeddrade of hardloop met draadkarre in die strate rond terwyl die ma's oor die helning met die buurvrou gesels. By die woonstelle (amper soos hostelle), waarvan daar 'n hele paar in Eldo's is, hang groepe werkloos rond.

Eldo's is die tuiste van 'n uiteenlopende groep mense afkomstig uit verskeie Randse townships - nou nie eintlik vrywillig nie, maar ook darem nie aan die verkeerde kant van die regering se gedwonge verskulwing-bulldozers nie.

'n Groot getal Eldo's-inwoners het oorspronklik in Kliptown gewoon, 'n soort Alexandra, 'n plek waar alle tale en rasse-groepe (behalwe natuurlik wit) saam gewoon het. Die Kliptowners het hul samehorigheid verloor en woon vandag oral oor in Eldo's. Dit was egter nie vir die Kliptowners 'n maklike trek Eldo's toe nie. In die meeste gevalle was dit ook nie trek in die ware sin van die woord nie, eerder 'n besetting. " 'n Properse occupation," soos hulle sê.

Veral Uitbreiding 3, een van Eldoradopark se tien uitbreidings, is in die laat-sewentigerjare deur die Kliptowners beset. Die rede hiervoor was die waterprobleem in Kliptown. Daar was te veel water...

Tydens die reënseisoen het die Kliptowners - wat langs 'n vlei geleë is - se huise oorspoel en hulle was raadop. Hulle het besluit om Uitbreiding 3 te beset, want daar was huise, klaar gebou, gereed vir die elendomsmerk. Hulle het die deure oopgebreek en die huise beset.

Die owerhede het ingegryp en die besetters uitgesit, maar 'n volgende groep het ingetrek. 'n Uitgoolery en intrekkery het begin wat sowat drie jaar voortgeduur het. Aan die begin van die tagtigerjare het die owerhede moed opgegeë...

Die besetters woon vandag nog in Uitbreiding 3 - en die res van Eldoradopark se inwoners het vandag nog 'n snaakse

houding jeens die mense van Uitbreiding 3. Hulle word as "tsotsi's" en rowwe mense bestempel. Oor die jare het dié persepsie letwat verander, maar die stigma bly kleef.

VAN ELDORADOPARK se mense onthou nog die "gemengde" townships van ouds, soos die ou Alexandra, Western township en Sophiatown. Die ou mense praat vandag nog nostalgies van die "toneshiep".

Maar Eldo's het sy eie karakter. Daar was al 'n boikot oftwee, maar militant was hulle nie. In dié opsig kan Eldo's nie met plekke soos Noordgesig en Ennerdale vergelyk word nie.

'n Rede hiervoor is die feit dat Eldo's in groot mate 'n verdeelde gemeenskap is. Hier praat die mense van "onse-soort", "hulle-soort" en "daai-soort". En dis nie waar die verdeeldheid ophou nie. Die rykes, armes, baie armes en diegene met niks woon nie ver van mekaar af nie. Bushkopplies se druglords, regsgeleerdes en ander professioneles se uitsig sluit die plakkersgebied aan die onderkant van die kop in, en diégene wat dáár woon, word elke oggend wakker met 'n blik op die weelderige huise daar bo...

DIE TAAL WAT jy praat, Engels of Afrikaans, dui ook status aan. Praat jy Engels, is jy letwat hoër op die statusleer - en soveel te beter as jou moedertaal Engels is. Afrikaans, wel... lief is op straat nie.

Jou velkleur speel ook 'n rol. En die draad van jou hare. Kroes jou hare, is jy deel van "hulle soort".

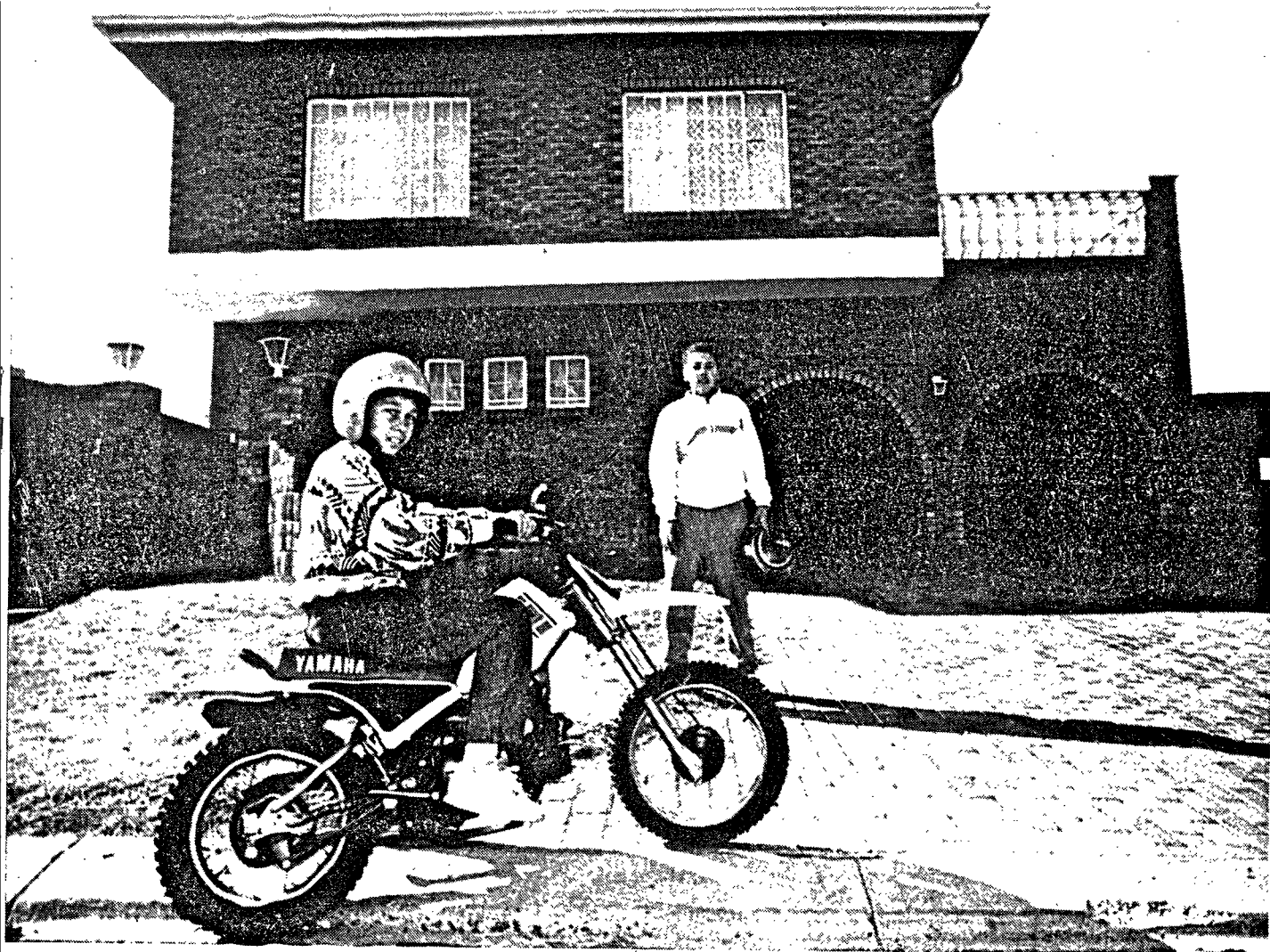
Dié vooroordele raak so absurd dat 'n ligte meisie nie somer met 'n donker ou sal uitgaan nie, maar as die donker ou se hare glad is, word 'n uitsondering gemaak.

Die verdeeldheid, vooroordele en snobisme word veral duidelik uit die Eldo's-idiome.

Sê-goed soos: "Dis mos nie onse mense daai nie", of "ek sien jy mix met die lanies, ooh jinne kyk vir choma lang hare, what you want with those people?", of "hare is fokkol, honde kak dan ook hare."

Afrikaanssprekendes verwys só na Engelssprekendes: "You yes and you no, you kak en you kou-hulle."

Die kinders van Bushkoppies - waar Eldo's se rykes woon

Ou Eldo's se inwoners

EK HET MAAR NET MY BRA'S GEPROTECT

Ismail "Issie" Lagardien, die politieke korrespondent van *Sowetan*, was in die vroeë sewentigerjare vir twee, drie jaar lank 'n gangster in Eldoradopark. PEARLIE JOUBERT vra hom uit oor die Mau-Mau's en Eldo's in daardie dae

Exention 3 se kinders speel in 'n ou Mercedes-wrak

Waar is jy gebore en waar het jy skoolgegaan?

Ek's in Fietas (vandag Vrededorp) gebore. Toe's ons vir 'n paar jare na Grahamstad, maar het daar getrek omdat ons in 'n "wit" gebied gewoon het. Ek was tien toe my familie na Eldorado Park getrek het. Ek was in drie skole in Eldo's. Daar was eers net die een skool, later toe bou hulle nog 'n skool. In standerd vyf gaan ek na 'n ander skool omdat my eerste skool oorvol was. Ek is later na die Eldorado Park Hoërskool. Ons het in Moonshieville gewoon. (Ek dink dit was ons eie naam vir dié gebied oorkant die swembad in Eldo's.) Ons was sewe kinders, 'n ma en pa, 'n blinde oupa in twee kamers. 'n Toilet buitekant.

Was die mense arm in Eldo's?

Ja, maar daar was rykes ook. Meeste huise in Eldo's het mooi geverfde mure gehad. Daar was niks warm of lopende water nie. A nice thing... there was only one door in the house. We spun a rope from the door to the toilet in the corner so that my blind grandfather could make his own way to the toilet - which flushed. Ons eie familie-toilet.

Na 'n jaar het ons 'n groter huis gekry by die stadsraad of die departement van Gemeenskapsontwikkeling. 'n Tweeslaapkamerhuis, what the intellectuals call a "typical matchbox-style" met 'n kombuis en running water én 'n voorkamer. It was 'n freestanding house on our own property. Die vorige huis was 'n semi-detached.

Waar en hoe word jy toe 'n gangster?

As ek terugdink, dink ek ek was 'n baie angry child. Ek's grootgemaak in 'n Moslem fundamentalistiese familie - vasgevang in 'n soort verwarring tussen godsdiens, kultuur, etnisiteit, ras en tradisie.

Hoekom is dié goed belangrik?

In dié bizarre Suid-Afrikaanse konteks, which I don't want to go into because the Market Theatre writes plays about that, was ek geklassifiseer as 'n Maleier, en die familie het aangedring om dié etniese identiteit te perpetueer. Ons is vertel dat ons in die eerste plek Moslems is, Maleiers in die tweede plek en alles behalwe Christene... dit was rassisme omdat dit beter as die "Kleurlinge" was. En die groot paradoks: Ek het groen oë en donker blonde hare gehad en myself geïdentifiseer met die groeiende swart bewustynbeweging. Dit was in daardie tyd, ek was veertien, dat ek 'n gangster en rampokker geword het - dalk 'n kneejerk-reaksie - ek's nie seker wat die aantrekking was nie.

Hoe word jy lid en hoekom het jy die Mau-Mau's gejoin?

Well, you just start to hang out with a bunch. Een van my beste vriende was 'n Mau-Mau.

Is jy sommer net aanvaar?

Nie aan die begin nie. Dalk omdat ek so wit was. En natuurlik, jy kan nie net by 'n klomp ouens sommer so gaan join nie. Dit is nie 'n club nie - dit was meer van 'n association with them. Maar iets het gebeur toe ek veertien was, wat my 'n in gegee het. Dié vriend van my - sy pa was 'n big shot poliesman in the area so ek kan nie sy

naam sê nie - ons het bloufliks gekyk in Bosmont in 'n double garage. Ek's nie skaam oor daai nie - I didn't grow up in a middleclass family. Nou, ons watch fliks en twee moegoes met lang hare en bellbottoms het kak met ons gesoek. Toe dié ouens verbyloop, toe skop hulle ons enkels. Ek dink ek het getry om een van hulle te two-feet. (Trip them up and the next thing would be to moer them.) Dié vriend van my was donkerder as enigiemand anders en het kort hare gehad. Dié twee ouens het die een of ander rassistiese opmerking gemaak. Ek stap toe na hulle toe en sê hulle moet ons buitekant kom sien. Ek onthou ek het nie 'n gounie (Okapi-knipmes) dié aand by my gedra nie. However, ons het Sparletta-bottels en halwe bakstene vir die fight gehad. Dié ouens hardloop na hulle kar en die volgende oomblik kom hulle aan met swaarde - nie panga's nie. Swaarde. My vriend- en ek staan rug-aan-rug en ons beskerm ons self met bottelkoppe en bakstene - een in elke hand. Hulle het weggehardloop, toe vernietig ons hul Valiant. Alles wat glas was, het gebreek.

Hoe is jy aanvaar?

Om deel van 'n gang te wees, was nie soos in membership nie. Jy hang net saam uit, jol saam, maak saam moeilikheid en beskerm mekaar. Hulle het my vriende geword. Ek het maar net my bra's geprotect en hulle vir my. Ek het net eenkeer iets gesteel. Dit was 'n kar-radio. Ek was 15 of 16 jaar oud.

Dit was in Kliptown. By die kerk. Die mense was binne die kerk gewees. Ons was by die Grand. Die fliks. Daai was ons groot jol - as jy 'n zuga (vyf sent) of 'n sjieling betaal, dan kan jy op die stage gaan lê - dan kwelastage jy. Dan lê al die laities op die stage vir die double feature. Altyd cowboys and crooks. Daar lê jy met jou zellies (sweets), koulies (koeldrank) en

Dié huise in Eldo's was eers wit boere se plaashuise, maar intussen het 'n paar dinge verander

gemmerbrood (daai plattes). Of rooikoek - dis as jy baie geld gehad het. Daai laities het gepis op die stage want as jy jou kop optel, dan moer die ushers vir jou met 'n sambok of die ander mense gooi jou sommer met bottels. En ons lê daar tussen die pis op die stage. Daar was ook 'n ander moviehuis - Sans Souci. Daai was nou diep in Kliptown in op die grens van Soweto. Ons het nie eintlik daar uitgehang nie.

Hoekom nie?

Omdat mens deur Pangaman-turf moes loop. There were those Borias-laities op pad Sans Souci toe. Almal in daai familie was bokkers wat mens sonder gounies gemoer het. Hulle het daar langs die Sans Souci gebly. Hulle het 'n dry cleaners of slaghuis of iets gehad.

Het jy ooit mense gestee en beroof?

Ja. Ek het twee ouens bul-gevang (ambush) en gestee met 'n mes.

Hoekom?

Hulle was die bra's gewees van die spy wat my met 'n els in die rug gestee het oor 'n ousie. Haar naam was Ann. Ek het gedink sy's my cherrie. Dié bra het my gestee en jaag my van Nancefield huis toe - drie kilometer ver én hy't 'n dik wiel bounie (fiets) gehad. Hy jaag my toe. Maar ek meet hom en twee ander bra's by die busrank in Pritchardstraat in Jo'burg. Ek het hulle toevallig gesien en toe follow ek hulle. Daai dae het die Eldo's bus altyd deur Soweto gegaan - nie reguit Eldo's toe nie. Toe ken hulle my nie op die bus nie. Toe follow ek hulle van die Grand-flied wat op Eastroad was. Om van daai busstop af te loop na Ou Nancefield, moes jy deur Moonshieville geloop het - en daai was Mau-Mau-territory.

Daar was nie extension gewees nie. Dit was nou in '72/'73. Dit was net Kliptown en wat hulle nou roep Ou Eldo's en dan veld met die ou Eldo's huise. Hulle was twee. Ek het hulle met 'n Scotch-mes gestee. 'n Kort 3 inch lem. Een ou in die maag en die ander ou in die kop. En toe vat ek drie plate af - Timmy Thomas, Marvin Gay en die Lady Smith Black Mambaso-gospel record.

Wat het die Mau-Mau's nog gedoen?

Sonder my, het die Mau-Mau's Vrydagaande mense gerob. My ouers was baie streng en het my ingehou. Ek het nie 'n morele probleem gehad om geld te vat van mense nie - daar was net nie die geleentheid nie... behalwe een keer. Then I witnessed a robbery. Een van die Pangamane, het 'n paar oumense gerob van hul wages op 'n Vrydagaand. Toe vat ek weer die geld by hulle af.

Wat het jy met daai geld gedoen?

Ek het 'n paar Two Tone Florsheim-skoene gekoop en 'n Mayfair-slacks - 'n soort broek. Drie wit sakdoeke, 'n wit Sporty ('n pap hoed) en 'n Banana shaped Three Star Okapi. Daai was my eerste ghouni gewees - wat ek self gekoop het brand new. Met my pols kon ek dit oopflick. Daai tyd het mens nog nie daai flick-messe gekry nie. Die Mayfair-slacks het ek by R Shibus-tailors gekoop. Agter die Starlight-bioskoop.

Het julle ooit gewere gehad?

Ja, baie ouens het guns gehad - ook van die Mau-Mau's. Maar ek kon nie een bekostig nie - thank god.

Wie het julle aangeval?

Daar was dié soort perverse logic oor hippies. Ouens met lang hare en bellbottoms. Ons het hulle nie galaaik nie. Ek kan nie onthou hoekom nie. As ons iemand gesien het met bellbottoms - ons het hulle gaan harrass. Jy gwarra (terg) hulle en as hulle terugpraat, moer jy hulle want dan het hulle mos kak gesoek met jou.

Is julle ooit gevang?

Nie ek nie. Ek onthou 'n gang fight... mid seventies. Ek was baie in Western-township omdat ek in Coronationville High was. En daar, vir die een of ander rede, het ek betrokke geraak in 'n gang fight tussen die Spaldings en die Fastguns. Spaldings se youngsters is Riders genoem en die Fastguns se youngsters die Youngguns. By Newlands-stadium het ek in 'n fight betrokke geraak. Sportdae by Newlands was ons groot dae waar ons ons colours gewys het. Ek het vriende gemaak in die Youngguns en Fastguns. Daar was 'n cop wat ons Louw geroep het. Toe is daar 'n gang fight. En die fight beweeg na die sokkerveld, agter die biblioteek, in Western. Toe skiet Louw... die een oomblik toe fight almal en die volgende oomblik beskerm almal vir almal teen die cops.

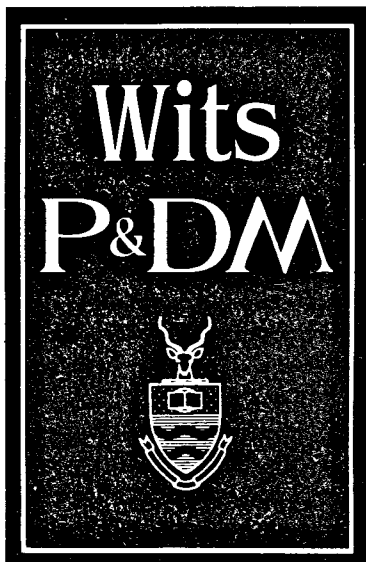
Hoe het jy weggekome uit die gangs en hoekom?

Ek was 17 jaar oud, toe's ek nie meer 'n gangster nie. Ek het ernstig geraak. Begin boeke lees. Na Steve Biko begin luister. Dit was maklik om te waai omdat daar nooit regtig druk was nie. Eldo's was 'n baie gevaarlike plek in daai tyd. Pangamen attacks op onskuldige mense in daai tyd het my hart laat cringe. Toe is dit June '76 - en dié tyd het nie na die Coloured townships hier oorgespoel nie, maar dit is Kaap toe waar ek toe was... Agt jaar later word ek wakker in Amerika (1984) en toe word ek joernalis by die Rand Daily Mail en Sunday Express and moved into a flat in Yeoville saam met hippies met lang hare.

Will New Really be Different?

"What's different in the New South Africa?"

... An innovative Public and Development Management Programme at Wits University. This unique Postgraduate Diploma in Management: Public Policy and Development Administration starts in February 1993 and is offered full-time (one year) or part-time (two years). This course is based on the need to provide future public and development leadership with appropriate organisational and policy skills for effective management - within the transition and beyond.

Pursue a professional career in the public service, in development administration or in policy management and ensure that new is both different and better!

Closing date for applications is 30th September 1992.

For more information please contact: The Faculty Office, Public & Development Management Programme. PO Box 98, Wits, 2050. 2 St. Davids Place, Parktown 2193. Tel: (011) 643-6641. Fax: (011) 643-2336.

PUBLIC & DEVELOPMENT MANAGEMENT PROGRAMME University of the Witwatersrand, Johannesburg.

PUBLIC & DEVELOPMENT MANAGEMENT PROGRAMME A NEW SCHOOL OF THOUGHT

Wits meets the need for skilled public service personnel to shape the policies for the future of our country.

why **elvis** lives on pluto

'If I can sell hot dogs, I can sure sell this kid,' thought promotor Colonel Tom Parker as he watched the sensitive boy gyrating next to a troupe of dancing chickens. And so the legend of **Elvis Presley** was born - born never to die, to be licked on postage stamps until this very day as an American icon, the epitomy of bloated middle-class dreams, writes JEFF ZERBST.

Elvis died 15 years ago on August 16, 1977

ELVIS ARON PRESLEY, true believers say, never died. To take pressure off himself, they argue, he faked his own death. Others believe he rose from the dead to work for the CIA. Still others claim he was picked up by flying saucers and forced to do several concerts on Pluto.

The terrible truth might be, however, that the man said to be "an all-inclusive metaphor for America" was really mortal and died in an all-American way by having a heart attack on the back lawn. Perhaps he wasn't really the stuff of which myths are made, as the following carefully researched biography of the man suggests.

Rock historians, duly noting that Elvis was born in Tupelo, Mississippi in 1935, generally agree that he spent most of his formative years there hiding in his room. He eventually came out when it was time to go

to school, but insisted that his mother walk him there every day until the end of Junior High.

A workshop major at Humes High in Memphis, Elvis had no friends and could never get a date. One of his ex-classmates remembers him as "that goofy guy at the back of the class with a vacuum for a personality." Rejected by an entire town, Elvis took consolation in religion. It was Pentecostal religion, so he got to roll around a lot on the floor. Occasionally the odd demon would get hold of his legs and pelvis and the congregation would look on aghast as he gyrated wildly, "looking like something in a Sodom or Gomorrah doorway on a busy night". He would also babble in ancient Akkadian, interpolating the odd "uh-huh" between verses.

After graduation, Elvis held down a job as usher at the local cinema. Then his family became really excited when he landed the

job of van driver at Crown Electric. His neighbours would frequently flag him down on his delivery round to call out, "Hey there, Mr Over Achiever!"

IT WAS MUSIC that altered Elvis's life. His hard-of-hearing folks bought him a guitar after he'd begged them for a bicycle and Elvis started teaching himself chords. His neighbours reported that his playing sounded like "someone beating on a bucket lid" but, undeterred, Elvis went round to Sam Phillips' Sun studio to cut a disc for his mom's birthday. It was a great disc and Elvis was understandably hurt when his dad had it fired over the hedge at the local clay pigeon shooting range.

Phillips liked the record, however. He had long been telling people that he needed a white stooge to help him rip off black music, and Elvis fitted the bill. Our hero recorded a new song and the response was

immediate. A local deejay described Elvis as "a country rooster who shouldn't be allowed to sing after the sun comes up" and Elvis, sensitive boy that he was, took this as criticism.

But he believed in his ultimate destiny and so did someone else - Colonel Tom Parker. Parker was the ideal promotor for Elvis, having accumulated a wealth of experience selling hot dogs, lemonade and managing a troupe of dancing chickens. Even Elvis looked good next to the dancing chickens and Parker dropped his other acts to manage him.

IT WAS THE turning point. The Colonel persuaded RCA records to let him do "Heartbreak Hotel" and the song was a smash hit. This was because Elvis promoted it on TV, sneering and gyrating spastically at the cameras while schoolgirls fainted and rebellious youths

told their parents they would now be having their haircut only once every two weeks.

Response to Elvis was again instantaneous. A Baptist preacher pronounced him "morally insane" and the East German press said he was a "weapon of psychological warfare aimed at promoting global war".

A far more measured response came from American communities nationwide, who merely suggested Elvis should be banned forever. Not only did "the Pelvis" have to answer obscenity charges, but he had to suffer critics who said his pelvic thrusts made him look like "a jeep driver crossing a ploughed field in fifth gear".

But the kids loved Elvis, who reeled off hit after hit and even launched a movie career. But everything came to a halt when Elvis was drafted by the US Army. His fans went berserk, converging on their hero's local draft office chanting: "Beethoven was never called up!" The officer on duty replied, "That's because Beethoven wasn't an American." Under his breath he added, "And Beethoven was a musician."

Off to Germany went Elvis. He came back a changed man. The Colonel had decided the youth market was too risky a support base and he repackaged Elvis as a soulful balladier. Elvis even slowed up his pelvic thrusts to look like a shagged out JFK in afterglow.

The strategy worked. The whole of middle America breathed a collective sigh of relief that youth revolution was a spasm which wound down after two years of pack drill, and millions of parents sent postcards saying "Shake the bag" to the Vietnam draft lottery office.

Elvis's 45s still shipped platinum in the 60s, but he was perceived to be irrelevant by a new generation who tried in vain to picture Charlie Manson doing the Jailhouse Rock. Although Elvis used to hang out at all the relevant clubs, he couldn't get a handle on contemporary theorising. Asked what he thought of Sartre, Marcuse and Alan Watts, he replied: "Uh, I dunno, but lend me their records and I'll tell you on the weekend."

Rendered artistically obsolete, Elvis stayed in Hollywood, making what were generally considered the worst films in the world until the SA movie industry got going. The superstar once confided that he was "tired of singing to guys I beat up on the beach," but the Colonel would quickly silence these minor rebellions by squeezing a waterwing over his mouth.

DEJECTED, ELVIS started crumbling, especially after his wife Priscilla left him for a karate instructor who would regularly kick sand in his faith. Devastated, Elvis repaired to his room where - it is well documented - he kept 100 teddy-bears, his Richy Rich comics and his Magnum 45, which he used frequently to blow away his TV set.

The Colonel couldn't help but be concerned at this behaviour and onlookers deemed it significant that he'd started making bookings for some dancing geese he'd be rehearsing.

Elvis, however, pulled himself together

and recommenced his career at Las Vegas, where he played to the high-rollers. It was an appropriate gig because they at least afford the laundry bills once the abominous Elvis had sweated all over them.

Tanked up with pills and booze, Elvis eventually disintegrated completely. However, as "King of Rock" he couldn't accept that his body was flashing him danger signals. Instead, he hired teams of doctors to say encouraging things like, "Don't worry, we'll get you through the front door by noon."

Elvis didn't pay enough attention to the doctors and after playing football with some

friends he'd hired for the afternoon, he collapsed and died on the back lawn in August 1977.

Huge Crowds flocked to his funeral, his LP sales tripled and Elvis toys and gadgets sold out in all the shops. "Elvis is dead?" said the Colonel. "Can't say I've noticed yet."

The misspelling of Elvis's second name on his tombstone awakened hopes that Elvis was still alive. The sad truth is that his distant cousin Myron, who used to get bonus marks in school for putting the right name on his test paper, had inscribed the stone.

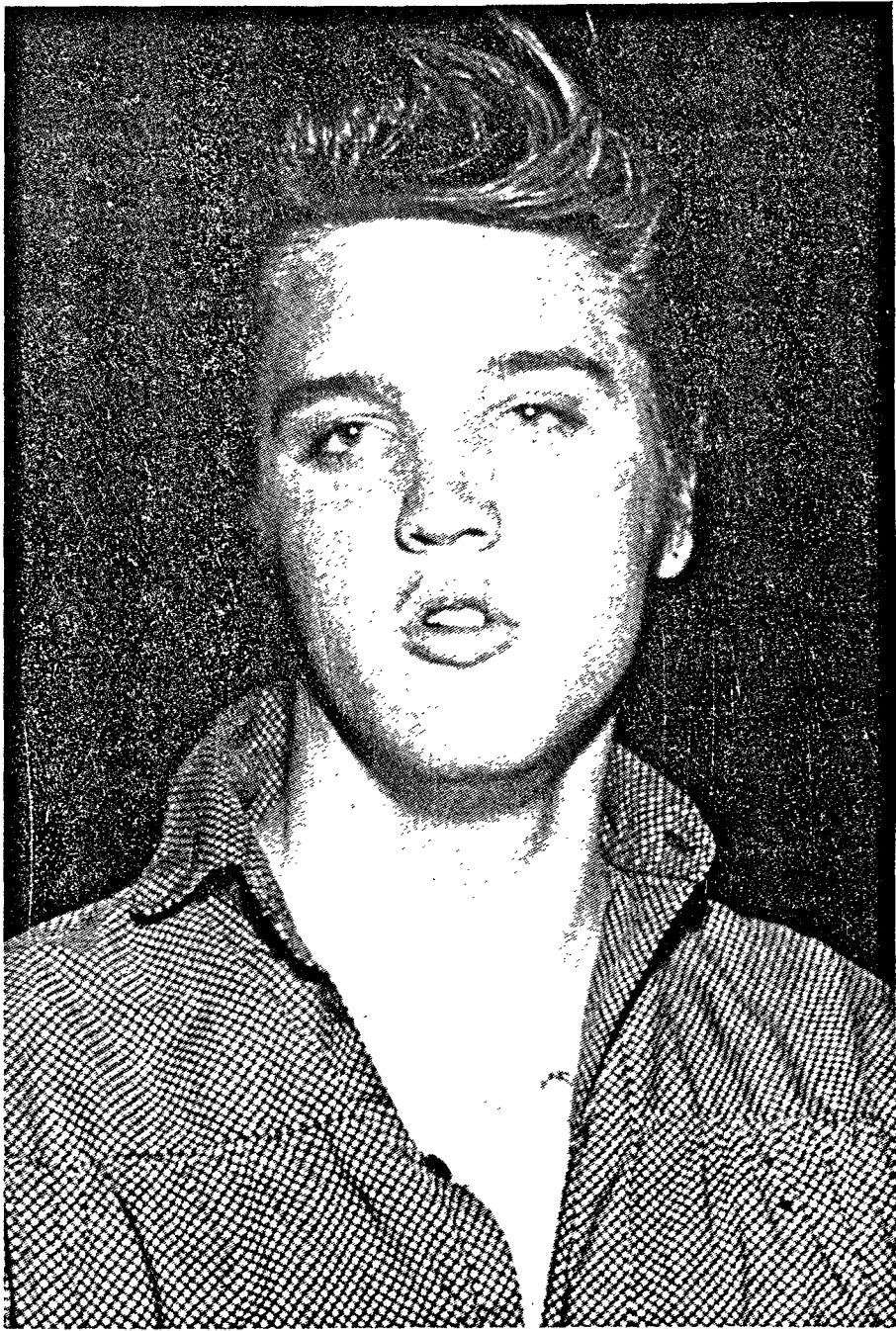
From this brief biography it is easy to see

how Elvis came to be an American icon. Bloated, sentimental, politically dormant, he epitomised what middle-America was all about. He was also testimony to the American dream manifesto that anyone from anywhere can make money for nobodies from travelling medicine shows. Such thoughts have kept people going through-out the Bush administration.

Today Elvis lives on as a stamp in the US Mail. No one can say his life was in vain. He is licked daily like a lollipop and plucked on to pretty packages. The neatness of that would have pleased the Colonel. Probably Elvis too.

a valentino for poor whites

Tom Wolfe, the author of *The Electric Kool-Aid Acid Test*, *The Pump House Gang*, *Radical Chic & Mau-Mauing the Flak Catchers*, *The Kandy-Kolored Tangerine-Flake Streamline Baby* and *The Right Stuff*, wrote this about Elvis in *In Our Time* (Picador, 1980):

A producer for Columbia Records once explained the Elvis phenomenon to me as follows: "We had always known that R & B (Rhythm and blues) had great potential, but it was what was known as race music. All the performers were Negroes, and all the audience were Negroes. We were waiting for a white Negro, so to speak, a white performer who knew how to use that sound. Presley was the man."

But just how much *more* Presley represented didn't become clear until his death in 1977, which touched off an emotional blowout that rivaled those that followed the deaths of Franklin Roosevelt and Martin Luther King, Jr. Presley was the man who had at last pulled the black tie and Fred Astaire dancing pumps off popular music for whites. The fox trot's pretensions to fanlight-ballroom elegance disappeared under the Thom McAn bluchers. Presley had become a Valentino for poor whites. A genuine Tupelo boy raised on drop biscuits, loose sausage, Nabs & Coke, had entered Show Business heaven. The lubberly Shellube Pit down-home bubbas Presley insisted on keeping in his entourage were the despair of impresarios and hotel managers, but Presley's po' white legions loved him for it right up to the edematous end.

elvis in witbank

What if Elvis had been born in Modderfontein, Transvaal, and not Memphis, Tennessee. What if he hadn't died young-ish - a legend beyond his time? What if he had been born a Du Pisanie? KATHY BERMAN spoke to Elvis Du Pisanie's creator, **Paul Slabolepszy**, and director of the show, **Lara Foot**

IT'S late, late, late night outside the Carlton Cinema, Witbank.

Standing there, stoksielalleen, and crooning to himself in the moonlight is South Africa's own Elvis: Elvis du Pisanie.

He's just driven 300 km in the middle of the night to get here. He left the pipe from the broken creepy crawly machine in the garage where he planned to gas himself, and just headed out down memory lane instead, suicide note in hand.

"Love me tender," warbles Paul Slab/Elvis du Pisanie. And his eyes mist up as he throws himself into legend-land.

"You know, there are more people," he notes with the precise articulation and earnest intent of a man possessed, "who claim to have seen Elvis since he died than when he was alive.

"Take the guy on the Moss Gas Oil Rig, and the waitress at the Wagonwheels Motel..."

Yes, the King lives on. In Memphis, in Middelburg, in Boston, in Blikkiesdorp. Today.

And Paul Slab's Return of Elvis Du Pisanie is just one more visitation.

Unlike Elvis the King, who lives in perpetuity across the airwaves, news stands and television screens of the world and whose resting place, Graceland, Memphis Tennessee, is today a veritable shrine, our Du Pisanie is an Every(whiteSouthAfrican)man.

Du Pisanie's auditorium is an abandoned lot on Union Crescent across the way from the old palace of dreams - now a tatty totalisator - the Carlton Bioscope. His end comes courtesy Avbob - at special rates, the best he can afford.

ELVIS DU PISANIE is as much about immortalised demi-gods - whose spirits live forever, and who, because they died young, have maintained pristine legends which remained

untarnished by the faltering fallibility of age - as it is about those left behind to sukkel through life and crumble into stumbling, burping and farting demise. These are the fabric of society, who fame passes by.

"It's like a mirror", explains playwright and performer Slabolepszy.

"It's about people's heads, what's inside them and the dreams and stuff... Elvis goes deeper and deeper inside the psyche."

And it's a tough ride - in Slab-stick style.

"I'm very interested in heads breaking up; deconstructing pain; burying tragedies away.

"Having lost a kid has done this to me. I've done a lot of counselling with people who are actually broken, whose souls are broken, and they allow themselves to be broken by tragedies that have happened - so they can't live their lives because they are so busy living the pain. Elvis is that kind of

story."

Eina. Very.

"I'm trying to exorcise the pain. It's not denying the past, saying it doesn't happen, but dealing with it, confronting it, seeing it for what it is and actually moving on."

"IS YOUR heart filled with pain?"

"Shall I come back again?"

Elvis Du Pisanie, the lone-some ranger, is on a roll - at once utterly recognisable, utterly ridiculous, utterly absurd. As Slab's small-town hero begins to re-collect magical moments in his miserable Modderfontien upbringing, the pathos seeps through the cracks in his unemployed facade.

There's a string of vignettes: The matinee heroes: Dick Tracy and the Kow-pow brigade; Lydia Swanepoel, the girl-next-door, who first set our man's pelvis p-p-p-umping. There's Uncle Albert and the long-drop; and the day the rains came down. Yep, the good

old days when cars sounded like cars and not Chinese Take-aways. It's big-time, small-town texture stuff.

Of young award-winning director and partner, Lara Foot ("a soulmate who sounded to me like a fourteen year old boy the first time we spoke on the phone"), and Slab's battle to make his hero live, Paul admits: "We fought like mad with this thing. We cut six stories. Lara kept saying: 'Let's cut!'"

Foot's ruthless. And Slab loves it.

"We nearly put it in a dressing room of some agricultural show where Elvis was putting on his costume in the mirror re-examining his life. But that would have been a very Paul Slab kind of thing, you know - the costume; with the set and the whole toot... like I normally do in my plays. What you see in front of you is what is happening - like *Saturday Night at the Palace* which was this two hours one night, and everything exploded on you."

AND THEN THERE was the midnight brain-wave about a guy in a garage with a creepy crawly pipe around his neck: "I was in desperate straits when I phoned Lara and she said: 'Paul, I thought we'd decided on a dressing room?'"

"Ja, but Lara, fuck off. He's not a guy who would do Elvis now. He's a businessman. Then Lara had this flash about doing it at a graveside."

And that took care of what Lara calls the fourth wall - the break with real time and character - the leap back into memory; the conversing with characters long past.

"When we started, he wasn't Elvis du Pisanie. His friend was. He was waiting for Elvis; waiting for his friend. They had agreed to meet thirty years from now. Suicide was part of the plan."

Heavy stuff this. But then it's a "focus of the time".

"Previously," explains Foot, "we saw theatre where the Afrikaner nation was the monster. Now it's turned and we're seeing the result of it - what effect it has on the average guy."

"We are seeing the effect of the economic situation on direct lives. You can go on about Codesa, change, etc., but the fact is people don't have money to pay the rent. Firms are going under, people are losing jobs. And how are normal guys, like Elvis supposed to cope with all the social pressures placed on them?"

"How are they coping? They are having heart attacks, shooting their families...taking their own lives."

Like Elvis. Presley and Du Pisanie. It's just that Du Pisanie is saved - by his hero in the sky.

One night with you...is all I ask.

"The most important thing," notes Slab, "is the sense of survival and hope. *Saturday Night at the Palace* and *Making Like America* were nihilistic pieces (of necessity) - blasting things to smithereens. But right now, we need to have hope."

Lots of it.

"Guys survive in the jungle. Life goes on."

So too with Elvis: "He hears himself and goes on with the future, on with his life."

Only superstars cop it too soon. But then they still live on in perpetuity.

But for all of the rest of us odd-bod aging averagess out there: aluta continua. To the end of the Avbob line.

SENTIMENTAL JOURNEY

Paul Slab's latest show, *The Return of Elvis du Pisanie*, gained cult status in Bloemfontein. Johannesburg's CHARL BLIGNAUT went to find out what the hype was all about

FANS OF Elvis Presley's grinding groin hype and/or Paul Slabolepszy's down to earth, colloquial South African style will have to get down to the Rosebank Theatre (opposite the Mall on top of the Tivoli Restaurant) to see him in his new one man show. This is vintage Slabolepszy with a newer sentiment, providing an evening of good entertainment in a piece that was quite understandably a hit on the Grahamstown fringe.

The play opens with a *dronkverdriet* and near-suicidal Elvis du Pisanie under a streetlight on Union Crescent in Witbank, a significant spot from his teenage days - years of hanging out as an Elvis clone, talking hip and dealing with working class existence. It was there that Elvis Presley became a permanent part of his destiny. Slabolepszy proceeds to take a sentimental and often humorous journey down the alleys and sites of Du Pisanie's life, flashing through an endless stream of characters and bringing the story back to the present.

The text is easy and emotive, at times even touching, as Slabolepszy seems to move onto a more personal plane. There's a feeling of serious soul-searching here, resulting in a new edge to the mentality of his character. This is some of the finer writing Slabolepszy's done in years and is refreshing in its complete lack of pretention and allusion to deep, significant metaphors. The Elvis metaphor is a sussed part of the character and when it moves higher, blurs into a kind of drunkenly mystic comment on the traps of nostalgia and mundane existence.

Obviously a danger of over-sentimentalism prevails in this kind of piece, which director Lara Foot has, for the most part, kept in check. Her direction is neat and bold and deserves recognition. Slabolepszy gives a magic performance, the best I've seen from him. He switches voice, character and time with startling ease and it's always good to see an actor so involved that he emerges from the piece sweating.

It's understandable that some people will feel cheated by the abrupt ending, but where else do you go? The piece is drenched in nostalgia and Foot's finely executed technical punch at the end seems a good enough punctuation, suggesting any one of a number of meanings - or none at all. We are, after all, dealing more with the past than with the present here.

Although at times too frenetic and intense, by the end, *The Return of Elvis du Pisanie* succeeds in drawing its audience. But go, sit back, tap your foot and enjoy.

SOF'TOWN JAZZ CLUB

Hugh Masekela and the management of Sof'town will be cancelling the Wednesday and Thursday shows in consideration of the mass action campaign. However, by public demand two shows will be scheduled for Friday, August 7 and Saturday August 8. The first show is from 8.30 till 11.00 and the second from 11.00 till 2.00. The Sunday show will be from 8.30 till late. R20 cover charge.

Please call early for reservations. Tel. 333-4822

MARKET THEATRE

832-1641

JOHN KANI, SEAN TAYLOR IN
ATHOL FUGARD'S
"SUPREME FUGARD FROM
SUPERB KANI & TAYLOR ... VERGE
ON MASTERPIECES" GM STAR

PLAYLAND

MON-FRI 8.00PM

SAT 6.00PM & 9.00PM

LAAGER THEATRE

832 1641

ALL THE RAGE

BY JANINE DENISON

DIRECTED BY SANDRA PRINSLOO

A PLAY ABOUT "SURVIVAL OF THE THINNEST"

STARRING ANDRÉ ODENDAAL,
JANINE DENISON, VAL DONALD-
BELL, IRENE STEPHANOU,
MARIUS MEYER.

23 JULY - 29 AUGUST

MON-FRI 8.00PM

SAT 6.00PM & 9.15PM

UPSTAIRS THEATRE

832-1641

DEATH AND THE MAIDEN

DIRECTED BY BARNEY SIMON

STARRING TERRY NORTON,

RAMOLAO MAKHENE,

ROBERT WHITEHEAD

"VENGEANCE...

RECONCILIATION...FORGIVENESS..

A GREAT POLITICAL THRILLER"

MON-FRI 8.15PM

SAT 6.15PM & 9.15PM

KIPPIES

28 JULY 9 AUGUST

THE BROTHERS

(WEEKDAYS) R10.00

MARKET GALLERIES

9 AUGUST - 4 SEPTEMBER

ERIKA HIBBERT

ENCAUSTIC, ON CANVAS AND

CHARCOAL DRAWINGS.

MALOMBO

(WEEKENDS) R12.00

FLEA MARKET

Spend your Saturdays at the original Johannesburg Flea Market where you can enjoy live entertainment while you bargain hunt in our unusual selection of stores.

Sean Taylor... "Ek's nie 'n New Age-man nie." (Foto: SALLY SHORKEND)

DIE VERHOOG MAAK MY VRY

Sean Taylor sê die rave is verby. Dit neem deesdae te lank om te herstel na die party. Nou is hy 'n pa en nie meer kwaad nie, maar hy hou homself die reg voor om 'n slightly pissed off middle aged man te wees. PEARLIE JOUBERT gesels met die akteur wat siniese teatergangers in Athol Fugard se *Playland* laat tjank

Jy's mos familie van Frederik van Zyl Slabbert? Waar het jy grootgeword en so aan?

My ma was getroud met Van Zyl se pa. Toe skei hulle. As legend would have it, het my pa en ma mekaar in Fort Napier ontmoet waar altwee gaan uitdroog het van die alkohol. Ek is glo daar gemaak... haai, dit gaan almal laat huil man. Die gevoel wat ek kry, soos ek ouer word, is dat hulle nou nie juis bly was oor my in die ronde nie. Hulle's altwee nou dood. Ek't ge-intervere met hulle daaglikse patroon - wat was om soveel alkohol moontlik te drink. Ek was so vyf-, sestien toe hulle dood is, albei weens alkohol-verwante siektes. Toe gaan woon ek by Van en hy word my voog. My pa het drie seuns uit 'n vorige huwelik gehad. My ma, uit 'n vorige huwelik, het vir Van en sy tweelingsuster gehad en ek is die latere produk.

Is jy soos jou ouers? Ek praat nie nou van die drank nie, maar oor jou ding om 'n akteur te word?

Ek weet nie. My ouer broer herinner my baie aan my pa. Ek's nie seker nie. Hul dood was een van die beste dinge wat met my kon gebeur... Hulle was baie ongelukkige mense en het my terselfdertyd baie ongelukkig gemaak. By my broer het ek skielik mense ontmoet wat ander boeke as Zane Gray lees, iets anders luister as die Stones en Black Sabbath.

Wat wou jy met jou lewe doen toe jy jonk was?

Ek't geen clue nie. My eerste girlfriend - ek was op kosskool in Kimberley - sê ek't altyd vir haar gesê ek wil 'n akteur word. Ek kan dit nie onthou nie.

Het jy op skool in toneelstukke gespeel?

Ja, en dit baie geniet. Ek het nog altyd 'n gevoel van vryheid met toneelspeel ervaar. 'n Enorme vryheid. 'n Soort release, 'n katarsis, goeie terapie. Miskien act mens vir terapie, daarom het ek nie 'n sielkundige nodig nie. Ek's lief vir my werk. Ek geniet dit en dis great om betaal te word vir iets wat wonderlik is om te doen en om redelik suksesvol daarin te wees ook. Dis 'n bonus.

Wat is jou fantasie?

Om dood te gaan terwyl ek King Lear speel... 74 jaar oud en op die verhoog en dan just kap over in mid sentence. My ander fantasy is natuurlik om op 55 af te tree en die senior circuit gholf-toernooi te speel.

Sukkel jy om werk te kry?

Ek was nog net werkloos vir drie maande in my twaalf jaar in die besigheid. Dit het my uitgefreak. Skyf het toe gelukkig dié droogte gebreek. Baie van my vriende sukkel. Ek's net lucky, jy weet. Die regte plek op die regte tyd. Fugard het twee en 'n half jaar gelede gesê hy't 'n afspraak met my in sy kop - en dit was Playland. Maar my grootste inkomste is uit radio-stemwerk. Gina [sy vrou] is ook lucky. Sy kry gereeld werk. So nou gaan dit goed, maar acting is fickle. Móre, oormóre gaan dit weer sleg.

Jy en Gina het in 1990 getrou. Het dit jou lewe verander?

Sy was pregnant. Dit het my lewe verander. Ons het dit soort van só beplan. Ek't geweet ek wil 'n gesin saam met dié vrou begin. Sy's 'n wonderlike ma.

En jy 'n wonderlike pa?

Ek's nie 'n New Age-man nie. Ek't al geprobeer. Ek verander nappies en so, maar New Age-men gaan verder... en ek't lieflik gedop.

So hoe is jy? MCP?

Ek's meer selfsugtig as die New Age-man, dink ek. Gina neem die meeste van die verantwoordelikheid op haar. Ek pull my weight, maar beslis nie genoeg nie. Ek's te oud, man. Nog van daai ou-does-generasie-mans. Ek werk in die aand en staan laat soggens op. Daar's tye - veral daar by die dertiende putjie - dat ek skuldig oor Rose [hul baba] voel. Ek weet nie lekker wat New Age-men moet doen nie, maar daar's al daai goed in die tydskrifte oor wat ons veronderstel is om te doen... Ek kan nie.

Was jy die bad as jy klaar gebad het?

Nee. Ek stort.

Omdat jy nie die bad wil was nie?

Ek het 'n sigaret nodig.

Het jy klaargemaak met skool in Kimberley?

Nee, ek's geskors in matriek.

Wat! Hoekom?

Ek het weggehardloop saam met my girlfriend. Dit was 'n Rooms-Katolieke skool - expected fornication. Dit was te erg vir hulle dat ek, 'n sestien-, sewentienjarige outjie, vuil goed met meisies aangevang het.

Het jy?

Ja, jeezuz! Dis tog net normaal. Jy weet die juices are pumping en so aan.

Waarmatou wou julle hardloop?

Ek weet nie. Net weg. Daal plek het my versmoor, maar ek dink dit was my girlfriend se voorstel. Toe sê ek maar ja en hardloop weg met 'n pak plate, jellietots en R1 in my sak. Toe skors hulle my en ek skryf matriek in Durban - in daai skool kon mens rook en lang hare hê. Toe dop ek en my ma gaan dood en ekkom skool toe in Johannesburg...

Was jy cool?

Ek't voorgegee ek is baie cool. Maar ek poep as ek bangraak, en dis nie baie cool nie. Ek was wel in die eerste rugby- én krieketspan. Een van die ous, jy weet.

Ná skool?

Toe gaan ek terug na my girlfriend in Kimberley en werk vir die SA Perm - 'n discrepancy clerk. Dit was vreeslik.

Wat doen 'n discrepancy clerk?

Jy vat al die dag se ontrekkings-strokies, dit is gespikie, en check die balans. En as dit nie ooreenstem nie, is dit soos die hemel. Ja, ja, ja... daar's iets vir my om te doen. Ek't net drie maande daar gehou en gaan werk toe as 'n diamant-sorteerder by De Børs.

Het jy ooit daaraan gedink om diamante te steel?

Ja natuurlik, maar die veiligheidsmaatreëls was te streng. Ek't dit vir 18 maande lank gedoen.

Wat het toe in jou kop aangegaan oor jou lewe? Wat wou jy doen?

Ek het die army probeer vermy. Maar niks glamorous soos gewetensbesware nie. Fokkit, ek't net nie van die idee gehou om soontoe te gaan en verpes te word nie. Maar toe daag die Militêre Polisie by my broer se huis op om my te arresteer. 'n Tyd later spoor hulle my toe op en ek't toe presies 'n week voordat ek moes aanmeld. Toe verval ek. Van 'n redelike normale mens na 'n absolute crazed loon.

Wat het jy gedoen?

Ek't vir eerste én laaste maal in my lewe 'n vrou geslaan - die aand voor ek moes waal. Dit was aaklig. Twee dae later is ek in Tempe. Drie maande later was ek in Angola.

Jy het nie van die army gehou nie? Van die splere en guns en aksie en male bonding nie?

Dit was nie lekker nie. Ek was in armoured cars, pantser - met so 'n helse 90 mm falliese kanon. Alle penis-envy is deur dié ding vernietig. Klaar met die army, het ek klere verkoop en gedink aan universiteit toe gaan om drama te gaan swot. Toe's ek UCT toe, Capab...

Wat was jou eerste groot toneelstuk?

Berkoff se *East* wat ons by die Grahamstad-fees gedoen het. Dit was in my tweede jaar - toe het ek werklik opgewonde geraak oor teater en was deel van die Troupe Theatre Company. Ons het baie goeie reaksie gekry. Toe trou ek in my laaste jaar.

Was jy betrokke in politiek. Jy't mos jou broek afgetrek en jou dinges rondgeswaal by 'n Jodac-vergadering...

Ek was nooit betrokke by Nusas of so nie. Studente-politiek het my verveel. Soos daal boring, humorloses by die Jodac-meeting ook. Dit was instinkief om my broek af te trek.

Is jy steeds angry?

Die terrible child? Nee. Ek's mos nou groot. Kan ek nie maar net die slightly pissed off middle-aged man wees nie?

Jy't in jou finale jaar getrou?

Ek wou 'n ma hê. Ek was 24 jaar oud en het getrou met 'n vrou agt jaar ouer as ek. Dit moes verskriklik vir haar wees. Daar was die kind - dis nou ek - en sy't nie geweet of sy my moet aanneem of seks met my moes hê nie... en op die ou end het ons nie een van die twee gedoen nie. Toe's dit ook verby. In '83, '84 het ek Johannesburg toe gekom om te bly. Om 'n loopbaan te begin. Kaapstad was mooi, maar nou is dit ongelooflik dof. In die sewentigs het alles in Kaapstad gebeur in terme van die teater. Nou's dit dof en dood en as 'n mens 200 mense in 'n teater van 600 sitplekke kan kry, is dit baie. En dan wys *Fairyland* by die Dock Rd-teater... lêkka my klong... en ek dink: Nee, jeezuz, niks nuuts en opwindends gaan hier aan nie en die enigste rede hoekom Dawid Kramer nog *Fairyland* opvoer, is omdat dit geld

maak. Teater kan nie net oor 'n bankbalans gaan nie. Daar moet opwinding en nuwe goed en energie ook wees. Dit moet skeppend ook wees.

Verkies jy teater bo film?

Beslis. Dit is 'n onmiddellike medium - films behoort aan die regisseur en jy't geen beheer daaroor nie. Finansiële gesproke is films beter, maar ek verkies teater.

Kry jy nog stage fright?

Ek's gelukkig byslende. Van die derde ry af, sien ek niks, maar ek's steeds bang voor ek opgaan. Ek, god help me, sal nooit blasé raak nie. Ek moet 'n uur voor die tyd daar wees. Spesifiek

met iets soos *Playland* - 'n mens kan nie net daardeur gly nie. Dit is emosioneel en daar moet gefokus word. Daar is ook nie iets soos dancing girls wat die aan'tag kan aftrek nie. Dis net jy en die ander ou en jy moet dáár wees. Openingsaande hiper-venteleer ek... dán poep ek ou pel, en gaap.

Wat dink jy voor jy op die verhoog gaan? Waarvoor is jy bang?

Dat die gehoor my gaan bust, dat hulle my gaan sien vir die fraud wat ek is. Ek weet nie.

Is jy 'n fraud?

Dis 'n vrees vir nie suksesvol wees nie, vir faal. Alle akteurs wil suksesvol wees, wil hê mense moet van hul werk hou.

Jy't een aand na 'n vertoning met 'n klomp kinders met sterre in hul oë gepraat. Hou jy van daal bewondering?

Dis lekker as mense vir jou sê hulle het gehou van jou optrede. Dis baie lekker. Daai ghagha-kyk is goed vir die ego. Maar daardie kinders is jonk en beïnvloedbaar. 'n Mens kan hulle nie net afmaak nie, jy moet hulle ernstig opneem en luister omdat dit belangrik vir hulle is.

Is jy 'n gemene mens?

Daar is beslis 'n gemene streep in my, maar soms is ek gemeen sonder om daaraan te dink. 'n Paar whisky's na 'n vertoning, en ek kan baie gemeen raak. Maar ek baklei nie. Ek't laas iemand gemoer in die weermag. Imagine: In die moeilikheid vir dirty fighting in die weermag?! Ek raak nie regtig meer dronk en aggressief nie. Ek't kalm geraak - dis wat pa-wees aan jou doen. Ek kan nie meer rave en party soos voorheen nie. Dit vat deesdae te lank vir my om te herstel.

Wat lees jy?

Op die oomblik lees ek *Scramble For Africa*. Ek hou van geskiedkundige boeke - om te sien hoe ouens dit lank terug gedoen het. My gunsteling die afgelope tyd was *Perfume* en *The History of the World In 10 and a half Chapters*.

Fleeks?

Horror-movies. Oo, ek's mal daaroor. Daal low-budget shock horror-movies. Ek dink ons moet dit in Suid-Afrika begin maak. Ek wil een maak oor Yeoville en mense se kele wat afgesny word deur 'n prostituut. Maar ek kyk alle fleeks. Ek hou nie van Rambo en Ninja-fleeks nie.

Hoekom het jy dit nie oorseë gaan probeer "maak" nie?

As ek jonger was... Maar ek is nie gemotiveer genoeg nie. As ek nou 'n aanbod kry, vat ek dit. Maar ek's gelukkig hier. Getroud met 'n familie. As dit gebeur, sal dit wees deur iets soos *Playland* en dan sal ek die geleentheid aangryp.

Jy was in Angola. In watter mate is *Playland* 'n herinnering aan jou eie ervaringe?

Daar is flashes. Ek praat nie graag daaroor nie... Ek weet nie hoekom ek só huiwerig is om daaroor te praat nie. Ek is nie mal oor oorlog-stories nie.

Dink jy dis makliker vir jou, slende jy self in Angola was, om jouself met die karakter van Gideon le Roux in *Playland* te vereenselwig?

Ja. Ek hoor Athol Fugard rig nou twee Amerikaners af vir dieselfde rolle. Ek weet nie wát hulle verwysingsraamwerk kan wees nie. Die toneelstuk en karakters is só Suid-Afrikaans.

Is jou rol in *Playland* moeilik?

In 'n mate, ja. Ek moet elke aand huil en ineenstort, terwyl die meeste mense dit nie een keer in 'n leeftyd doen nie.

Huil jy regtig?

Ek probeer. Ek probeer om sover moontlik emosioneel eerlik te wees, maar ek kan nie altyd nie. Somtyds gebeur dit net nie. As dit gebeur, is dit soos 'n katarsis. Dis amper soos 'n out of body-ervaring. Dit maak my nogal bang, omdat jy jouself konfronteer... Jouself verwyder. En daar's daal ander ding en dit gaan deur al die emosies. 'n Mens tref, onwetend, ooreenkomste met jou eie lewe - nou nie die hond wat doodgerig is nie, maar subliminale dinge, soos om op reis te wees - 90 persent van jou huil en freak uit, en die ander 10 persent onthou die woorde wat op die emosie moet volg. Dis amper skisofrenies.

HIV-positief in Afrika

In dié week se Geselsrubriek vertel WINGSTONE ZULU van sy lewemet HIV in Lusaka, Zambië

IN Februarie 1991 het ek op die Zambiese televisie verskyn as die eerste persoon in die land wat openlik sy HIV-status verklaar het. Ses dae later het albei die nasionale dagkoerante my storie gepubliseer.

Die reaksie van 'n groot groep mense was, om dit lig te stel, ontmoedigend. Die mense het gepraat: Ek was dom; ek was op soek na publisiteit; ek was daarop uit om geld te maak. My vriende het minder geword en my familie het my versoek om die huis te verlaat om hulle die skande te spaar om saam met 'n HIV-besmette persoon te woon.

Wat ek nie kon begryp nie, en steeds nie kan begryp nie, is die feit dat almal teleurgesteld was in my - nie omdat ek met die HIV-virus besmet geraak het nie, maar omdat ek dit openlik aangekondig het.

Dit het hulle onder die belt getref en amper van my openbare vyand nommer een gemaak.

Maar my wrok is teen Aids. In die tyd dat ek die uitslag van my HIV-toets ontvang het, dit was in September 1990, was my twee ouer broers albei in die hospitaal weens Aids. Week na week het ek gesien hoe die siekte hulle verteer; in Desember, skaars 'n week uitmekaar, is albei dood.

Ek het my familie se lyding gesien en gewee ek was die volgende "attraksie" in die reeks van werklik tragiese lewensdrama's. Dit was genoeg rede vir my om iets daaraan te begin doen. Ek wou die siekte beveg op die doeltreffendste manier moontlik. Om my toestand openbaar te maak was een manier, en die wete dat ek Aids beveg het, het alle ander oorwegings oortref.

NIKS, NIE LIGHARTIGE gesprekke, diskriminasie, menseregte-oortredings of enigiets anders sal my kan verhoed om my broers se dood en die derduisende ander op die planeet s'n te wreek nie. Mense wat met die HIV-virus of Aids leef, is strategies goed geplaas om die verspreiding van die siekte te beveg, veral as hulle dit openlik en op georganiseerde wyse doen.

Maar dit was nie maklik in Afrika nie. In 'n kontinent waar ongeletterdheid steeds wyd voorkom as gevolg van 'n gebrek aan formele opvoeding, bied die besluit om jou HIV-status openbaar te maak groot probleme. Geïndustrialiseerde lande het reusagtige, indrukwekkende opvoedingsprogramme

geloofs en so te sê almal weet hoe HIV nie oorgedra word nie. In Zambië egter is daar steeds mense wat nie 'n sluk van 'n bottel Coke sal vat wat in my hande was nie - selfs al is die prop nog op.

In die Westerse wêreld het Aids eers 'n reeds gemarginaliseerde dog gepolitiseerde deel van die gemeenskap getref. Homoseksuele mense moes die eerste sarsie stigmatisering, die gevolg van onkunde oor HIV-infeksie, verduur. Maar as gevolg van hul ervaring in die bekamping van die vloek van diskriminasie, was dit vir hulle moontlik om doeltreffende HIV/Aids-voorkomings- en ondersteuningsgroepe te vorm. In Zambië het daar nie so 'n groep bestaan nie: jy het jou HIV-status op eie risiko openbaar gemaak en daar was geen manier om die gevolg van jou stap te voorspel nie.

'n Positiewe HIV-uitslag wat bekend word aan slegs 'n paar mense kan maklik die einde van 'n huwelik beteken, of die moontlikheid van 'n huwelik uitskakel vir diegene wat enkel en besmet is. In 'n samelewing wat die huwelik so hoog aanslaan, is dit geen wonder nie dat so min mense hul HIV-status selfs aan hul huweliksmaats bekend maak.

Afrika se taak vorentoe is om die siekte te destigmatiseer en van 'n menslike gesig te voorsien terwyl dit beveg word. Mense met HIV is lewensbelangrik in dié stryd. Slegs wanneer meer van ons uitkom en ons ervarings deel, sal die stryd teen Aids werklik kan begin.

(Dié artikel het verskyn in WorldAIDS, Nommer 22, Julie 1992 - 'n Panos Institute-publikasie)

Die Danie Gerber-vonk is terug

sê TIM SANDHAM in dié week se Sportrubriek

DIE oplewing in Danie Gerber se spel die afgelope seisoen is niks minder as merkwaardig nie. Suid-Afrika se voorste driedrukker in toetsrugby het sedert sy skielike vertrek vanuit die OP twee flou seisoene beleef. Dit het gelyk of hy oor die muur was. Die vonk en balvernuf wat hom vroeër so aanskoulik én gevrees gemaak het, het ontbreek.

Die manier wat hy ontwikkel het om kontak ten alle koste te vermy, het menige van sy vorige ondersteuners laat terugdeins van teleurstelling. Soos Johnny du Plooy kan getuig: dié soort taktiek bevorder nie 'n man se reputasie nie. 'n Man wat sy oë toekny as hy die verdediging tegemoet gaan, klop nie met die vreesloosheid wat 'n mens van top-spelers verwag nie. Verlede seisoen se reeks beserings het verdere bewys gelewer dat Gerber nie meer opgewasse is vir die eise wat Curriebeker-rugby stel nie.

Sy herlewing vanjaar lees soos 'n draaiboek vir 'n Sylvester Stallone-rolprent. Onthou, dit was elf jaar gelede dat hy opspraak gemaak het in Nieu-Seeland - twee keer so lank as wat agterspelers normaalweg hulself in die boonste vlakke van dié sportsoort kan handhaaf.

Toe die WP hom op vleuel aangewend het, het dit na 'n wanhopige eksperiment gelyk, maar dit was juis hiër waar die opbloeier weer begin het. Dit is nie toevallig nie. Gerber het ietwat spoed verloor en in besonder versnelling vanaf die wegspring. Op senter

is dit gewoonlik die teken dat 'n speler se loopbaan einde se kant toe staan. Op vleuel kry Gerber kans om op spoed te kom en om wyd van sy teenstanders te beweeg. Hy het ook sy vrees vir kontak afgeskud. Die manier waarop hy laasweek, onder andere, vir Gerbrand Grobler uit die pad gestamp het op pad na sy twee drieë, is genoeg bewys daarvan.

Gerber se kwesbare punt op senter-sy onwilligheid om op verdediging die baldraers tegemoet te gaan - is minder van 'n leemte op vleuel. So ook kom sy skitterende kruisverdediging en vermoë om 'n teenstander reg van voor te stuit tot volle reg op vleuel.

Tog het die nasionale keurders met hulle optrede te kenne gegee dat hulle Gerber glad nie oorweeg nie. Hy's nie in die oefengroep ingesluit nie en met Fuls en Fourie in die Junior Springbokspan lyk dit of Brendan Venter en Pieter Muller die keuse op senter gaan wees.

Daar is egter nog nie sekerheid oor die posities van vleuel en heelagter nie. Watson is in die Natal/All Black-wedstryd soos 'n klein seuntjie deur Tuigamala weggevee en het kwesbaar gelyk elke keer as hy moes terugval vir die hoë skoppe. Reece-Edwards het dit wat hy moes doen met selfvertroue, maar min briljantheid, gedoen. Hy't sekerlik sy kans op Springbokkleure verstewig.

'n Ander oplossing is om Gerber op vleuel te gebruik en James Small na heelagter te skuif. Small is nie sonder swakplekke nie, maar hy het die vermoë om die skynbaar onmoontlike opsie te kies en iets skitterend daarvan te maak. In die geselskap van Naas Botha en Gerber, en in die Groen en Goud, kan hy vir vuurwerke sorg. Hy is 'n speler wat bestem is vir groot dinge.

DIE BARON DE COUBERTIN sou in sy graf omgedraai het as hy die berigte moes lees wat deur Suid-Afrikaners oor die Suid-Afrikaanse Olimpiese Span geskryf is. Die Vader van die moderne Olimpiese Spele wou deelname bevorder, en dat die mens hom verheug in

die triomf van die menslike liggaam. Dit is reeds 'n prestasie en nie te versmaai nie om aan die kwalifiserende standaarde te voldoen en gemeet te word teen die res van die wêreld. Die aard van kompetisie is ook so dat iemand moet verloor. As jy nie deelneem nie, wel, dan kan jy ook nie verloor nie.

Om Suid-Afrika te vergelyk met Australië sover dit medaljes betref, is sinloos. Sonder om die sportboikot eers in ag te neem, is die twee lande glad nie vergelykbaar nie. Australië het 'n homogene bevolking van ongeveer 25 miljoen mense wat 'n breë middelklas vorm. Suid-Afrika het 'n klein blanke elite en middelklas en 'n massiewe swart heterogene groep. Sonskyn en blou lug tel vir min. Dit is miskien meer sinryk om 'n vergelyking te tref met Egipte - 'n groter bevolking maar 'n soortgelyke piramidale sosio-ekonomiese samestelling.

Suid-Afrika het nog nooit die medaljes ingeoes soos wat Amerika of die Oos-Bloklende dit doen nie. So ook baie ander lande: die Skandinawiese lande, Argentinië, Brasilië, Frankryk en Indië vaar almal relatief swak. 'n Mens wonder ook hoe goed 'n lande soos Kanada en Brittanje sou gevaar het sonder die hulp van atlete vanuit voormalige kolonies. Te oordeel aan die spansamestellings kan oningeligtes nie kwalik geneem word as hulle onder die indruk verkeer dat dié twee Afrika-lande is nie.

Alles in ag geneem het ons span 'n goeie spele beleef. Die tydsberekening was ook goed vir TV-kyk en -kykers - die afgelope vier spele het nie regstreekse uitsendings begunstig nie. Met Atlanta '96 sal die meeste van ons aangewese wees op saamgestelde hoogtepunte, en dit is net nie dieselfde nie.

Maar nou is dit eers Sondag se marathon vir mans. Nie net die hoogtepunt en afsluiting van die 1992 spele nie, maar ook 'n skraal kans vir om nog 'n medalje vir Suid-Afrika te wen.

LEARNEDLY SAYING VENTILATOR - IVOR POWELL ON TOMMY MOTSWAI

Wallpaper for the new South Africa

Standard Bank Young Artist Tommy Motswai's "sunny hours" depict life without life, providing bland paper for the psychic walls of the suburban whiteys, muzak for their souls

FOR Motswai records only the sunny hours. His is a cheerful vision of life... gloom resides outside the framework of his art. Even that arena of our contemporary nightmare, the urban freeway, is for this artist a stage for politeness and friendliness... there's nothing but good behaviour."

Thus does former National Gallery director Raymund van Niekerk, introducing the artist's catalogue, characterise the work of this year's Standard Bank Young Artist, Tommy Motswai.

The description is apt, and though, as he continues, van Niekerk tries valiantly to reintroduce some note of adult awareness if not actually seriousness. He invokes "optimism" and gamely suggests that Motswai "would have us see only the best and preferably the positive things we own in a torn and desperate corner of the world". In the end though, the best he can do by way of final judgement is to utter vaguely on such sentimental vacuities as enhancing and celebrating life.

Rightly so. Though Motswai has been built up as a contemporary South African artist of major significance, though the accolade of the Standard Bank's Young Artist Award places him right at the top of the local heap, the evidence of this exhibition does little to support his apotheosis.

Let me stick my neck out here to say that, far from being an inspired naive, a social commentator of note, a chronicler of his milieu, Motswai strikes me as being little more than a designer of wallpaper for the new South Africa.

Well mannered wallpaper, the kind that will not clash with the mental furniture of your prejudices or with your historical unease.

IT'S NOT THAT I object to good behaviour in any categorical way. It's just that good behaviour as a concept is antithetical to honesty, spontaneity and depth of feeling - which as I understand them are precisely what good art is all about. More particularly it is the ascendancy of the learned and socially acceptable response over the individually experienced or felt.

A studied conformism is at least halfway the guiding principle at every level of Motswai's artmaking. His style is almost remarkably unremarkable. Studiously mechanical in execution, it is more or less generic in character and (though far more proficient) reminds one of nothing so much as the work of children of junior high school age who have learned to do musclemen and bikini girls; you keep looking for the lines of the exercise book to show through.

Considered as a style, it neither possesses the illusionistic possibilities of a more definitively naturalistic mode, nor the individually expressive possibilities of a more personalised manner.

It is stuck uncomfortably between the two and ends up being radically depersonalised, capable of rendering only the most generalised of appearances (however much Motswai's defenders might want to talk about his eye for detail and his skill with physiognomy or caricature).

With style as a vehicle for meaning thus backgrounded, art like Motswai's is heavily reliant on visual detail and anecdote for its impact. It works pretty much like a crude photograph, but, unlike a photograph, while it can show and tell, it has built-in insensitivities which ensure that it will seldom reveal; while it can stereotype it will fail to render the particular.

ON ONE HAND Motswai's work translates into a seductive kind of surface the anecdote of South African life. We have crowds of all hues filing into the race course, we have street scenes with faithfully copied business logos, we have rainy days in the townships, beauty contests in the townships, we have fat people and thin people, children and the elderly, and dogs and cars and flowers and occasionally even debris.

But even while Motswai gives us detail drawn from the life of our country, he fails to register its textures, its relationships, its peculiarities. Every face wears the same generic smile (or, though less frequently, the same generic expression of sadness) to the point where it ceases to have any meaning. The expressive register is about the same as that of a corporate receptionist's "Have a nice day".

Even the more successful of the pieces on the exhibition, for instance "The Winter Soup Party", fail to move beyond mere accumulations of detail. Basically a petit bourgeois domestic scene - a meal of soup is being served in the living room to visiting family group - the picture incorporates some faithful, even witty observation. Beside the rotund grey-suited father of the visiting family is his son, a miniature version of himself, down to the scaled down echo of the gesture he is making. Beside them are twin daughters, providing subtly variant mirror images of each other, and the mother, caught in an exaggerated gesture of delicacy with a piece of bread.

Contrasting with the Sunday best-ness of the visitors the hosts are relatively relaxed; the father is in track suit trousers and slippers, the mother is wearing the domes-

tic apron. But they are not therefore downmarket; the petit bourgeois fetishes of graduation photographs and certificates are proudly displayed among all the bric-a-brac and middle class symbology on the walls.

It's all cute enough and telling to an extent of the environment. But in the end, in the absence of something more, some judgement or commentary or evidence of consciousness moving on the material, so what? We are shown, we are told, but nothing of the artist (and therefore of the world) is revealed.

BUT AS I SAID, this is one of the more successful pieces on the exhibition. A milieu is at least documented, a kind of domesticity essayed. Motswai is capable of far worse when he gets deeper into the realms of anecdote. In *Speed Doesn't Pay*, for example, we are given the story in a picture of a family outing spoiled by a speed trap. The family looks sad, the cops look mean, but not so sad or so mean that the whole thing is going to add up to more than a minor irritation. And anyway, as given in the title, the law is the law and the law must take its course. One wonders why, if the artist had no stronger response to the event than what is shown and told, he bothered to go to all the trouble of depicting it in the first place.

An even more telling example is given in "Faces at New Year, Cape Town". Three beach youths are playing with a ball, three beach beauties walk by. The youth to whom the ball has been thrown loses concentration and it hits him on the head. Ha ha.

That is about all there is excepting two couples, one white and one black, also

walking along the beach; but they are all smiling in pretty much the same way and there doesn't seem to be that much going on there either, certainly nothing about race or about change in the new South Africa, nothing to register that the artist is living somewhere and experiencing some set of relations.

In fact if the piece were a bit more fluently drawn, it could come straight out of an Archie comic.

OF COURSE THERE are certain pieces which to a lesser or greater extent transcend this literalness. Motswai's depiction of his own wedding for instance is dominated by a dancing figure in gum boots and overalls, whose face, strongly mask like and atavistic. As a kind of presiding spirit, the figure (his face is echoed and varied in the background crowd) gives a kind of edge to the image which is damningly lacking in the oeuvre as a whole.

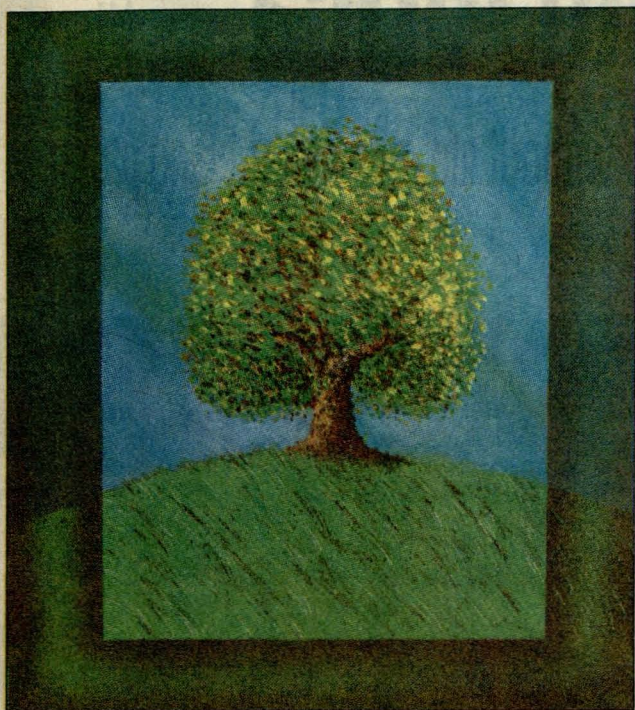
But if Motswai occasionally gets it right, he far more often gets it wrong, the work, especially in the street scenes, is far more often blandly and without variation, merely collective of anecdote. Learned art. Art with manners but without consciousness.

The point is - and it is made over and over again - that an art market which wants to see Motswai as being an artist of stature is saying more about itself than it is saying about the artist. It is confusing mere banality with the naive and primitive in art. There is no illumination of subject matter here, no epiphanies in the way that problems of form and content are solved.

Paper for the psychic walls of the suburban whiteys, muzak for their souls.

plant 'n boom

As jy volgende Vrydag, 14 Augustus, graag 'n boom ter viering/ondersteuning van Nasionale Boomplantdag wil plant, beter jy dié naweek reeds begin om die gat te grawe. Werkgewers is nie bekend daarvoor dat hulle dae afgee aan werkers wat bome wil plant nie.

Maak 'n gat van minstens een kubieke meter in die planeet. Meng die grond met 'n klomp kompos, 'n paar skopgrawe mis en 'n handvol beenmeel. Gooi dié mengsel terug in die gat en plant jou boom.

Op Nasionale Boomplantdag is 'n mens veronderstel om die Boom van die Jaar te plant, en vanjaar is dit die baie besonderse basboom, of kannabas, of speldekussingboom (*Dats cotinifolia*, Eng: Pompon). Die meeste kwekerie sal jou van 'n gesonde boompie, kraalmis en so aan kan voorsien.

Die basboom (tussen 3 en 7 meter, hoewel 12 meter soms bereik word) is semi-bladwisselend. Die blare is liggroen wanneer die boom jonk is, maar verdonker namate die boom ouer word.

Eintlik plant 'n mens dié boom vir sy blomme. Die individuele klein pienk tot pienk-pers welriekende blommetjies word in digte ronde koppe aan die einde van die takke gedra. Die boom is bekend vir sy lang bloeitydperk - laat-lente tot diep in die somer. Die droë blomme val nie af nie, en jou basboom kan ietwat slordig voorkom in die herfs.

(Terloops: *Dats* beteken "fakkel" - die bome bránd as hulle blom - en *cotinifolia* "met blare soos dié van *Rbus cotinus*, die Europese rookboom. Die *Dats cotinifolia* word sedert 1764 in Europa gekweek.)

Bo en behalwe 'n suburbiaanse welbehae wat dit by 'n mens wek, verskaf die blomme ook nektar en stuifmeel aan die bye. En 'n byboom is vanselfsprekend ook 'n voëlboom.

Die gladde bruin bas maak uitstekende tou en in die wildernis loop dié bome erg deur onder die stropende hande van toumakers. Die Voortrekkers het glo tannien uit die bome gekry om velle mee te looi.

Elke dag is veronderstel om Nasionale Boomplantdag te wees, maar tot dit gebeur, sal ons maar tevrede moet wees met 14 Augustus. - RYK HATTINGH

hamidans restaurant

at the market, bree street, newtown

SAFE PARKING AVAILABLE

FYN PROE NETTIE PIKEUR

GIN SAAM MET DIE KANON EN 'N HOENDER VAN VRIND HERMAN

ONS Pikeurs is nie eintlik cocktail-drinkers nie. Wanneer die kanon op Seinheuwel om twaalfuur op 'n Saterdag weerklink, skink ek graag 'n stywe gin met baie suurlemoen en sodawater, soos Raymund my geleer het, of maak 'n Bloody Mary met te veel Tabasco.

Maar MFK Fisher, die Amerikaanse kosskrywer wat onlangs oorlede is, kan darem 'n martini so aptytlik laat klink dat ek sommer dadelik een wil hê. 'n Martini is twee pimpeltjies jenerewer by 'n skoot droë vermoet, geskink in 'n martini-kelkie. Vergeet van olywe en so aan. Jy's nie James Bond nie. Geniet dit net so, en onthou dié ou, ou gesegde: One martini is not enough and two are far too many.

Ek het in New York martinis leer ken en op 'n slag drie van hulle in 'n ry in 'n chic donker bar gedrink. Dit was heerlik, ek het 'n anderhalfuur briljant gesels met my kroegmaat, en toe kon ek nie van die stoel opstaan nie, want die koue geel feit is dat één martini 'n dubbele dop jenerewer en 'n halwe dop vermoet bevat - fiery stuff. Na drie van die goed het jy 'n halwe bottel gin geskink.

As die son skyn bied vrind Melvyn Saterdag vir ons 'n drankie aan wat gemaak is van Bombay Gin. Dis die mooiste bottel: vierkantig en regtig blou, met 'n ets van Victoria op. Meng 'n pimpeltjie van dié topklas jenerewer met stofdroë Noilly Prat, en jy het 'n drankie wat jou kiewe laat saamtrek van lekker.

'n Pimpeltjie is 'n Leipoldt-woord wat hy al 40 jaar gelede gesê het nie meer gehoor word nie. Dis nie 'n maat nie, somer 'n uitdrukking, en tog te mooi.

En nooit gooi jy kommersiële tonic by jou gin nie. Daai goed is dreadful, suikerwatersoda met kunsmatige geursels by: dit maak van 'n G&T 'n koeldrank met skop. Maak jou eie tonic, soos Raymund, met Bergwater van Barrydale (OK, Nuweland) gegeur met tonic-konsentraat wat jy als deur die soda stream druk. Of drink jou jenerewer met water.

'n As jy in Amsterdam is, drink jy natuurlik jenerewer uit 'n erdebottel, as 'n "borrel". Jissis, verlang ek skielik na grage en keistene en fiets deur die Vondelpark.

Hoewel ek nooit olywe IN die gin aanbied nie, net suurlemoen, hou ons tog van olywe om aan te peusel saam met 'n dop. Olyfeters weet almal die gekoopte soort, kalamatas, daai groenes, klein swartetjies of wat ook al, is nie veel werd nie, jy moet olywe regdokter. Keer 'n klompie uit in 'n klein Consol-fles, gooi gewone kookolie oor, plus 'n skoot suurlemoensap, gekapte kruie; voeg 'n takkie roosmaryn by, asook 'n knippie growwesout. Los die olywe 'n paar dae en keer die bottel elke dan en wan om.

Wanneer jy 'n mooi bakkie met die vruggies volmaak, strooi 'n bietjie rooipeper oor, of selfs 'n teelepel gebraaide heel komynsaad. Eksperimenteer self. Olywe reageer heerlik op ander geure.

Die ander soutpeuseltjie wat ek graag by my gin eet, is gebraaide amandels, maar nooit as daar amandelfreaks by is nie, want hulle eet die hele bakvol op nog voor die tweede glas geskink word.

'N LEKKER BRIEF kom hier aan van Herman Lategan in Groenpunt. Hy geniet onse resepte en stuur self een.

Herman sê jy het eintlik 'n Römertopf vir dié hoendergereg nodig. Ek het self nie een nie, maar ek weet die ongeglasuurde erdebak met sy styfpassende deksel is 'n wonderlike ding. Gebruik hom as jy een het.

HERMAN SE HOENDERBORSIES

Koop 8 of 9 hoenderborsies of 4 babakuikens, asook 'n pak bevrore gemengde groente. Maak die Römertopf vol water en laat 15 minute staan om die pot klam te maak. Gooi die water uit, en pak die hoenderborsies of klein kuikens netjies in jou pot, net so sonder smeersel.

Slaan 6 huisies knoffel stukkend en smeer oor die hoender. Druk 4 suurlemoene se sap oor die hoender, plus 1 koppie rooiwyn of 'n halwe koppie vermoet. 'n Tak roosmaryn en vars organum en tiemie, as jy nog het, gaan ook by die hoender. Sout en peper na smaak, en botter, maar onthou dis nie werklik nodig nie.

Druk die pot in 'n koue oond, en draai die hitte op 200 grade. Laat 70-90 minute bak. Net voor jy opdien, maak die groente in water of in die mikro gaar, roer 'n klont botter by en maak jou gunsteling rys.

Dra die pot tafel toe, en onthou om dit nie op 'n koue oppervlak neer te sit soos 'n swartpot nie. Dit sal kraak.

Die beste deel van die gereg, seg Herman, is die sous onder in die pot. Hy bedien Nuy Koop se Chant de Nuit, 'n heerlik vrugtige witwyn, by sy hoender.

Dis nou 'n resep om te bewaar. Ek hou van die eenvoud, die kruie en die onopgesmukke attitude. Thanks Herman, dis hoog tyd om 'n Römertopf vir myselfers te gaan koop.

SPELE, ALL BLACKS EN BBC: DIE PARADYS IS HIER!

AS dit nie was vir stakings nie en die bloedvergieting, chaos en depressie wat hand aan hand daarmee saamgaan, kon mens sê Suid-Afrika het skielik in die paradys verander. Dink maar daaraan: jy lê in die bed, 'n slapband, bottel griepille en 'n boks tissues op die duvet langs jou, met op die TV 'n keuse uit die Olimpiese Spele, die All Blacks teen Natal, 'n dokumentêre reeks van die BBC, of die kroningsplegtigheid van Suid-Afrika se eerste swart Mej SA. En dan begin dit boonop buite reën!

Ondanks die droewige vertoning tot dusver deur die Suid-Afrikaanse atlete (32 jaar se internasionale afsondering het sonder twyfel sy merk gelaat), kon geen emosionele advertensie of vooraf-publisiteit die grinterige werklikheid van die menslike drama vasvang soos dit hom dag vir dag in die klein Olimpiese dorpie in Barcelona afspeel nie. In seker een van die hartseerste tonele op vanjaar se Spele het 'n jong atleet van Brittanje Maandag klaarblyklik sy dyspier beseer, maar steeds met 'n pynvertrekte gesig om die baan probeer sukkel. Dit was eers nadat sy pa op die baan gehardloop het en hom, hand op die rug, probeer ompraat het om maar tou op te gooi dat die groot man omgedraai en op sy pa se skouer in trane uitgebars het...

Trane het ook die kroning van Amy Kleinhans, Suid-Afrika se eerste swart Mej SA gekenmerk toe dié en haar voorganger, Diana Tilden-Davis, die krane oopgedraai

het Saterdagdaand. Die geleentheid, wat regstreeks op M-Net in oop tyd uitgesaai is, het sekerlik derduisende kykers vir die betaalkanaal beteken, maar besonders of innoverend was dit allermins; trouens, jy kon jou by tye verbeel jy kyk na verlede jaar se uitsending. Net die gesigte het verskil.

Die enigste nuwe gesig onder die aanbieders was 'n vet, grys John James van *Dynasty*. Hoekom die keuse nou juis op hom óf *Dynasty* moes val om glans te verleen aan die aand - dit, nadat die finale *Dynasty: The Reunion* al klaar vergete is op CCV - weet net die organiseerders.

Tog was dit nie die keuse van James as genooide aanbieder/beoordeelaar wat mense ná die tyd die josit ingehad het nie. Dit was die afskuwelike aandrokke wat die arme Doreen Morris, Suanne Braun, en Diana met haar aanbiedingsessie en helfte van die finaliste moes dra. Te oordeel na die swart polkadotnommer wat vir Doreen aangetrek is (het ek die woord "teemus" iewers gehoor?) sou niemand kon glo sy is vroeër vanjaar as Suid-Afrika se bes-geklede vrou aangewys nie. En Suanne se common, blou gewaad het haar heupe breër laat lyk as die agterkant van die motor waarop sy ingekom het. Wat het geword van eenvoudige elegansie? Met al die finaliste op die verhoog in hulle skemerklodrag het dit meer gelyk na 'n produksie van *The Best Little Whorehouse in Texas* as 'n skoonheidswedstryd waar klere veronderstel is om die deelnemer se bates subtiel te beklemtoon. En van subtiliteit gepraat: wáár kom daardie groen baaipakkies met die kraletjies wat so wip vandaan?!

Amy het genadiglik stralend gelyk in 'n eenvoudige, vloeiende wit tabberd - die tronerige "Thank you, mommy and

daddy" ten spyt. (Ai tog, wat van 'n juigkreet en 'n riel as jy hoor jy het derduisende rande se pryse gewen, 'n Mercedes, 'n oorsese reis en 'n spul kontant ingesluit. Dié meisietjies is almal tog altyd so ordentlik en huilerig.)

MIMI OP HAAR KRUIJ

Die plaaslike hoogtepunt die afgelope week was egter nie 'n sport- of glansprogram nie, maar een wat amper ongesiens verby gegaan het sonder dat enigiets vooraf in koerante verskyn het. Dit was die profiel wat Peter Bode van Mimi Coertse gemaak het. Die titel, *Mimi Coertse: Queen of the Night*, verwys na Mimi se rekord van twintig uitvoerings van dié Mozart-rol in een seisoen in Covent Garden.

Bode se program, met Michael Richard as die aanbieder, was met een woord uitstekend. Dit was vermaaklik - baie daarvan die resultaat van Mimi se onortodokse styl. Sy vertel onder meer hoe sy haar eerste sangaftrigter in Wenen 'n duisend keer met 'n mes in sy rug wou steek só het sy hom gehaat, terwyl sy by 'n ander geleentheid in 'n destydse TV-onderhoud die prim Duitse aanbieders na hulle asemes laat snak het met 'n skewegesig wat sy getrek het om 'n punt te illustreer.

Dit was 'n plesier om te sien en na te luister. Daar was die onderhoude met Mimi in al die verskillende wonderskone operahuse - bekend en minder bekend - in Europa, die argiefoto's van haar saam met beroemdes, die gesprekke met kollegas (een vertel hoe herinneringe aan Mimi wat haar heupe sensueel wikkel hom nou nog 'n rilling langs sy ruggraat af gee), en - laastens, die uittreksels uit Mimi se bekendste uitvoerings. Die program het selfs die op-

era-leek laat besef watter groot internasionale ster Mimi was en wat haar roem vir Suid-Afrika en die Afrikaner daardie jare beteken het.

LIFESENSE BBC OP SY BESTE

Die Britte was dié week goed verteenwoordig op M-Net. Diana, die prinses van Wallis, was aan die beurt in M-Net se reeks oor die Britse koninklikes. Hoewel die program selfs kommentaar deur Andrew Morton, skrywer van die opsigbare biografie oor Diana (die nou al bekende selfmoord-onthullings met Charles as die villain), bevat het en Diana se natuurlike flair met mense en modes, maar ook haar weerloosheid goed vasgevang het, was dit die ander BBC-program wat die aandag getrek het. *Lifeseense* is 'n dokumentêre reeks oor die ontwikkeling van die mens soos waargeneem en ervaar deur die ander spesies en word elke Sondagdaand net ná *Carte Blanche* uitgesaai.

Dié is kompulsiewe kykstof. Verlede Sondag is gekyk na die mens se ervaring van godsdiens en sy poging om die bestaan van 'n siel te bevestig deur sekere diere as heilig te verklaar, of 'n spesiale betekenis binne die godsdiens aan diere toe te ken.

In Indië eet en aanbid die Hindoe met gemak saam met groepe rotte omdat dié tempeldiere heilige status daar het. 'n Sekte in Amerika hanteer giftige ratelslange as deel van hulle godsdiensritueel omdat hulle glo die bese word op dié manier besweer.

Wat die reeks so besonders maak, is dat die kamera nie net uit die mens se gesigpunt wys nie, maar ook die diere se ooghoek - letterlik - gee.

PIETIE IS HONGER

Sy ma-hulle het nie geld om vir hom elke dag skoolkos in te pak nie. Hulle kan nie eers die brood bekostig nie. Soos duisende ander arm kinders moet hy honger skool toe gaan.

Te swak om sy skoolwerk in te neem. Hy het jou hulp nodig.

Dit kos net R21,00 'n jaar. Dit help ons om vir hom elke skooldag 'n "maaltyd" te gee - 'n koppie sop... 'n snytjie bruin brood en grondboonbotter - die basiese minimum om aan die lewe te bly. Ons gee elke dag oor die 153 000 honger kinders kos. Help ons asseblief om hul honger magies te vul. Vul asseblief die koepon in.

Jy kan nie 'n honger kind leer nie.

Die Ere-tesourier

Skiereilandse Skoolvoedingsvereniging

Posbus 154, Observatory, 7935. • Telefoon (021) 47-6020.

7 AUGUSTUS 1992 VWB

Ek wil 'n kind/kinders 'n maaltyd 'n dag vir 'n hele jaar gee. Ingesluit is my donasie van R.....

Ek sluit 'n donasie in van R.....

Of debiteer my kredietkaart met R.....

Master Visa

Rek. Nr. _____ Vervaldatum _____

Naam _____ Adres _____

_____ Kode _____

Handtekening _____

Gereg. Fondsinsameling-organisasie Nr. 08-80062-000-0

SKIEREILANDSE SKOOLVOEDINGSVERENIGING

PAGANISM:

ALIVE AND WELL

AND LIVING IN OUR CHRISTMAS TREES

GODS OF THE EARTH

The Quest for the Mother Goddess and the Sacred King
By Michael Jordan
Transworld Publishers, 1992 (R93,90)

JEFF ZERBST

PAGANISM has found a champion in author Michael Jordan. Believing that "some kind of intelligently researched argument, altruistic towards the pre-Christian and pre-Jewish faiths, was long overdue", Jordan appointed himself a latter-day PRO for gods and beliefs which many today believe have no relevance.

Jordan argues that paganism is alive and well and living in our Christmas trees. He points out that there has been much within Christianity which can be traced to pagan roots eg Easter eggs, "holly and ivy", the belief in the magical powers of amulets, talismans and rosaries.

He also claims that the gods and beliefs of paganism are still very much with us, although they have taken on disguised forms. We have not, he argues, outgrown the basic religious motifs embraced in antiquity. Indeed, such motifs give expression to our deepest religious instincts and can never die.

The most fundamental of all religious motifs, says Jordan, is that of the marriage between Mother Earth and her consort, the Sacred King. This ritually-celebrated revolved, of course, around the turning of the seasons and the desperate need for an abundantly fertile springtime.

Throughout the Near East a sexually explicit ceremony was performed in which the Mother Goddess was ritually impregnated by her priest-king. The ceremony could take a number of forms, ranging from public sex by the king and the goddess's earthly representative to the shagging of a sacred tree by the appointed guardian of the woods. Trees, as Jordan tirelessly points out, were often understood to represent divinity and especially the Mother Goddess.

Linked to this ritual was the motif of the Dying and Rising God. Just as vegetation would die and then miraculously spring to life again, so would the gods of paganism experience death only to rise again in triumph. The Sumerian demi-god Dumuzi, the Babylonian Marduk, the Canaanite Baal and Egyptian Osiris were all Dying and Rising Gods whose fortunes were ritually enacted annually.

JORDAN IS QUICK to point out the similarities between Jesus' death and resurrection and the pagan concept of the Dying and Rising God. He is, of course, not the first person to do so - the History of Religion School

in Germany drew attention to these similarities early this century and the matter has been hotly debated since. It is Jordan's view that the similarities must surely embarrass Christianity. His view is that Christianity's uniqueness is compromised by the Near Eastern motif described above. The religion is open to the charge that its central events were hugely embellished upon by writers who knew the power of the old resurrection formulas of their neighbours.

For Jordan there are too many coincidences between Christ's death and that of the pagan gods for the biblical story to be authentic. Christ, like the Dying and Rising Gods, was a scapegoat for the sins of a religious community. Like Marduk's priest-king Akutu, he was publically humiliated and scourged. Like all the Sacred Kings, he took on the collective responsibility for the shortcomings of his people. Like the scared kings he was the demi-god offspring of a mortal and divine parent. His Passion took place in springtime. Like Dumuzi's partner Inana, he rose on the third day. Jordan admits that his book constitutes "perhaps a deliberate attempt to debunk Christianity". Many defenders of the faith will say he has not come close to damaging Christianity, and with good reason.

The most common response to Jordan's line of argument has been that, regenerative symbolism notwithstanding, Christianity does not revolve around the year's barley crop. Writes Ian Wilson: "As story of death and resurrection is really quite different from the symbolism of the crop cycle which lies at the heart of the old fertility religions."

Anticipating such an objection, Jordan has sought to show that the death of Osiris has to do with more than just vegetation. The god arose to preside over the kingdom of the dead and his regeneration brought with it the promise of a resurrection for individuals. Egypt, says Jordan, holds the patent on the resurrection concept.

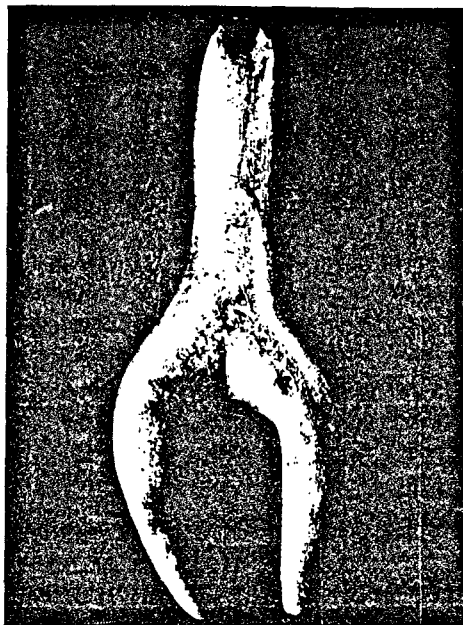
TOP: Venus' figurine sculpted from a mixture of clay and burned powdered bone. Circa 24 000 BC.

RIGHT: Stylized figure carved from mammoth ivory, possibly androgynous with either breasts or testicles

CHRISTIANS may well reply that, no matter who first postulated resurrection, Christ was the first person to "get it right" and that makes him utterly unique. They will also reaffirm that Osiris remains inextricably bound up with a cyclical concept of fertility and that Christ's death cannot be understood in such a cyclical manner. It takes place within a linear framework against a particular covenant back-

Stylized figure carved from mammoth ivory, suggesting arched thighs and a vulval slit

ground, with concepts such as the love of one's neighbour and the forgiveness of sins as cornerstones of that covenant.

Yet Christians will not necessarily deny that their religion carries resonances from the old cultic myths.

They do not suppose that their religions' "primordial" revelation happened in some sort of vacuum. They will even go so far as to say that pagan motifs give their scriptures a vitality which they would otherwise have lacked.

WF Albright makes this point in connection with the cultic myths without conceding the uniqueness of Christianity. He writes: "The affective religious value to early Christianity of these superficial resemblances must have been very great, since the cycles had been gradually put into extraordinarily effective dramatic forms... The new religious content of this ancient framework

was, however, as different as light is from darkness."

For the Christian, then, it is possible to acknowledge a certain debt to paganism without feeling embarrassed or compromised, and without surrendering basic ground.

HOW THE LIFE OF Christ came to resemble a Near Eastern atonement drama is, of course, something which Christians need to answer.

They have a number of options open to them. Theologians who speak of "anonymous Christians" might argue that muddled pagan rites were conducted in response to a partial revelation which anticipated the full revelation of Christ. Religious evolutionists would find ways of developing such a text.

Process theologians, in inimitable fashion, would probably argue that God and man, in creative collaboration, had fashioned a salvific structure which God had brought to its fullest expression through the life of Christ.

Those of more orthodox persuasion could simply state that God, through Christ, answered - in the fullness of time - man's deepest religious longings. That would probably do it.

Jordan argues that, along with bringing a pagan God-concept into its structure, Christianity has also sought to incorporate the Earth Mother by elevating Mary to divine status. This has been done in answer to an urgent need for a feminine element in biblical religion.

Jordan goes to great lengths to show that Mary has taken on a far more elevated status in modern Catholicism than scripture suggests she is entitled to. He even asserts that she has taken on many of the attributes of the Mother Goddess.

THE MOTHER GODDESS cult in ancient religion encouraged the merging of the personas of a life-giving mother and a sexual goddess. Jordan has consequently had to argue that the Holy Virgin has somehow been fused with supposed harlot Mary Magdalene in popular thought, just as the gentle Ninursaga in Sumeria coalesced with the hot-blooded Inana. It's a somewhat strained argument, but an interesting one for all that.

The above issues are among the most fascinating in the book. In other sections Jordan gets bogged down with describing endless facets of life in ancient civilisations. Three-quarters of the way through one ends up screaming, "Okay, I get the point - enough about trees, totems and fecundity already".

The book at times seems like a miniature *Golden Bough* without the mystique and originality of Frazer's anthropological epic, but with more archeology.

So in a sense we can feel relieved that Jordan did not test his theories across a wider spread of cultures. He has limited his analysis of religion to the "Indo-European" peoples, thus sparing us a futher 400 pages of cave paintings, burial ships and uterus symbols.

One senses at times that Jordan is a little too intent on proving his case, and that he sees fertility symbols and sacred marriages in almost every aspect of the various "pagan" civilisations. At the end of it all he admits that his prose has been coloured by his own convictions and he makes no apologies for that. Oh well, he's honest.

It is unlikely that Jordan will convince many people to share his convictions in unreserved fashion. What he will do, though, is persuade us that we shouldn't make too clear a distinction between the so-called pagan and biblical worlds. Only the most conservative thinker would deny that the former has had an appreciable impact on the latter.

DIE SKRYWER EN SY BINNEPRATER

Abraham Phillips se *Die verdwaalde land* (Queillerie, 1992) laat LIBERTY N wonder

PAS *Die verdwaalde land* van Abraham Phillips gelees, en nou wonder ek: Hoe gaan 'n Afrikaanse skrywer te werk as hy deur die pos 'n pakkie dokumente ontvang, of 'n manuskrip van een van die baie Sjaalmans in Suid-Afrika? Met 'n literêre vriend kan die saak nie bespreek word nie: hier by ons skinder die mense te veel. Hulle steel ook by mekaar. Ek stel my voor dat die skrywer hom na sy binneprater wend en vra: Wat staan my te doen met hierdie dokument?

Binneprater: Is dit skokkend en onthullend?

Skrywer: Ja.

B: Eerlik, ontroerend en nodig?

S: 'n Ongeslypte diamant, iets uit die aarde self. 'n Verhaal wat vertel móet word, mét al sy direkte eerlikheid. Maar wat is my rol in die gebeure?

B: Hoekom oorweeg jy nie die Elsa Joubert-opsie nie? Volg die dokumente - nou goed, sy het bandopnames van Poppie gehad - op die voet. Hou jousef op die agtergrond. Nie nóg 'n boek waarin 'n wit mens oor 'n swart mens vertel nie. Versêker die leser dat jy niks toegevoeg het wat die karakters nie self beleef het nie.

S: Dis tog nie werklik wat Elsa gedoen het nie. Dink maar aan wat sy tóg toegevoeg het: hoofstukdelings, mededelings van 'n alwetende verteller, en dan die insae in wit karakters se psige van tyd tot tyd. Nee, dis altyd en noodwendig hervertelling; dis vir niemand moontlik om niks toe te voeg nie.

B: Maak dit dan jou tema. Werk soos John Miles in *Kroniek uit die doofpot*. Erken dat dit 'n wit middelklas-skrywer is wat dokumente verwerk oor iemand uit 'n ander agtergrond.

S: Praat jy nou oor die skrywer as karakter in sy eie storie?

B: Jy kan die probleme wat jy met die verwerking ondervind, ook by die verhaal inwerk. Gee aan die skrywer, aan jousef, ook die kans om sy storie, wat saam met die storie in die dokumente deel vorm van ons almal se storie, te vertel.

S: A, die metaroman! Postmodernisme!

B: Presies. Die kritici - jy weet hoe moedswillig hulle is - sal dadelik sien waarmee jy besig is. Hulle het deesdae 'n bietjie meer van die apparaat. Hulle kan na *Max Havelaar* verwys. Fiksie en faksie.

S: 'n Uitstekende idee vir 'n nuwe raadgewer. Hulle sal dink John was die eerste daarmee, en vergeet van 'n *Droë wit seisoen*. As daar een ding is waarmee die ondergrawers altyd regsit, is dit die beskuldiging van na-apey.

B: Jy kan natuurlik ook 'n ouer Brink-opsie oorweeg. 'n *Oomblik in die wind*. Kwasi-dokumentêre aanbod. Projeksie vanuit die hede die verlede in. Spanning tussen dokument en innerlike werklikheid, maatskaplike onderskeidings en die opheffing daarvan in 'n wildemisparadys. Bevrydende seks.

S: Wag nou. Die dokument lê hier vóór my, nugter en outentiek. Wat jy voorstel, is bowendien al gedoen in 'n *Oomblik in die wind* - en goed gedoen, al moet ek self so sê.

B: Dan weet ek waaragtig nie. Hóéf jy self iets te doen? Moet die ou wie se dokument dit is, dit nie maar self uitgee nie?

S: Wel, hy het my al gevra om te help dat dit in boekvorm verskyn. Hy't besluit dat ek die enigste mens in die land is aan wie hy die storie kon stuur. En hy't gevra of ek nie asseblief sy spelfoute sal regmaak nie.

B: Nou maar waarop wag jy?

S: Ek het net gewonder... dink jy nie ek moet maar self ook iets bysê nie, jy weet... kan 'n mens die arme man so sonder leidsman, so sonder bemiddeling die wêreld instuur? Immers: hy het na my toe gekom. Wat van darem net 'n inleiding? Ek het al klaar 'n mooi eerste sin: "Die posstempel op die bruinpapierpakkie was Worcester."

B: Klink vir my eerder na die eerste sin van 'n roman!

S: En verder, ons lesers... sal hulle weet hoe betekenisvol hierdie eenvoudige vertelling juis nou is? Ek sou hulle ingesteldheid 'n bietjie kon beïnvloed met iets soos: "Die geskiedenis van die Mejavi-gesin spreek tot die gewete van iedereen wat nog probeer sê het: ons het nie geweet nie; ons was nie aandadig nie."

B: Kom 'n soortgelyke sin nie êrens in 'n *Droë wit seisoen* voor nie?

S: Iemand wat die geskiedenis net "ondergaan". En dan: daar is so 'n tradisie al van uitsprake oor onderdrukking, 'n hele literêre wêreld waarbinne 'n mens die stil geweld van sulke getuënis beluister. Blum, byvoorbeeld, se "donker galkant van die maan". En Santayana oor Dachau: "Those who forget history are condemned to repeat it."

B: Wag nou, sal die man, die man van Worcester...

S: Abrahams is sy naam, Phillip Abrahams.

B: Sal Abrahams se stem dan nog gehoor word as jy al hierdie sitate teen sy boek aangooi? Ek dog hy wou net hê jy moet die spelfoute regmaak.

S: Dit het ek al klaar gedoen, behalwe 'n paar fraaies wat iets van sy wêreld en sy belewenis weergee. Al hierdie kleinlike besware van jou - ek as skrywer en mens het 'n verantwoordelijkheid: teenoor daardie man, teenoor myself, teenoor die lesers en die literatuur en samelewing in hierdie prekêre oorgangstyd. Brecht ook, ja, Brecht se "Vrae van 'n lesende werker". In daardie geweldige gedig gaan dit juis oor die naamloses waarvan Abrahams een is, net: Brecht sê dit soveel manjifieker.

B: Wag nou, André.

S: Van Wyk Louw, ook Van Wyk Louw! Waar in die Afrikaanse letterkunde vind jy 'n groter aanklag as in "Hongarye: November 1956": "Die wolfdoring staan en bloei: laat dit staan en staan in ons ore." Dit sal 'n mooi slotsin vir die inleiding kan wees!

B: Dit help ook nie eintlik om met jou te redeneer nie, nè?

SHELDONS

DIE BOEKWINKEL MET
DIE KOFFIEWINKEL

Eastgate, Ingang 5

Foto: Sally Shorkend

'N BOER IN MANIE SE BONNET

Niemand het gedink dit sou ooit gebeur nie. **Manie van Rensburg** se TV-reeks oor die politieke loopbaan van Robey Leibbrandt, wat tydens die Tweede Wêreldoorlog 'n komplot gesmee het om Suid-Afrika se destydse Eerste Minister, Jan Smuts, te vermoor, is Woensdagaande op TV1 te sien. **ANDREA VINASSA** gesels met hom oor helde, teenstrydighede en wiele wat draai

So 'n klompie jaar gelede het Manie van Rensburg 'n idee vir 'n televisiereeks gekry: 'n groep moedige joernaliste begin 'n klein koerantjie en vlek die bedrywighede van 'n polisie-moordbende oop wat lede van die politieke opposisie vermoor. In die middel tagtigerjare was dit alles bloot fiksie. Maar, soos die held van *The Fourth Deadly Sin*, speel intuïsie 'n groot rol in Van Rensburg se werk en, soos in Jan Taillard se geval, kry die regisseur die wind van voor... én agter.

Vandag klink die gedagte van 'n reeks oor joernaliste en moordbendes heeltemal

aanvaarbaar en sal dit miskien nie te moeilik wees om die SAUK te oortuig om dit te maak nie. Dinge het beslis verander sedert die dae toe die SAUK enigiets wat vaagweg die geskiedenis vanuit 'n politieke hoek bekyk het, met vrees en bewing begroet het. Van Rensburg het lank gesukkel om sy kompromie-reeks oor die Ossewa Brandweg, *Heroes*, verfilm te kry. Sels *Verspeelde Lente* was problematies: die SAUK wou nie die Afrikaner as armblanke voorstel nie!

Van Rensburg se wisselvallige verhouding met die SAUK het ten einde geloop toe hy Dakar toe is om met die ANC te praat. Trouens, vir drie jaar daarna het niemand hom in diens geneem nie.

Toe het hy met 'n Britse vervaardiger begin saamwerk om sy Robey Leibbrandt-prent te maak, was dit die lefties wat hom aangevat het. Tydens die verfilming van *The Fourth Reich*, het hy kritiek opgetel - meestal van die Film and Allied Workers Organisation (Fawo), waarvan hy 'n stigterslid is - omdat hy die regses as helde sou voorgestel het. Toe hulle hoor hy maak 'n prent met die titel *Taxi to Soweto*, het hulle daarop aangedring om die draaiboek te sien.

DALK IS SY bekroning vandeeweek deur Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns (vir sy bydrae tot die SA rolprentbedryf) 'n gepaste uitbeelding van die teenstrydighede waarmee stroomop Afrikaner-patriotte soos Van Rensburg saamleef. Hy meen hy is bevoorreg om 'n Afrikaner te wees wie se grootouers by die Anglo-Boereoorlog betrokke was - "My ouma was in 'n Britse konsentrasiekamp" - en wie se ouers die Tweede Wêreldoorlog beleef het. "Ek is tydens die Smuts-regime gebore en onthou hoe my ouers van dorp tot dorp gery het en na die verkiesinguitslae geluister het. Ek onthou die pure blydschap toe die Natte gewen het."

Sy oupa het die ontvanklike 12-jarige Manie met verhale oor die Boereoorlog getraakteer en hy is self 'n kranige storieverteller: "My ouma én my ouma-grootjie was terselfertyd swanger. Die kinders is drie dae uitmekaar gebore. My ouma se kind het gesterf en my ouma-grootjie het tydens die geboorte van haar kind gesterf. My ouma het toe haar broer as haar seun groot gemaak."

Hoewel hy geskiedenis op skool gedop het, het hy 'n hartstog vir die geskiedenis ontwikkel en die meeste van sy werk verken die raakpunte tussen fiksie en werklikheid.

Daar is heelwat aangrypende geskiedkundige brokkies in die reeks van vier 60 minute-afleweringe wat nie in die rolprent was nie. So is daar byvoorbeeld Ouma Smuts se verjaardagboodskap (episode 3) waarvan die klankbaan die ware Jakob is. Die boodskappe van Bing Crosby, Gracie Fields, Humphrey Bogart, Noel Coward - "Hello Ouma, I'm not properly dressed for the occasion..." - is in die Smuts-huis op Irene verfilm.

The Fourth Reich is nie op Hans Strydom se boek oor Leibbrandt gegrond nie, sê die

regisseur, omdat hy die navorsing daarin begin wantrou het toe hy die verbatim-gesprekke tussen Hitler en Leibbrandt gelees het. Hy het sy eie navorsing gedoen en met mense soos Leibbrandt se skermmaat en die Duitse vrou wat Taillard aan Leibbrandt voorgestel het, gesels. Dié imposante vrou - sy leef nog, is diep in haar tagtigs en word deur Grethe Fox gespeel - was baie ontwykend oor haar verhoudings met Leibbrandt en Taillard. Hier het Van Rensburg sy lewendige verbeelding ingespan.

Soos ons in die eerste aflewering Woensdagaand gesien het, begin die reeks met die Olimpiese Spele in 1936 in Berlyn waartydens Leibbrandt met 'n gebreekte hand geboks het - sy nederlaag het gebeur presies soos Van Rensburg dit uitgebeeld het. Almal was dit eens: Leibbrandt moes 'n goue medalje wen. Ene Genl Karlova het hom raakgesien, 'n studiebeurs aangebied en is later as SS-offisier opgelei.

'n Mens kan ure lank sit en luister na Van Rensburg se staaltjies oor Leibbrandt en die politiek van daai tyd. Hy was as enkeling baie meer berug en het baie meer respek afgedwing as Piet Skiet, Eugene Terreblanche en die hele boel verflenterde regses van vandag. Trouens, hulle eietydse eweknieë is onvergelykbaar: Van Rensburg lag as hy vandag se regses, vet ghwarre wat van hulle perde afbliksem, met Leibbrandt moet vergelyk. Leibbrandt was 'n Olimpiese atleet, 'n askeet en 'n vegetariër wat soms houtskool geëet het om homself sterk te maak. Hy het nooit op 'n bed geslaap nie. (Ironies het hy in sy vyftigerjare buite sy slaghuis in Springbok aan hartversaking gesterf.)

THE FOURTH REICH is nie bloot 'n geskiedkundige dokument nie. Van Rensburg het probeer om die emosionele konflik en die menslike drama vir 'n eietydse gehoor sinryk te maak. Hy sê Taillard is 'n interessante karakter omdat hy altyd 'n buitestander was. Die dubbelsinnigheid in die psige van die spioen is wat Van Rensburg aangegryp het en hom na antwoorde op dié vrae laat soek: In hoe 'n mate begin 'n spioen sy vyande se standpunte verstaan en respekteer? Het Taillard vir Dorfman liefgehad?

Dis juis dié teenstrydighede wat die dramatiese spanning verskaf. "Wanneer jy oor politiek en mense met verskillende uitgangspunte begin praat, sou dit eng wees om hulle nie as ware mense uit te beeld nie." Van Rensburg is die soort mens wat vra "As Elana Meyer sou wen, wat sou Eugene Terreblanche voel?"

Die Olimpiese stoekampioen Johannes van der Walt is 'n ander interessante karakter. Hy het na Leibbrandt se organisasie oorgeloo nadat die destydse leier van die Ossewa Brandweg die polisie ingelig het oor Leibbrandt se beoogde sluipmoord op Jan Smuts. Dat een Afrikaner 'n ander kon verrai, was vir Van der Walt onhoudbaar en hy het Leibbrandt gewaarsku.

Daar was heelwat wrywing tussen Leibbrandt en die OB - hulle was teen geweld gekant en hul standpunt was eerder anti-Engels as pro-Nazi. Leibbrandt het 'n

bedreiging vir die OB ingehou want hy het optrede beloof en baie OB-lede het om dié rede by hom aangesluit.

Dit sou oneerlik wees om dié mense as skurke uit te beeld. Mense wat Johannes van der Walt geken het, onthou hom as 'n sagmoedige reus. Hy het as held gesterf. Sôwat 100 000 mense het glo sy begrafnis by Wespark-begraafplaas bygewoon. 'n Chinese vriend van my vertel dat Van der Walt destyds 'n goeie vriend van sy familie was. Hulle het 'n winkel in Westdene gehad en Van der Walt het talle rassitiese Afrikaners gemoker omdat hulle die Chinese gesin lastig geval het.

DAAR IS EEN juweel van 'n voorval wat Van Rensburg nie kon gebruik nie. Leibbrandt se pa, Meyder, het saam met Jan Smuts (hy was so 28 jaar oud) in die Boereoorlog geveg. Een aand het hy op patrollie uitgegaan en op 'n groep Engelse troepe afgekom wat die patrollie uitgewis, en Meyder deur albei bene geskiet het. Hy het sy perd met 'n fluit nader geroep en dié het hom kamp toe gesleep, na Smuts se tent toe, waar hy die Boere-leiers gewaarsku het. Sô het die Boere die Engelse sleepnet ontsnap. Tegnies het Leibbrandt se pa dus Smuts se lewe gered sodat hy later lid van

die Britse parlement kon word, die Volkebond in die lewe kon roep... en om Suid-Afrika by die Tweede Wêreldoorlog in te sleep.

Toe Leibbrandt later ter dood veroordeel is, het Meyder Smuts daaraan herinner dat hy sy lewe gered het en die vonnis is tot lewenslang versag. (Twee maande nadat die Natte aan bewind gekom het, is hy vrygelaat.)

Eintlik was *The Fourth Reich* veronderstel om 'n huldeblyk te wees aan Taillard, die polisieman wat Leibbrandt opgespoor en sy organisasie geïnfiltreer het. Daarom dat Taillard nie as held of skurk uitgebeeld word nie. Van Rensburg slaag daarin om hom as 'n gevoelvolle minnaar en genadelose patriot aan ons voor te stel.

Taillard se reputasie as briljante spioen berus op die feit dat hy 'n groep Nazisimpatiseerders in die destydse Suidwes-Afrika binnegedring en die name en adresse van sowat 2 000 ingesamel het. Hulle is almal in hegtenis geneem.

"Die hartseer is dat Taillard 'n paar jaar gelede in armoedige omstandighede in 'n klein kamertjie gesterf het, alleen en erkenningloos. Hy het alles verloor, sy vrou, sy werk, om die land van 'n ramp te red."

Min mense weet waar hulle vandaan kom of hoe hulle lewe. Niemand verstaan hulle, hul kultuur of hul bonatuurlike krag nie. Beskou hulle as geheimsinnig, heldersiene, bedelaars, diewe ... maar wéét, hul tyd het aangebreek.

"A film bursting with an overwhelming sense of the power of images and music. Impossible to categorise, but surprisingly watchable, it's utterly seductive and highly recommended."

- TOM TURNEY, EMPIRE

TIME OF THE GYPSIES

'NEMIR KUSTURICA ROLPRENT

Deur die regisseur van "When Father was away on Business."

'n FORUM FILM, SARAJEVO Produksie
Draaiboek EMIR KUSTURICA en GORDAN MIHIC Vervaardiger MIRZA PASIC
Medevervaardiger HARRY SALTZMAN Regisseur EMIR KUSTURICA "TIME OF THE GYPSIES"

VERTOON NOU BY THE MALL ROSEBANK

Die kieskeurige rolprentganger se keuse **SK** STER-KINER

NU METRO - JHB

ONAFHANKLIKE TEATERS

Jodorowsky se ontstellende Santa Sangre

Theatre Voltaire, Black Sun, Rokeystraat - Die enigste opwindende prent op die alternatiewe circuit in Johannesburg is Alejandro Jodorowsky se Santa Sangre wat Sondagaand by die Theatre Voltaire te sien is.

Table listing cinema programs for Johannesburg (JHB) under 'NU METRO'. It includes titles like 'Lethal Weapon 3', 'The Hand That Rocks the Cradle', 'Basic Instinct', 'Beethoven', and 'Sister Act' across various venues like Village Walk, Hillbrow, Hyde Park, etc.

Johannesburg Corlett Cinema - Bramley. (011) 786-0324. Kaapstad Noudat Johannesburg se Mini Cine toegemaak het, is die enigste onafhanklike rolprentteater waarop 'n mens kan staatmaak die Labia - Oranjestraat 68, Kaapstad. (021) 24-5927.

STER - KINEKOR / KAAPSTAD

Table listing cinema programs for Cape Town (Kaapstad) under 'STER - KINEKOR'. It includes titles like 'Lethal Weapon 3', 'The Hand That Rocks the Cradle', 'Basic Instinct', 'Beethoven', and 'Sister Act' across various venues like Golden Acre, Blue Route, Parow, etc.

NU METRO - KAAPSTAD

Table listing cinema programs for Cape Town (Kaapstad) under 'NU METRO THEATRES'. It includes titles like 'Lethal Weapon 3', 'The Hand That Rocks the Cradle', 'Basic Instinct', 'Beethoven', and 'Sister Act' across various venues like Nu Metro Claremont, Nu Metro Stuttafords, etc.

NU METRO - PRETORIA

STER - KINEKOR / JOHANNESBURG EN PRETORIA

NU METRO THEATRES 7-13 August (BOOK AT COMPUTICKET) ALL SHOWS R7,50 EXCEPT MAIN EVENING PERFORMANCE R11,50 (Between 7.30 and 8.30 p.m.) NU METRO OSCAR Jeppie Street, Sunnyside 341-7682 LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-18) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 NU METRO SUNNYSIDE Esselen Street 44-9867 PAST MIDNIGHT Rutger Hauer, Natasha Richardson (2-18) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 NU METRO VILLAGE 1-2 Sunnyside 44-6096 BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 FRITZ THE CAT Adults Only - Animation Sensation (2-18) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 NU METRO 1-7 Menlyn Park 348-8611 LETHAL WEAPON 3 Mel Gibson, Danny Glover (2-18) MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 BEETHOVEN Charles Grodin, Bonnie Hunt (A) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE Rebecca De Mornay, Matt McCoy (2-13) MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00 SUNDAY: 12.00, 2.30, 5.30, 8.00 SNOW WHITE LADYBUGS BATMAN FINAL ANALYSIS STOP OR MY MOM WILL SHOOT PAST MIDNIGHT NU METRO 1-6 Hatfield Plaza 1 OPENING 4 SEPT. 2 OPENING 4 SEPT. 3 OPENING 4 SEPT. 4 OPENING 4 SEPT. 5 OPENING 4 SEPT. 6 OPENING 4 SEPT. MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266 BATMAN RETURNS SUBURBAN COMMANDO NU METRO NELSPOORT BASIC INSTINCT DROP DEAD FRED PARADISE

STER-KINEKOR 7 AUGUST - 13 AUGUST ADMISSION PRICES R7,50 ALL SHOWS EXCEPT R11,00 FOR MAIN EVENING SHOW (BETWEEN 19H30 & 21H00) R2,50 FOR PENSIONERS (4 DAY SHOWS MON-THURS) CENTRAL KINE ENT CENTRE SANDTON CITY NORTH CRESTA CENTRE EASTGATE NORTH EAST EAST RAND MALL SOUTH SOUTHGATE MALL

BIG SCREEN MOVIE GUIDE PLEASE NOTE: FILMS CHANGE ON A FRIDAY CONTACT INFO. FOR DETAILS OF WHAT'S ON THE BIG SCREEN TELEPHONE: 10118 (Calls charged at normal telephone tariffs) NORTH EAST *BASIC INSTINCT SUNDAY CINEMAS OPEN AS INDICATED BY AN * WESTGATE KEMPTON PARK FLORA HIGHGATE CONSTANTIA BENONI VAAL RIVERSQUARE VEREENIGING POTCH SPRUITVIEW

STER-KINEKOR PRETORIA *STERLAND 1-13 341-7568/9 *SUNNYPARK 1-3 44-4059 *BROOKLYN 1-5 346-3435 *VERWOERBURGSTAD 1-4 663-2034 *THE CAROUSEL 1-5 (01464) 71030 *THE CAROUSEL ADULT CINEMAS

'n Toneel uit Emir Kusturica se *Time of the Gypsies*

**** **TIME OF THE GYPSIES**

This masterpiece is all the more poignant for the war raging in what was Yugoslavia when *Time of the Gypsies* was made: Director Emir Kusturica was born in Sarajevo. Magical, though undeniably kitsch, epics of this kind only come along once in a lifetime. (Thankfully, some would say.) It chronicles the problems faced by tradition-bound gypsies and focuses particularly on the plight of the children and features astonishing performances by real gypsies who have never acted before. **ANDREA VINASSA**

**** **FRIED GREEN TOMATOES**

... At the Whistle Stop Café, America's Deep South has become a sort of bastion of women's rights in the eyes of Hollywood. Just think of *The Color Purple*, *Ballad of the Sad Café* and *Rambling Rose*, even *Mississippi Burning*. In retrospect the South is a very cute place, full of valiant individualists who would have freed the slaves if it weren't for their evil macho husbands. And a place where there was lots of hanky panky among the girls - something which makes Hollywood's macho men extremely coy. *Fried Green Tomatoes* is another film which, like *The Color Purple*, entirely denies the lesbian relationship of its protagonists. It's nice enough, tells a charming story very well, waxes lyrical about self-esteem, self-determination and self-fulfillment. But the director, newcomer Jon Avnet, is guilty of the sin of omission and, no matter how talented he seems to be, shall not be forgiven for being such a wimp. **AV**

**** **ROSENCRANTZ AND GUILDENSTERN ARE DEAD**

Tom Stoppard wrote the screenplay and directed the film based on his play - 23 years after it was first produced on the London stage. Marking his debut as director, Stoppard takes two marginal characters from Shakespeare's *Hamlet*, and places them at the centre of a comedy-drama. *Variety* said: "Stoppard is a genius with words... there's also a touch of Monty Python in the zaniness of the characters... Gary Oldman and Tim Roth are splendid... also giving a formidable performance is Richard Dreyfuss." It was shot in Yugoslavia and is on **ONLY** at the Baxter in Cape Town.

**** **NOISES OFF**

Another British play comes to the screen, but this time critics are not happy with the adaptation. The Guardian's Derek Malcolm said it was not funny. Peter Bogdanovich adapted Michael Frayn's farce, transferred it to America and cast Michael Caine, Denholm Elliot, Carol Burnett, Christopher Reeve and John Ritter.

**** **THE IVORY HUNTERS**

I have learnt to fear the worst when Hollywood comes to Africa, but this one has Isabella Rossellini (not Meryl of the Danish pastry) staring soulfully into the distance. "The intrigue of the ivory trade. The violence of the hunt. The mystery of the elephant. The eternal romance of Africa and adventure," coos the publicity blurb. Say no more.

**** **SISTER ACT**

You haven't made it in comedy until you've donned a nun's habit... illicitly. She's a wannabe singer who witnesses a murder and goes underground as a sister from another planet. Directed by Emile Ardolino who did *Dirty Dancing* and *Three Men and a Little Lady*. There is some hope, however: he won an Oscar and two Emmies for his documentary on New York dancer-choreographer Jacques d'Amboise, *He Makes Me Feel Like Dancing*.

**** **THE COMING OF AGE**

A VERY French affair: a fourteen year old on the brink of manhood gets shipped out to lose his innocence in the rice paddies of Indochina... and finds first love. This is 1948 when wars were still supposed to be just. Directed by Gérard Corbiau.

**** **LETHAL WEAPON 3**

Die opvolgprent met meer aksie, meer geweld, meer grappe en Joe Pesci.

**** **BARTON FINK**

The Hollywood Dream spirals down the toilet bowl in a pitch black satire from the brilliant multiple-award-winning Coen Brothers. Barton Fink (John Turturro) - bright young scriptwriter and neo-natal nerd - hits his creative nemesis and his hyperbolic demise when he is whisked by some super-sweaty, super-greedy film factory execs from beginners writing brilliance on Broadway to nightmare survival strategies in La-La Land. Every cliché in the Hollywood motion picture book is pillaged, mimiced and ex-

ploited - in macroscopic close-up splendour - and then systematically demolished in bizarre baroque-ery that makes Charlie Chaplin seem positively subtle by comparison. It makes years of popcorn crunching in the dark well worth while. **KATHY BERMAN**

**** **THE INNER CIRCLE**

Almal weet teen dié tyd dis die eerste prent wat in die Kremlin verfilm is. Die uitgeweke Russiese regisseur, Andrei Konchalovsky, het terug huis toe gegaan om dié verhaal van die KGB se bioskoopmasjins, 'n gewone Rus met 'n vroultjie wat die eer aangedoen word om in die Kremlin te gaan werk en Stalin te ontmoet. Dis dié verhaal van miljoene Russe se verafgoding van Stalin en die pyn en ontgogeling wat daarop gevolg het. 'n Mens het so plek-plek ooreenkomste met Hendrik Verwoerd gesien. Die pas is somtyds net te stadig. **MAX DU PREEZ**

**** **BLAME IT ON THE BELL BOY**

'n Klugagtige gemors met Dudley Moore.

**** **TO THE DEATH**

Suid-Afrikaanse skop, skiet & donnerprent.

**** **FRITZ THE CAT**

Skitterende klassieke animasie-prent wat die draak steek met die tydsgoes van die Sixties. **AV**

**** **PHYSICAL EVIDENCE**

Vervelige, low-budget gemors. **AV**

**** **INDIAN NOCTURNE**

Dié misterieuse Frans-Indiese prent handel oor 'n Fransman se soeke na die liefde. Dit is al beskryf as 'n film noir sonder gewere. Die protagonis sonder 'n naam is Jean-Hugues Anglade, wat Bombaai toe gaan om sy Portugese vriend te soek. Soos hy van plek na plek reis, begin hy die persoonlikheid van sy vriend aanneem. Dit word 'n metafisiese tog van transformasie en die fotografie is pragtig, die toneelspel uit die boonste rakké. Dit is nie die eindpunt wat saak maak nie, maar die reis... **AV**

**** **SALMONBERRIES**

'n Betowerende, effens pretensieuse prent deur die regisseur van *Bagdad Café* - dit handel oor die soeke na oorsprong, eensaamheid, uitgewekenheid, die behoefte aan genesing van die pyn van die verlede. Percy Adlon is weer vol truuks en toer met kleur in hierdie aanvanklik onstellende

vertelling van 'n vreemdsoortige verhouding tussen twee vroue - een is 'n optekend en die ander is 'n vlugteling uit Oos-Duitsland. **AV**

**** **BASIC INSTINCT**

It doesn't have much soul, but it gives great head. **IVOR POWELL**

**** **LA STAZIONE**

'n Aangrypende komiese drama wat bewys dat jy nie bomme en motorjaagtogte nodig het om opwinding te skep nie. Italiaanse komedies kan baie luf wees. Dié een is nie. Dit handel oor Domenico, die stasie-meester op 'n klein dorps stasie in die suide van Italië, en bewaar die ewewig tussen komedie en drama. Sommige mense sou hom neuroties noem, maar Umberto Marino het 'n toneelstuk oor hom geskryf wat nou deur Sergio Rubini verfilm is. 'n Ontstigte vrou, Flavia, doen Domenico se stasie aan en daarna haar mal kèrel. 'n Emosionele avontuur volg wanneer Domenico en Flavia hulle in die donker stasie opsluit en begin gesels. **AV**

**** **STOP OR MY MOM WILL SHOOT**

What is Roger Spottiswoode doing fooling around with Sly en Estelle? After all, he did make *Under Fire*. Well, I suppose this is an under fire of a different kind.

**** **BEETHOVEN**

'n Hond-prent. Sy naam is Beethoven. Met Charles Grodin en Dean Jones. Die temaliedjie is Chuck Berry se *Roll Over Beethoven*. Die regisseur, Brian Levant, het die regie van die TV-reeks *Happy Days* behartig.

**** **DON'T TELL MOM THE BABYSITTER'S DEAD**

Mindless teen fun. Black humour and ageism is my guess.

**** **DANCES WITH WOLVES**

Mense het die lang kort weergawe van *Dances with Wolves* gehaat. Ek het dit nogal geniet, maar ek's 'n filistyn. Nou kan hulle die lang lang weergawe gaan kyk. Dis vier ure lank en het baie tonele van bison-slagtings. **AV**

**** **MISSISSIPPI MASALA**

Mira Nair's second film is a bit of a letdown after the moving *Salaam Bombay!* But that's no reason not to see this pungently sensual comedy set in the Indian-run motels of the American Deep South. When Mina falls for a black man, the narrow-minded Indian community is shocked and thus begins a *Romeo & Juliet* tale for these multi-cultural times. Nair is excellent at conjuring up the documentary details and textures of working-class life, but not as good at exploring the conventions of good narrative. Nevertheless, her aim is to criticise without harsh judgmentalism, the racism and xenophobia of her own people. This she does with much humour and sympathy. **AV**

**** **BATMAN RETURNS**

An excess of SFX and an undermoulished narrative. Tim Burton - is he Steven Spielberg's dark side? - returns from the suburban surrealism of *Edward Scissorhands* to plunge into the dank depths of Gotham City, but Michelle Pfeiffer's sore and dangerous Catwoman steals the show.

**** **NO HERO**

Geen helde hier nie, behalwe miskien Jennifer Steyn met 'n spunky en oortuigende vertol-

vrykeusefilms

voortreflik

sterk aanbeveel

sien gerus

so-so

vermy

ROLPRENTE
SONDER STERRE IS
NOG NIE
BEOORDEEL NIE;
HIERDIE IS NIE 'N
VERGELYKENDE
SKAAL NIE; DIT IS
ONMOONTLIK OM
ROLPRENTE IN
VERSKILLENDE
GENRES MET
MEKAAR TE
VERGELYK

king van 'n skaam (maar sterk) onderwyseres wat verlief raak op 'n hubare losloper en popster gespeel deur Steve Hofmeyr. Die prent is 'n voertuig vir die ego en soeterige aantreklikheid van Steve Hofmeyr. Ons hoop almal dat dit baie geld maak. **AV**

**** **NAKED TANGO**

Ene Leonard Schrader is die skrywer en regisseur van hierdie nogal Mills & Boon-agtige melodrama. Of eerder, dit sou Mills & Boon agtig gewees het as dit nie was vir die sado-masochistiese ondertone van die film nie. Die volgende juweel word op 'n stadium gehoor: "The beauty you're born with isn't important. What matters is the beauty you make." Dit kom nou van 'n mens wat dolke deur ou omies se nekke druk...

Tog is *Naked Tango* nie sonder meriete nie: die openingsdeel van die film is een van die treffendste wat ek nog gesien het - 'n toneel uit wat lyk soos 'n Rudolph Valentino-movie wat elke nou en dan ge-freeze frame word. Ook word daar op wellustige wyse in abattoirs getango. Die toneelspel is egter swak en die plot twyfelagtig. - **CHRISTI VAN DER WESTHUIZEN**

**** **A DRY WHITE SEASON**

Toe ek dié prent so drie jaar gelede gesien het, het die geweldtonele my tot in my siel geruk. Vandag sal dit seker baie mak en simplisties voorkom, en die tema - die politieke bewuswording van 'n wit Afrikaner - is effens verouderd. Ek het destyds besluit Euzhan Palcy se verwerking van André P Brink se roman het die "werklikhede" van die lewe in Suid-Afrika beter opgesom en uitgebeeld as ander prente oor Suid-Afrika - omdat dit minder liberaal-soetsappig was as *Cry Freedom* en kragdadiger as *A World Apart*. **AV**

**** **GLADIATOR**

'n Lekker boksprent met karakters wat slimmer en mooier is as Rocky. Die hoofspelers is Cuba Gooding van *Boyz n the Hood*-faam en James Marshall, die biker van *Twin Peaks*. Glad nie sleg nie. Met baie bloed, sweet en tranes. **AV**

**** **RAMBLING ROSE**

Nie 'n perfekte prent nie. Dit bevat die mooiste verleidingsstoneel ooit in 'n rolprent opgeneem en van die snaakste dialoog is in Robert Duvall se mond gelê. Laura Dern en haar ma Diane Ladd skep 'n pragstuk van intimiteit. 'n Bietjie te idillies en soms bietjie prekerig. **AV**

**** **MY COUSIN VINNY**

Joe Pesci is die mannetjie met die Brooklyn-aksent wat mens nou al tientalle kere groot plesier gegee het in allerhande mafia-fieks. Hier is hy beter as ooit. Hy speel die rol van Vinny, 'n straat-wise New Yorkse aspirant-prokureur wat sy neef in 'n plattelandse dorpie moet verdedig. Ná die regter hom drie keer vir minagting laat opsluit het, wen hy tog die saak. 'n Snaakse, intelligente prent. Die regisseur is Jonathan Lynn. **M du P**

CASPER DE VRIES LAAT JOU LAG

- ◆ Casper gesels met Anna-Mart van der Merwe.
- ◆ Casper lees jou Tarot kaart.
- ◆ Casper leer jou hoe om in Afrikaans te vloek.

SKAKEL 0872 0872 55

OPROEPE KOS R2.52 PER MINUUT
VALUTEL (011)402 0735 206

